

Dansk økonomi

Efterår 1996

Konjunkturvurdering

•

Betalingsbalancen

- fra underskud til overskud

•

**Indkomstulighed
og indkomstmobilitet**

•

Danish Economy • Autumn 1996 • English Summary

Det økonomiske Råd

Det økonomiske Råd er oprettet i 1962 og har til opgave "at følge landets økonomiske udvikling og belyse de langsigtede udviklingsperspektiver og samspillet mellem økonomi og natur samt at bidrage til at samordne de forskellige økonomiske interesser". Rådet ledes af et formandskab og består herudover af indtil 26 medlemmer. Det økonomiske Råds sekretariat bistår formandskabet med at udarbejde de halvårslige redegørelser. Loven om Det økonomiske Råd er senest revideret i 1994, jf. Økonomiministeriets lovbekendtgørelse nr. 480 af 3. juni 1994.

Formandskabet

Professor Niels Kærgård (formand), Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, professor Torben M. Andersen, Århus Universitet og professor Nina Smith, Handelshøjskolen i Århus.

Rådets øvrige medlemmer

Økonomiministeriet: Departementschef Michael Ditmar, *Finansministeriet*: Departementschef Anders Eldrup, *Miljø- og Energiministeriet*: Direktør Erik Lindegaard, *Danmarks Nationalbank*: Nationalbankdirektør Jens Thomsen, *Dansk Arbejdsgiverforening*: Formand, købmand Niels Fog og administrerende direktør Jørn Neergaard Larsen, *Landsorganisationen i Danmark*: Landsorganisationsformand Hans Jensen, forbundsformand Max Bæhring, forbundsformand John Dahl og forbundsformand Poul Erik Skov Christensen, *Dansk Industri*: Direktør Svend-Aage Nielsen, *Håndværksrådet*: Formand Svend Erik Laursen, *Landbrugrådet*: Præsident Peter Gæmelke, *Dansk Familielandbrug*: Formand, husmand Peder Thomsen, *Danske Andelsselskaber*: Gårdejer Bent Claudi Lassen, *Det Danske Handelskammer*: Grosserer, generalkonsul Ove Andersen, *Dansk Handel & Service*: Formand, administrerende direktør Poul Erik Pedersen, *Forbrugerrådet*: Civiløkonom Kirsten Nielsen, *Finansrådet*: Bankdirektør Thorleif Krarup, *Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd*: Formand Anker Christoffersen, *Arbejderbevægelsens Erhvervsråd*: Professor Christen Sørensen, *Kommunale organisationer*: Administrerende direktør Peter Gorm Hansen, *Særlige sagkyndige*: Professor Finn Ragnar Førsund, professor Peter Birch Sørensen, professor Niels Thygesen og professor Hans E. Zeuthen.

Sekretariatet

Sekretariatschef Peder Andersen, kontorchef Jan V. Hansen, kontorchef John Smidt, specialkonsulent Niels Henning Bjørn, specialkonsulent Anne Kristine Høj, fuldmægtig Steen Bocian, fuldmægtig Peter Brixen, fuldmægtig Peter Schlaikjer Bruhn, fuldmægtig Mette Gørtz, fuldmægtig Jens Hauch, fuldmægtig Merete Konnerup, fuldmægtig Mette Larsen, fuldmægtig Hans Henrik Nørgaard, fuldmægtig Karina Ransby, adm.leder Else Marie Nilsson, bibliotekar Anette Fomsgaard, systemadministrator Claus Alsted, assistent Grete Rasmussen, kontorelev Anne Bull, studentermedhjælpere Martin Helweg-Ovesen, Thomas Hovard, Peter L. Knust, Christian Mens og Jacob Nielsen.

Dansk økonomi

Efterår 1996

Konjunkturvurdering

•

Betalingsbalancen
- fra underskud til overskud

•

Indkomstulighed
og indkomstmobilitet

•

Danish Economy • Autumn 1996 • English Summary

Pris 110 kr. inkl. moms
ISBN 87-89027-26-4
ISSN 0904-7778

Sælges hos boghandlere
og i Sekretariatet, hvor den også fås i abonnement

Det økonomiske Råd
Sekretariatet
Adelgade 13
1304 København K
Tlf.: 33 13 51 28
Fax: 33 32 90 29

Oplag 3.500

Tryk: Schultz Grafisk A/S

INDHOLD

Fremsendelsesskrivelse til Regeringen

	Resume	1
Kapitel I	Den internationale konjunktursituation	11
	Stabil vækst i OECD-området	11
	Konjunkturbeskrivelse for udvalgte OECD-lande	18
	Bilagstabeller	26
Kapitel II	Den indenlandske konjunktur	29
	Oversigt	29
	Indenlandsk efterspørgsel	35
	Eksport, import og betalingsbalance	41
	Beskæftigelse, løn og priser	48
	De offentlige indtægter og udgifter	59
	Problemstillinger i den økonomiske politik	63
	Bilagstabeller	67
Kapitel III	Betalingsbalancen - fra underskud til overskud	75
	Indledning	75
	Fakta om betalingsbalanceudviklingen	75
	Opsparing og betalingsbalance	84
	Policyproblemer	88
Kapitel IV	Indkomstulighed og indkomstmobilitet	91
	Indledning	91
	Stiliserede livsindkomster	95
	Karrierebaserede livsindkomster, 1988 og 1992	102
	Den personlige indkomstfordeling, 1988-92	114
	Indkomstfordeling på husholdningsniveau	125
	Dansk indkomstfordeling og indkomstmobilitet i international belysning	141
	Vurderinger og anbefalinger	151
	English Summary	155

TIL REGERINGEN

Nærværende redegørelse blev drøftet på Det økonomiske Råds møde den 27. november 1996. Det følgende resume af drøftelserne er delt op i to afsnit. Det første omhandler konjunktursituationen, betalingsbalancen og den generelle økonomiske politik, mens det andet vedrører indkomstulighed og indkomstmobilitet.

Konjunktursituationen og den generelle økonomiske politik

Formandskabet indledte med at konstatere, at dansk økonomis tilstand er rimelig god. Vækstpausen er overstået, der er endnu overskud på betalingsbalancen, og underskuddet på de offentlige finanser er langt mindre end i de fleste andre lande. Men der er underliggende problemer. Trods arbejdsmarkedsreformens positive effekter stiger lønningerne i takt med ledighedens fald. De kommende overenskomstforhandlinger omfatter alene hjemmemarkedserhvervene, hvor der er den største beskæftigelsesstigning. Dette indebærer en forøget risiko for lønstigninger, der er større end i udlandet. Udviklingen på betalingsbalancen er påvirket af en periode med lavere vækst end i udlandet, af et lavere investeringsniveau end udlandets samt af olieudvindingen i Nordsøen. Det forventes, at olien slipper op i begyndelsen af næste århundrede, samtidig med at aldringen af befolkningen for alvor belaster økonomien. Der er således god grund til at fortsætte med reformer af den danske økonomi. Gør man ikke det, kan der senere blive brug for særdeles smertelige økonomiske opbremsninger.

Formanden for Dansk Arbejdsgiverforening var enig med formandskabet i, at der er risiko for yderligere forværringer af konkurrenceevnen. Men han understregede, at man ikke kan skelne skarpt mellem hjemmemarkeds- og udlandskonkurrerende erhverv, og fandt ikke, at de kommende overenskomstforhandlinger, der hovedsageligt dækker hjemmemarkeds-erhvervene, forøger risikoen for store lønstigninger. Formanden for DA mindede om, at der blandt alle arbejdsgiverorganisationer er enighed om at sikre konkurrenceevnen. De seneste løntal

tyder på ansvarlighed over for lønudviklingen. Opgaven er at fastholde den nedadgående tendens, hvilket er endnu mere påkrævet i lyset af de øgede lovbestemte omkostninger, herunder arbejdsgivernes arbejdsmarkedsbidrag. Han fandt, at redegørelsens analyse af balanceproblemerne i dansk økonomi, herunder betalingsbalance og offentlig gældsætning, viser, at velfærdssamfundet er skrøbeligt. Der er derfor behov for omfattende reformer på arbejdsmarkedet og af pensionssystemet. En højere tilbagetrækningsalder kræver, at de offentlige tilbagetrækningsordninger ændres, således at mulighederne for og tilskyndelsen til tidlig tilbagetrækning reduceres.

Repræsentanten for LO indledte med at konstatere, at formandskabets konjunkturvurdering i 1997 ikke adskiller sig væsentligt fra LO's vurdering. Men hun fandt, at den økonomiske vækst er mere afbalanceret end tidligere, og at der tegnes et for dystert billede af udviklingen i 1998. Repræsentanten for LO understregede, at hvad angår de decentrale lønforhandlinger, bør organisationernes vilje til at inddrage samfundsøkonomiske hensyn i aftalemæssig sammenhæng ikke undervurderes. Det har ikke været muligt at se entydige tendenser til, at det decentrale lønsystem hæver lønstigningstakten i en højkonjunktur. Hun beklagede, at de seneste statistiske oplysninger om løn og ledighed ikke er med i redegørelsen, da de nedtoner frygten for inflationær lønudvikling. Hun var enig i, at der er behov for en langsigtet strategi, der fastholder overskuddet på betalingsbalancen og nedbringer den offentlige gæld, samt en fortsat styrkelse af pensionsopsparingen. Men hun delte ikke formandskabets syn på betalingsbalanceudviklingen. Den forringede konkurrenceevne skyldes også valutakurspolitikken, som til gengæld medfører et lavere renteniveau, og den positive effekt af rentefaldet er ikke med i analyserne. Endvidere fremførte repræsentanten for LO, at faldet i investeringskvoten primært kan henføres til boliginvesteringerne. I analyserne overses det tillige, at en stigende del af samfundets investeringer sker i opkvalificering af arbejdskraften.

Formandskabet udtrykte glæde over, at arbejdsmarkedets parter ikke vurderede, at der er risiko for store lønstigninger ved de kommende overenskomstforhandlinger. Men konstaterede samtidig, at den faldende ledighed hidtil har medført større lønstigninger.

Formanden for Dansk Handel og Service fandt, at formandskabets redegørelse indeholder klare og vigtige budskaber før de forestående overenskomstforhandlinger. Hensynet til såvel betalingsbalancesituationen som beskæftigelsesudviklingen kræver, at overenskomstforhandlingerne fører til minimale omkostningsstigninger. Han beklagede derfor de øgede løvbestemte omkostninger, herunder arbejdsgivernes arbejdsmarkedsbidrag, som svækker virksomhedernes konkurrenceevne. Formanden for Dansk Handel og Service var enig med formandskabet i, at der er behov for yderligere strukturreformer, og at sådanne reformer nemmest gennemføres under gunstige konjunkturer.

Formanden for Det Danske Handelskammer erklærede sig enig i det overordnede billede af den danske økonomi, som redegørelsen tegner. Han pointerede, at det øgede antal på passiv offentlig forsørgelse skærper risikoen for store lønstigninger i hjemmemarkedserhvervene ved de kommende overenskomstforhandlinger. Han understregede derfor behovet for strukturreformer på arbejdsmarkedet. Vedrørende finanspolitikken fremførte formanden for Det Danske Handelskammer, at der er behov for stramninger også set i lyset af, at inflationen er stigende. Han forventede, at betalingsbalancen vil udvikle sig mere positivt, end anført i redegørelsen, men han var enig i, at der er behov for strukturelle ændringer, som kan bevare overskuddet på længere sigt. Han foreslog i den forbindelse, at velfærdsstaten tages op til revision, og at privat produktion i højere grad påskønnes fremfor offentlig. Dette gælder også for velfærdssydelsers, og han udtrykte derfor ønsket om øget brug af udlicitering.

Formanden for Dansk Industri tilsluttede sig det generelle konjunkturbillede, som formandskabet tegner. Han udtrykte bekymring for udviklingen på betalingsbalancen på længere sigt og påpegede, at det derfor er vigtigt, at konkurrenceevnen forbedres. De danske eksportvirksomheder står over for øget konkurrence på de nye markeder i såvel Østeuropa som Fjernøsten, og mange danske virksomheder vælger at flytte produktionen til udlandet, bl.a. som følge af det høje danske omkostningsniveau. Han ønskede på den baggrund en nærmere analyse

af konkurrencen fra de nye markeder og de faktorer, der har betydning for den geografiske placering af produktionen. Formanden for DI beklagede de øgede lovbestemte udgifter, herunder også CO₂- og spildevandsafgifter, og anførte, at der ikke tages hensyn til disse i de traditionelle konkurrenceevnemål. Han tilsluttede sig formandskabets bekymring over, at den annoncerede stramning af finanspolitikken i 1996 er udeblevet, og fremførte, at sunde offentlige finanser og yderligere reformer på arbejdsmarkedet er forudsætninger for en sund økonomisk udvikling.

Formandskabet var enig i, at analyser af lokalisering af arbejdspladser er vigtige. I relation til konkurrenceevnemålet fremhævede formandskabet, at løn- og valutakursudvikling er de væsentligste elementer. Relativt hertil udgør CO₂-afgifter en næsten forsvindende omkostning.

Repræsentanten for Økonomiministeriet udtrykte glæde over, at formandskabet efter at have tegnet et dystert billede af dansk økonomi i foråret nu ser mere positivt på udviklingen. Den offentlige saldo vil endda udvikle sig mere positivt i 1997 end skønnet af formandskabet, da han ikke forventede, at de øgede kommunale skatter resulterer i øgede offentlige udgifter. Han erklærede sig enig i, at det er vigtigt, at lønstigningstakten holdes i ro. Men han vurderede på baggrund af den seneste lønstatistik, at formandskabet overvurderer lønstigningerne i 1997. Endvidere påpegede han, at regeringen er opmærksom på eventuelle flaskehalssituationer. Han var enig med formandskabet i, at der er behov for en stram finanspolitik, og at der bør sættes fokus på de mellemfristede problemstillinger. Samtidig må man imidlertid have tålmodighed til at afvente virkningerne af gennemførte ændringer. Repræsentanten for Økonomiministeriet fandt, at det nuværende betalingsbalanceoverskud ikke skyldes lave investeringer. Vedrørende analyserne af oliens betydning for betalingsbalancen fremførte han, at det er vanskeligt at udskille dele af økonomien på den måde, da det er uklart, hvilken alternativ situation man sammenligner med.

Formandskabet replicerede, at stort set alle indlæggene havde været enige om den generelle udvikling, og at forskellene på lønskønnene er små. Hvad angår den forrige rapport, som er blevet fremhævet som for pessimistisk, tales der også dér om snarlig fremgang, men fremgangen kom tidligere end forventet i foråret. Vedrørende analyserne af oliens betydning for betalingsbalancen fremhævede formandskabet, at den slags historiske analyser giver nyttige informationer, selv om det selvfølgelig er usikkert, hvordan den økonomiske politik ville have været uden olieindtægterne.

Formanden for Håndværksrådet konkluderede, at dansk økonomi er inde i et stabilt og moderat opsving. Han delte imidlertid formandskabets bekymring for konkurrenceevnen og fremførte, at der på baggrund af den stigende realløn må være forståelse for løntilbageholdenhed. Han frygtede i modsætning til formandskabet ikke for flaskehalse på bygge- og anlægsområdet. De seneste løntal viser, at lønstigningerne på dette område er under gennemsnittet for de øvrige brancher. For betalingsbalancen er der grund til bekymring på lidt længere sigt. Formanden for Håndværksrådet understregede derfor, at der allerede nu skal iværksættes en aktiv eksportfremmeindsats, der kan nedbryde barriererne for især mindre virksomheders eksport og internationalisering. Han udtrykte endvidere bekymring for det fortsatte fald i antallet af selvstændige, som forudses af formandskabet.

Nationalbankdirektøren fandt, at der er konsensus om udviklingen i 1997, mens der er lidt større divergens om 1998. Han fandt, at det er opgaven for arbejdsmarkedets parter at sikre, at lønstigningerne ikke kommer over lønstigningerne hos vores samhandelspartnere. I følge prognosen vil Danmark have løn- og prisstigninger, der er større end de fleste af vores samhandelspartnere. Det er vigtigt, at det ikke bliver tilfældet. Nationalbankdirektøren fremhævede, at formandskabets forventninger til betalingsbalancen i 1998 udtrykker, at der ikke er noget manøvrerum. Endvidere understregede han vigtigheden af

et fortsat overskud på betalingsbalancen. Det er derfor nødvendigt med en fortsat stram finanspolitik, og de finanspolitiske lempelser, der følger af indfasningen af skattereformen i 1998, må af samme grund modvirkes. Nationalbankdirektøren fandt, at en væsentlig årsag til den lave danske investeringskvote er faldet i boliginvesteringerne.

En af de særligt sagkyndige, *Hans Zeuthen*, stillede spørgsmål ved, hvorvidt den fortsatte stigning i forbrugskvoten er troværdig; særlig i lyset af indkomstfremgangen i 1998 er denne stigning overraskende. Vedrørende udviklingen i konkurrenceevnen fremførte han, at det anvendte mål giver det mest dystre billede af udviklingen. Den danske eksportvækst har relativt til andre lande været høj. Endvidere efterlyste han analyser vedrørende sammenhængen mellem betalingsbalance og beskæftigelsesudviklingen. Det er nødvendigt, at betalingsbalanceerhvervene ekspanderer, hvis beskæftigelsen skal op. Kapitlet om betalingsbalancen kunne læses, som om lav vækst i forhold til udlandet er godt, da det forbedrer betalingsbalancen.

Formandskabet svarede hertil, at forbrugskvotoudviklingen med udgangspunkt i de historiske erfaringer kan tilskrives en voksende formue. Vedrørende kapitlet om betalingsbalancen er formandskabet uenigt i den beskrevne tolkning. Budskabet er, at strukturreformer er nødvendige for at få plads til højere vækst, uden at det går ud over betalingsbalancen.

Præsidenten for Landbrugsrådet var uenig i formandskabets anbefalinger om, at beskatningen af jord og fast ejendom ikke skal sænkes. Han fremførte, at en reduktion af jordskatterne vil sikre en bedre harmonisering til udlandet, og at landbrugets jordskatter alene næste år stiger med 80 mio. kr., hvilket er en meget mærkbar belastning. Han undrede sig over, hvorfor formandskabet anbefaler øgede omkostninger for landbrugs erhvervet i en situation, hvor konkurrenceevnen forværres. Han fremhævede endvidere, at en afbalanceret skattepolitik mellem selskaber og personligt ejede virksomheder er nødvendig. Præsidenten for Landbrugsrådet fandt desuden, at redegørelsens skelnen mellem industri og hjemmemarkedserhverv er uhenigtsmæssig, bl.a. fordi landbruget derved kommer til at fremstå

som et hjemmemarkedserhverv. For det første er landbrugs-erhvervet det mest eksportorienterede erhverv blandt de store danske erhverv. For det andet bliver serviceydelser og normale offentlige tjenesteydelser i stigende grad udsat for international konkurrence.

Formandskabet svarede hertil, at beskatningen af fast ejendom er blevet diskuteret længe. Jord og fast ejendom er hensigtsmæssige beskatningsobjekter af en række årsager. I diskussion overses det ofte, at ejendomsbeskatningen kapitaliseres, hvorved en lempelse hovedsageligt vil være en gevinst for de nuværende ejere og ikke for de fremtidige. Formandskabet konkluderede derfor, at der ikke er grundlag for at lempe beskatningen af fast ejendom.

Formanden for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd fremførte, at troværdigheden af formandskabets prognoser efter forårets alt for pessimistiske rapport har lidt et knæk. Således er vurderingen af 1998 ligeledes for pessimistisk, og formandskabets vurdering af lønstigningerne i 1997 er for høje, fordi der er ikke taget højde for, at arbejdsmarkedets parter tilpasser sig den reale udvikling. Han understregede betydningen af at holde omkostningsudviklingen nede, men at strukturproblemerne også skyldes meget høje profitter. Hvad angår kapitlet om betalingsbalancen, delte han ikke formandskabets opfattelse af, at betalingsbalanceoverskuddet skyldes lave investeringer. Han fandt, at den relativt lave investeringskvote skyldes boliginvesteringerne, og mente, at man i den forbindelse bør analysere erhvervsinvesteringerne.

Formandskabet replicerede, at tidligere prognoser ikke har været systematisk forkerte. Udviklingen i 1998 skyldes i høj grad et fald i produktionen og eksporten af energi. Formandskabet understregede, at investeringskvoten i Danmark også mht. de private erhvervsinvesteringer ligger under udlandets.

Repræsentanten for Finansrådet opsummerede, at det kun er nuanceforskelle, som skiller de enkelte prognoser. Men han fandt, at formandskabets syn på betalingsbalanceudviklingen er for negativt. Han var dog enig i, at der vil ske en forringelse af konkurrenceevnen, men formandskabet vurderer de kommende lønstigninger for højt. Repræsentanten for Finansrådet vurderede, at den økonomiske politik ikke er tilstrækkelig ambitiøs, og tilsluttede sig formandskabets ønske om langsigtede reformer, så den gunstige økonomiske situation udnyttes. Han var desuden enig i vurderingen af den seneste arbejdsmarkedsreforms tiltag over for de unge under 25 år og efterlyste yderligere tiltag, som kan nedbringe den strukturelle ledighed.

Repræsentanten for Akademikernes Centralorganisation hæftede sig ved formandskabets begrundelser for lønstigningerne i prognosen. Dels pointerede han, at man ikke kan bygge på erfaringerne fra 1980'erne, idet arbejdsmarkedspolitikken er blevet mere raffineret og kan sættes ind på afgrænsede områder for at afbøde flaskehalse. Dels fremhævede han, at der ikke er akutte flaskehalsproblemer bortset fra i den offentlige sektor. I den offentlige sektor kan problemerne afhjælpes ved højere lønstigninger, som vil tiltrække mere arbejdskraft.

Repræsentanten for Finansministeriet stillede i sit skriftlige indlæg spørgsmålstejn ved formandskabets konklusion om, at den væsentligste årsag til ledighedsfaldet siden 1993 er en stigning i antallet af personer på passiv forsørgelse. Han fremhævede, at der samtidig er sket et betydeligt fald i det samlede aktiveringsomfang, som trækker i den modsatte retning. Endvidere understregede han, at en del af de personer, som er på passiv forsørgelse, alligevel ville have forladt arbejdsstyrken. Han fortolkede stigningen i arbejdsløsheden fra 1997-98, som at formandskabet forudsætter stigende strukturel ledighed, hvorfor reformer er nødvendige. Han pointerede, at virkningerne af de nuværende reformer endnu ikke er fuldt slået igennem, hvorfor han ikke deler formandskabets opfattelse.

Formanden for Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd tilsluttede sig i sit skriftlige indlæg formandskabets anbefalinger til den finanspolitiske kurs. Han fandt endvidere, at der skal ske en prioritering mellem serviceydelser og passive overførselsydelser inden for den offentlige sektor, således at det voksende behov for velfærdsydelser kan efterkommes. På det arbejdsmarkedspolitiske område fandt han, at der på uddannelsesområdet er taget initiativer i den forkerte retning gennem en forringelse af mulighederne for uddannelsesorlov. Endelig tilsluttede formanden for FTF sig formandskabets synspunkt om, at der ikke er grundlag for en lempelse af beskatningen af jord og fast ejendom.

Indkomstulighed og indkomstmobilitet

Formandskabet indledte med at fastslå, at en vigtig målsætning for velfærdssamfundet er at undgå stor ulighed. Analyser viser, at Danmark er et af de samfund i verden, der har den største indkomstlighed. Det er dog ikke uproblematisk, idet en meget hård satsning på at reducere forskelle i årsindkomster kan være en hindring for, at de svagest stillede kan få beskæftigelse. Der ligger også en fare i, at der på mange områder er meget små økonomiske incitamenter til at tage en uddannelse. Formandskabet anbefaler ikke, at uligheden forøges, men at man lægger mere vægt på livsindkomster end på årsindkomster.

Formanden for Dansk Arbejdsgiverforening anførte, at det kun er muligt at sikre alle fast tilknytning til arbejdsmarkedet, hvis lønspredningen øges via en reduktion af mindstelønnen. En forudsætning herfor er, at dagpengesystemet ændres, idet dagpengesatsen i dag ligger på niveau med eller endog over mindstelønnen. I den forbindelse kunne man overveje en skrånede ydelsesprofil, hvor tilskyndelsen til at søge arbejde stiger med ledighedens længde. Den stadig mindre indkomstspredning bærer sin del af ansvaret for, at mange marginaliseres på arbejdsmarkedet, og at unge ikke i tilstrækkelig grad tilskyndes til at tage en uddannelse. Formanden for DA anførte, at man i realiteten gør de ledige en bjørnetjeneste ved at afvise en lavere mindsteløn. Der er for stor tilbøjelighed til at se på indkomstfordelingen her og nu i stedet for at se på fordelingen af livsindkomster.

Repræsentanten for LO fandt generelt, at analyserne af indkomstfordelingen ikke kan bære rapportens konklusioner. Hun fremførte, at der for ufaglærte kvinder er en betydelig økonomisk tilskyndelse til at tage en uddannelse. Økonomiske hensyn er endvidere kun et blandt flere forhold, som afgør de unges uddannelsesvalg. Dertil kommer, at en meget stor del af en ungdomsårgang påbegynder en kompetencegivende uddannelse, og at det lave uddannelsesomfang derfor skyldes, at frafaldet er alt for stort. Repræsentanten for LO var derimod glad for, at uddannelse i rapporten nævnes som et fordelingspolitisk instrument. Derimod fandt hun det ikke dokumenteret, at der er behov for en større lønspredning. Overledigheden blandt ufaglærte i Danmark er ikke speciel stor i forhold til andre OECD-lande. Redegørelsen forsøger at bortforklare de uheldige virkninger af lønspredning, men en større lønspredning vil utvivlsomt ramme kernen af de lavtlønnede, fortrinsvis kvinder, som ikke har udsigt til lønfremgang. I den forbindelse blev det fremført, at skattesystemet ikke er velegnet til at kompensere uønskede fordelingsvirkninger af større lønspredning.

Formandskabet replicerede hertil, at analyserne viser, at lønprofilen er meget flad, når der ses bort fra de højtuddannede, og det er formandskabets opfattelse, at indkomsten er en medvirkende årsag til valg af uddannelse. I relation til spørgsmålet om det ønskelige i større lønspredning henviste formandskabet til tidligere rapporter, hvori spørgsmålet er analyseret. Endelig fremførte formandskabet, at redegørelsen tydeligt viser, at skatte- og overførselssystemet er et væsentligt instrument i fordelingspolitikken.

Formanden for Dansk Handel og Service fremhævede, at rapporten viser, at ligheden i indkomster er steget i perioden 1988-92, til trods for at ledigheden har været stigende. Det er dog vigtigt at pege på, at en lavere mindsteløn er et middel til at undgå marginalisering. Det er således vigtigt, at overenskomstforhandlingerne resulterer i, at lønningerne i højere grad kommer til at afspejle kvalifikationer. Dette kan forhindre yderligere marginalisering og sikre mobiliteten på arbejdsmarkedet.

Formanden for Det danske Handelskammer var enig i, at den danske lønstruktur udgør en fare for beskæftigelsen. Lavere mindstelønninger og bedre uddannelse er vejen til at fjerne overledigheden blandt ufaglærte. Det er reelt niveauet for dagpengene, der lægger en bund under mindstelønnen. Formanden for Det danske Handelskammer foreslog, at uheldige fordelingsmæssige effekter for grupper med lave indtægter kunne kompenseres ved at fjerne bruttoskatten for disse grupper eller ved at sænke momsens på fødevarer, som udgør en stor del af lavtlønnedes forbrug. Som et middel til at reducere ledigheden blandt nyuddannede kunne endvidere indføres en indslusningsløn de første år efter uddannelsen. Målet med velfærdsstaten er at sikre borgernes livsglæde, hvilket ikke mindst sikres ved beskæftigelse svarende til kvalifikationerne.

Formanden for Håndværksrådet bemærkede, at analyserne viser, at mange selvstændige ligger i bunden af indkomstfordelingen. Håndværksrådets egne analyser viser, at mange selvstændige fortsætter med at have egen virksomhed trods dårlig økonomi pga. glæden ved at være "sin egen chef". Som en forklaring herpå fremhævedes lysten til ansvaret, udfordringen og frihedstrangen. Formanden for Håndværksrådet understregede, på linje med *Præsidenten for Landbrugsrådet*, behovet for mere overordnede analyser af selvstændigt erhvervsdrivendes samfundsøkonomiske betydning.

Formandskabet svarede, at det er karakteristisk for de selvstændigt erhvervsdrivende, at der er stor spredning i gruppens indkomster, samt at selvstændiges indkomster udviser store svingninger over tid.

En af de særligt sagkyndige, *Hans Zeuthen*, fandt kapitlet interessant og fremhævede, at analysen havde vundet i forhold til tidligere analyser af indkomstfordelingen ved også at basere sig på registerdata. Han hæftede sig imidlertid ved, at rapporten efterlader det indtryk, at der ikke er personer med lavindkomster i Danmark. I den forbindelse opfordrede han formandskabet til at følge de samme persongrupper over en længere periode for at se, hvem der permanent er i lavindkomstgruppen. Hans Zeuthen gav desuden udtryk for, at det var vanskeligt at løse lavindkomstproblemet, idet samspilsproblemerne er størst for denne gruppe.

Formandskabet svarede hertil, at det i rapporten netop er fremhævet, at det i et socialpolitisk perspektiv er gruppen med permanent lave indkomster, der er vigtig.

Formanden for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd roste analyserne, men fandt ligesom LO, at der mangler belæg for konklusionerne. Overledigheden blandt de ufaglærte er ikke stor set i forhold til andre lande, og en øget lønspredning vil ikke kunne løse ledighedsproblemerne. Senest har OECD stillet spørgsmål ved lønspredningsstrategien. Han fremhævede, at f.eks. realvæksten i USA har været lavere end i Europa i den betragtede periode. Endelig mente han, at diskussionen af sammenhængen mellem lighed og vækst var unuanceret, og at formandskabet ikke havde inddraget nyere litteratur om vækst og fordeling.

Formandskabet svarede, at det i redegørelsen er fremhævet, at sammenhængen mellem vækst og fordeling er kompliceret, og at det betones, at uddannelse også er et vigtigt instrument for at sikre høj lighed og velstand.

Repræsentanten for Finansrådet delte formandskabets vurderinger vedrørende betydningen af uddannelse, idet opkvalificering skal kombineres med en indgang til arbejdsmarkedet. Den store indkomstmobilitet på det danske arbejdsmarked vil med stor sandsynlighed sikre, at personer, der får fodfæste på arbejdsmarkedet i kraft af et lavtlønsjob, vil stige i løn i løbet af en kortere årrække og dermed opnå en rimelig livsindkomst. Han mente, at en øget lønspredning kan resultere i større velstand, uden at det giver større ulighed.

Formanden for Akademikernes Centralorganisation havde hæftet sig ved rapportens konklusion om, at offentligt ansatte lønmæssigt er sakket bagud. Specifikt for det akademiske arbejdsmarked refererede han fra en analyse udført af AC for Arbejdsministeriet, der fandt, at akademikere har størst geografisk mobilitet, og at de har en højere grad af omstillingsevne end andre. For at bevare disse karakteristika for akademikergruppen er det en forudsætning, at der også fremover sikres kvalitet og fleksibilitet i uddannelserne.

Finansministeriets repræsentant fremhævede i sine skriftlige kommentarer, at undersøgelserne bekræfter, at overførsels-systemet og skattesystemet sikrer en betydelig omfordeling. Indkomstfordelingen er blevet mere lige trods stigende ledighed og en stram udgiftspolitik. Han fandt dog ikke, at den privat-økonomiske tilskyndelse til uddannelse var lille, og han fremhævede, at risikoen for ledighed reduceres ved stigende uddannelsesniveau. Ligeledes efterlyste han en mere fyldestgørende behandling af ledighedens og beskæftigelsens betydning for indkomstforskelle.

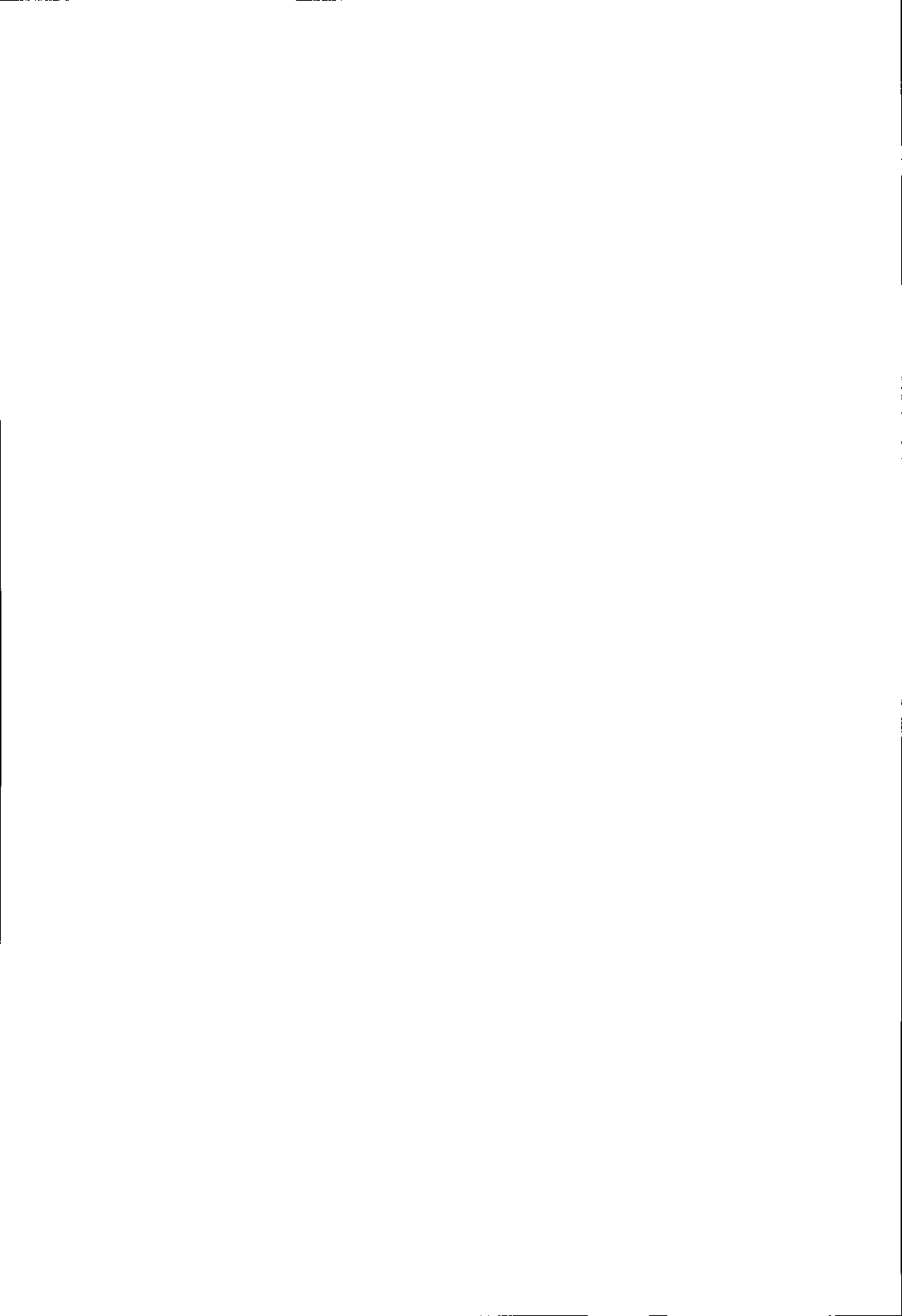
Formanden for FTF fremførte i sine skriftlige kommentarer til redegørelsen, at forudsætningerne for livsindkomstberegningerne vedrørende tilbagetrækningsalder mindsker sammenligneligheden mellem grupperne. Derudover medfører forskelle i beregningsmetoderne mellem offentligt og privat ansatte vedrørende gene- og funktionstillæg, at FTF-gruppernes indkomster er undervurderet.

København, den 4. december 1996

Torben M Andersen

Niels Kærgård

Nina Smith

RESUME

Resumeeet er inddelt i følgende afsnit:

- Den internationale konjunktursituation
- Dansk konjunkturvurdering
- Aktuell økonomisk politik
- Betalingsbalancen - fra underskud til overskud
- Indkomstulighed og indkomstmobilitet

Den internationale konjunktursituation

Stabil vækst og lav inflation

Den økonomiske afmatning i Vesteuropa, der indtraf i andet halvår af 1995, er fortsat ind i 1996. På baggrund af en forholdsvis lempelig pengepolitik og en styrket dollar ventes væksten i Vesteuropa dog at tiltage i anden halvdel af 1996. I USA er væksten efter en afdæmpning i 1995 taget til i 1996, og også i Japan har der været fremgang oven på den langvarige recession. Den samlede vækst i OECD-området bliver dermed ca. 2¼ pct. i 1996. Trods finanspolitiske stramninger ventes en stærkere vækst i Vesteuropa, mens væksten ventes at aftage i USA og Japan. Væksten i det samlede OECD-område ventes derfor at blive på nogenlunde samme niveau i 1997 og 1998. Vækstudsigterne indebærer, at inflationen fortsat vil være lav, og at der ikke vil ske nævneværdige fald i ledigheden, som stadig er meget høj i Vesteuropa.

Finanspolitikken strammes i Vesteuropa

Finanspolitikken vil blive strammet i næsten alle vesteuropæiske lande i 1997. Stramningerne skal i høj grad ses på baggrund af, at der i mange lande er en stærk politisk vilje til at kvalificere sig til ØMU'en fra begyndelsen, dvs. 1. januar 1999. Pga. vækstafmatningen vil kun ganske få lande i 1996 være i stand til at overholde kravet om, at det offentlige budgetunderskud højst må udgøre 3 pct. af BNP. De bebudede finanspolitiske stramninger og den stærkere økonomiske vækst vil forbedre de offentlige finanser i 1997, men i flere lande, heriblandt Tyskland, er det alligevel tvivlsomt, om budgetkravet vil blive overholdt.

Dansk konjunkturvurdering

Relativt høj vækst i 1997

Væksten i dansk økonomi bliver næsten 3 pct. i 1997 mod kun 2 pct. i 1996. I 1998 ventes væksten at blive ca. 2¼ pct. Væksten trækkes i såvel 1997 som 1998 af den indenlandske efterspørgsel med relativt høje vækstrater i både privat forbrug og investeringer. I begge år bidrager udenrigshandlen negativt til væksten.

Energiproduktionen påvirker væksten positivt

Den overordnede vækstprofil for perioden 1996-98 påvirkes af lagerinvesteringerne og af væksten i energiproduktionen. Et omsving i lagerinvesteringerne fra et negativt vækstbidrag på 1½ pct.point i 1996 til et positivt bidrag i 1997 er en væsentlig årsag til den højere BNP-vækst i 1997. Væksten i energiproduktionen bidrager positivt til den generelle vækst i såvel 1996 som 1997. Vækstbidraget fra energien reduceres imidlertid i 1998, hvilket er stærkt medvirkende til den lavere vækst i BNP. Energiproduktionens bidrag til den generelle vækst i perioden 1996-98 er ca. ½ pct.point pr. år.

Højere beskæftigelse og lavere ledighed

Væksten i produktionen ventes i perioden 1996-98 at forøge den private beskæftigelse med godt 15.000 personer. Samtidig stiger den offentlige beskæftigelse nogenlunde tilsvarende. Ledigheden vil derfor falde betragteligt i forhold til 1995.

Lønstigningerne truer konkurrenceevnen

Den lavere ledighed fører til større lønstigninger, som vil slå ud i højere inflation de kommende år. Lønstigningerne i Danmark vil ligge over udlandets, og med uændret valutakurs vil lønkonkurrenceevnen forværres med godt 1½ pct. i 1997-98. Konkurrenceevneforringelsen dæmper væksten i industrieksporten og bidrager til en relativt kraftig vækst i importen. Samlet ventes betalingsbalancen at blive forværret både i 1997 og 1998. Betalingsbalanceoverskuddet vil ifølge prognosen være tæt på nul i 1998.

Betalingsbalanceoverskuddet tæt på nul i 1998

Fortsat underskud på de offentlige finanser

Den offentlige saldo påvirkes positivt af den højere vækst i 1997. Samtidig er der antaget en moderat finanspolitisk stramning. Underskuddet på de offentlige finanser reduceres dermed, men uden yderligere finanspolitiske stramninger vil der alligevel være et lille underskud i såvel 1997 som 1998.

Prognosens nøgletal

	1995	1996	1997	1998
BNP-vækst (pct.)	2,8	2,0	2,9	2,2
Offentlig saldo (mia. kr.)	-15,9	-13,4	-4,1	-4,2
Betalingsbalance (mia. kr.)	8,8	13,8	6,3	0,1
Ledighed (1.000 personer)	288	245	236	245
Beskæftigelsesændring (1.000 fuldtidspersoner)	38	21	18	-5
Stigning i lønomkostninger (pct.)	3,9	4,1	4,5	4,7
Inflation (pct.)	2,1	2,2	2,6	2,7

Anm.: Inflationen er udtrykt ved væksten i deflatoren for det private forbrug.

Aktuel økonomisk politik

Flere årsager til faldet i ledigheden siden 1993

Ledigheden er faldet med 100.000 personer siden 1993. Den væsentligste årsag er en reduceret arbejdsstyrke som følge af arbejdsmarkedspolitiske ordninger såsom efterløn, orlov og overgangsydelse. Det samlede antal personer, der siden 1993 er taget ud af arbejdsstyrken og overgået til offentlig forsørgelse i forbindelse med disse ordninger, er over 110.000 personer. Ledighedsfaldet har været særligt udtalt for de unge under 25 år. Dette skyldes primært den seneste arbejdsmarkedsreforms tiltag rettet mod de unge. En anden årsag til ledighedsfaldet er en stigning i den private beskæftigelse på 50.000 personer. Inden for det seneste år er industribeskæftigelsen imidlertid faldet, mens der er en fortsat kraftig stigning i beskæftigelsen i hjemmemarkedserhvervene.

Flaskehalse og lønpres

Ledigheden er i mange amter og a-kasser meget lav, selvom der har været en vis tendens til geografisk udjævning. På det seneste har de lokale arbejdsmarkedsråd advaret mod flaskehalse inden for flere brancher, bl.a. bygge- og anlægssektoren. Der er ingen tvivl om, at lokale mangelsituationer på arbejdskraft kan udløse store lønstigninger. Erfaringen viser, at den afsmittende effekt er stor og sker hurtigt. Derved presses det generelle lønniveau op.

**Danske
lønstigninger højere
end udlandets**

De danske lønstigninger ventes at ligge over udlandets i de kommende år. Set samlet over perioden 1996-98 forværres den danske lønkonkurrenceevne med 1½ pct. Konkurrenceevneforringelsen er medvirkende til, at den danske industrieksport udvikler sig dårligere, end hvad markedsvæksten tilsiger. Overenskomstforhandlingerne i foråret 1997 omfatter ikke industrien, der indgik 3-årige aftaler i 1995. Forhandlingerne omfatter derfor alene hjemmemarkedserhvervene og vil således ske på baggrund af disse erhvervs gunstige beskæftigelsesudvikling. Dette forstærker risikoen for lønstigninger, som ligger markant over udlandets.

**Betalingsbalancen
forværres trods
stigende
energiproduktion**

Betalingsbalanceoverskuddet ventes stort set at være forsvundet i 1998. Forringelsen af betalingsbalancen sker til trods for, at nettoeksporten af energi i disse år forøges mærkbart. Hvis olieproduktionen i perioden 1996-98 forblev på 1995-niveauet, ville betalingsbalancen allerede i 1997 være tæt på 0. Betalingsbalanceudviklingen er ikke umiddelbart alarmerende, men den underliggende udvikling giver anledning til en vis bekymring.

**Konjunkturbetinget
forbedring af de
offentlige finanser**

Den offentlige saldo er forbedret væsentligt de senere år. Forbedringen af de offentlige finanser er primært konjunkturbetinget, og den faktiske udvikling på den offentlige saldo giver derfor et for positivt billede af den underliggende strukturelle udvikling.

**De underliggende
problemer
undervurderes...**

Både udviklingen på de offentlige finanser og betalingsbalancen er således påvirket af forhold, der gør, at de underliggende problemer undervurderes. På længere sigt vil bidraget til betalingsbalancen fra energiproduktionen i Nordsøen forsvinde. Samtidig vil forsørgerbyrden som følge af en større andel af ældre øges, hvilket vil lægge yderligere pres på de offentlige budgetter. Også hensynet til fastkurspolitikken og behovet for et fremtidigt stabiliseringspolitisk råderum stiller krav til den økonomiske politik. Der er derfor behov for en langsigtet strategi, som kan forbedre betalingsbalancen og nedbringe den offentlige gæld. En sådan strategi må indeholde såvel yderligere arbejdsmarkedspolitiske tiltag til nedbringelse af den strukturelle ledighed som reformtiltag på pensionsområdet. Reformerne på pensionsområdet bør bl.a. sigte mod højere tilbagetrækningsalder og et større element af opsparing.

**...og kræver
reformer
på arbejdsmarkedet
og pensionsområdet**

**Lempelse af
boligbeskatning en
dårlig ide**

Udviklingen på den offentlige saldo vil også i den nærmeste fremtid blive påvirket af konjunkturerne. På trods af den fortsat pæne vækst ventes imidlertid underskud på de offentlige finanser også i 1997 og 1998. En nedbringelse af den offentlige gæld kræver derfor yderligere tiltag og stiller store krav til styringen af de offentlige finanser. Presset på skattesystemet, der følger af såvel øget internationalisering som et generelt ønske om lavere beskatning af arbejdskraft, gør, at der er behov for skatteindtægter fra de immobile skattekilder. Det er derfor uhensigtsmæssigt at lempe beskatningen af eksempelvis jord og fast ejendom. Også i en konjunkturmæssig sammenhæng er det en dårlig ide at lempe boligbeskatningen i en situation med stigende priser på boligmarkedet og mangel på arbejdskraft inden for bygge- og anlægsbranchen.

**Finanspolitikken
mindre stram end
planlagt**

Målt på aktivitetsvirkningen strammes finanspolitikken kun lidt set over perioden 1996-98 som helhed. I 1996 er finanspolitikken neutral, og den annoncerede stramning er dermed udeblevet. Finanslovsforslaget for 1997 indeholder en vis stramning. Finanspolitikken i 1998 er antaget neutral, idet lempelsen, der følger af indfasningen af skattereformen, er neutraliseret på udgiftssiden. De underliggende problemer i dansk økonomi viser, at behovet for indgreb fortsat er stort. Den gunstige udvikling i dansk økonomi bør derfor udnyttes til at gennemføre yderligere strukturreformer og hermed på længere sigt sikre en forbedring af de offentlige budgetter. I fraværet af sådanne reformer er det påkrævet med finanspolitiske stramninger ud over dem, der er antaget i prognosen. Behovet for stramninger vil blive akut, hvis lønstigningerne tiltager yderligere, eller hvis den indenlandske efterspørgsel stiger mere end forventet.

**Konjunktur-
situationen bør
udnyttes til reformer**

Betalingsbalancen - fra underskud til overskud

Overskuddet er ikke nogen entydig succeshistorie

Efter mere end 25 års underskud fik Danmark i 1990 overskud på betalingsbalancens løbende poster. Det har betydet, at udlandsgælden er blevet reduceret, hvilket i sig selv har gavnet betalingsbalancen i form af en mindre rentebyrde. Samtidig er der også opnået nogle ekstra frihedsgrader i den økonomiske politik. Det er imidlertid ikke ligegyldigt, hvorledes overskuddet er opnået. Selvom den samlede opsparring i dansk økonomi er steget siden begyndelsen af 1980'erne, har en lavere vækst end i udlandet, lave investeringer og stigende olieindtægter også været væsentlige årsager til overskuddet siden 1990.

For lave investeringer

En forbedring af betalingsbalancen fremkaldt af et fald i investeringerne er næppe hensigtsmæssig. Investeringer er vigtige for produktivitsudviklingen og dermed for forbedringer i levestandarden. Det relativt lave investeringsniveau i Danmark afspejler enten få profitable investeringsmuligheder eller en lav investeringstilbøjelighed. Begge dele dækker over strukturelle problemer.

Nordsøolien har haft stor betydning

Olie- og gasaktiviteterne i Nordsøen har ligeledes haft stor betydning for betalingsbalancen. Overskuddene på betalingsbalancen var kommet senere, havde været mindre og var formodentligt forsvundet i 1994-95, hvis Danmark ikke havde haft olien. Oliens bidrag er dog midlertidigt, idet det ophører efterhånden som ressourcen udtømmes.

Betalingsbalanceproblemet kun delvist løst

De strukturelle problemer, som betalingsbalanceunderskuddene før 1990 indikerede, er kun delvist løst, og overskuddet kan derfor forholdsvis hurtigt forsvinde igen. Selvom betalingsbalanceproblemet ikke er akut, er der grund til at bekymre sig om udviklingen på lidt længere sigt. Problemerne forstærkes af, at den stigende forsørgerbyrde for alvor vil sætte de offentlige finanser under pres omkring det tidspunkt, hvor oliereserverne slipper op. Hvis man ikke i tide gennemfører strukturelle reformer, der forbedrer konkurrenceevnen og øger opsparringen, risikerer man igen at komme i en situation, hvor en hastigt stigende udlandsgæld nødvendiggør akutte indgreb i form af eksempelvis finanspolitiske stramninger.

Indkomstulighed og indkomstmobilitet

Fordelingspolitik har høj prioritet

Både størrelsen og fordelingen af samfundets indkomster er vigtige for velfærden. De fordelingsmæssige konsekvenser af politiske initiativer spiller ofte en central rolle i debatten. Indkomstfordelingen og det samlede velstandsniveau kan ikke diskuteres uafhængigt af hinanden, og sammenhængen mellem disse størrelser er meget kompliceret. Redegørelsen indeholder en analyse af indkomstfordelingen i Danmark med udgangspunkt i både de forventede livsindkomster og de faktiske årsindkomster.

Danmark er et lige land

Danmark hører sammen med de øvrige nordiske lande til i gruppen af lande med en meget lige fordeling af såvel lønindkomster som disponible indkomster. Et bemærkelsesværdigt træk ved den danske indkomstfordeling er, at ligheden i bruttoindkomsterne har været stigende fra slutningen af 1980'erne og frem til begyndelsen af 1990'erne, som er en periode med lavkonjunktur og stigende ledighed. I både Sverige og Finland er der samtidig med de senere års kraftige stigning i ledigheden sket et fald i lighed.

Velfærdssystemet mindsker uligheden

Analysen viser klart, at det udbyggede velfærdssystem og de progressive indkomstskatter udligner indkomstforskelle, og derfor er spredningen i disponible indkomster langt mindre end spredningen i bruttoindkomster. Ligeledes sker der en udligning af indkomst mellem personer inden for den enkelte husholdning, og uligheden mellem husholdninger er derfor mindre end mellem personer.

7½ pct. af befolkningen har lavindkomster...

Gruppen af personer med lavindkomster har selvstændig interesse i forbindelse med en vurdering af indkomstfordelingen. I redegørelsen er der fokuseret på den andel af befolkningen, der har en disponibel indkomst, som er mindre end 50.000 kr., hvilket svarer til halvdelen af medianindkomsten. I 1992 udgjorde denne gruppe 7½ pct. af befolkningen. Ca. 40 pct. af gruppen er unge i alderen 19-24 år, og hovedparten er uddannelsessøgende. En anden stor gruppe med lavindkomster er selv-

...og 2 pct. har lavindkomster i både 1988 og 1992

stændige. Et særkende ved lavindkomstgruppen er, at der er stor mobilitet ind og ud af gruppen. Kun ¼ af de personer, der havde lavindkomster i 1988, var fortsat i lavindkomstgruppen i 1992. I en fordelingspolitisk sammenhæng bør interessen samle sig om personer, der har lavindkomster i en længere årrække.

Pensionister og studerende øger ulighed

Uddannelsessøgende og pensionister har generelt lavere indkomster end personer i arbejdsstyrken. De uddannelsessøgende har imidlertid udsigt til en betydelig indkomstfremgang efter uddannelsens afslutning, mens pensionister pga. lave boligudgifter og formue ofte har højere forbrugsmuligheder, end deres indkomst tilsiger. Uligheden for personer i arbejdsstyrken er derfor mindre end uligheden i den samlede voksne befolkning. Analyserne viser, at den tiendedel af den samlede voksne befolkning, der har den største bruttoindkomst, tjener 5 gange så meget som den tiendedel med de laveste indkomster. Ser man kun på gruppen af fuldtidsbeskæftigede uden ledighed, tjener den højst lønnede tiendedel kun dobbelt så meget som den tiendedel, der tjener mindst.

Høj lønmobilitet for lavtlønnede

Et væsentligt aspekt i vurderingen af indkomstfordelingen er omfanget af indkomstændringer for de enkelte personer over tid. Lønmobiliteten for danske lønmodtagere er stor i international sammenhæng. Mobiliteten er størst for den lavest lønnede femtedel af de fuldtidsbeskæftigede, og 40 pct. af disse bevægede sig ud af lavtlønsgruppen fra 1988 til 1992.

Kvinder har lavere indkomst end mænd

Livsindkomstberegningerne viser, at forskellen i indkomst mellem mænd og kvinder med samme eller tilsvarende uddannelse fortsat er stor. Inden for næsten alle uddannelsesgrupper har mændene en indkomst, som er mere end 15 pct. højere end kvindernes. Indkomstforskellene mellem mænd og kvinder forøges desuden af, at indkomsterne generelt er lavere inden for fag, hvor der er forholdsvis mange kvinder.

Offentligt ansatte sakket bagud

Livsindkomsten for de fleste grupper af offentligt ansatte er steget mindre i de sidste 20 år end tilsvarende grupper på det private arbejdsmarked.

Ulige fordeling af ledighed og lille tilskyndelse til uddannelse

Den lige danske indkomstfordeling skyldes en, i forhold til mange andre industrilande, forholdsvis lav lønspredning samt omfordeling i kraft af et udbygget velfærdssystem med høje skatter og transfereringer. Den store rolle, som arbejdsmarkedet og det sociale sikkerhedsnet spiller for den danske fordelingspolitik, er ikke uden omkostninger. En sammenpresset lønstruktur i kraft af en høj kompensationsgrad ved ledighed for lavtlønnede og høje minimumslønninger reducerer spredningen i indtjeningen for de beskæftigede. Dette betyder, at ledigheden bliver ulige fordelt, og at de ufaglærte bærer en relativt stor andel af ledighedsbyrden. En anden effekt af den lave danske lønspredning er, at den privatøkonomiske tilskyndelse til at uddanne sig er forholdsvis lille. Dette er en medvirkende årsag til, at over 1/3 af de unge i Danmark ikke får en erhvervskompetencegivende uddannelse.

Høj velstand og lige fordeling er en udfordring

Udfordringen for det danske samfund er at sikre fortsat økonomisk vækst og samtidig opretholde en forholdsvis lige fordeling af indkomsterne. En høj velstand og en relativt lige indkomstfordeling opnås bedst ved, at flest mulig personer i den erhvervsaktive alder er i beskæftigelse. I et dynamisk perspektiv er det vigtigere at få etableret en fast tilknytning til arbejdsmarkedet for brede grupper og bruge dette som løftestang for langsigtet indkomstfremgang fremfor at fokusere på spredningen i de aktuelle indkomster. En fordelingspolitik, der alene fokuserer på en lige fordeling af indkomsterne her og nu, kan give langvarige beskæftigelsesproblemer for nogle befolkningsgrupper og desuden belaste statsfinanserne i betydeligt omfang.

Velstand og lighed kan øges ved uddannelse

Det er nødvendigt, at arbejdsstyrkens kvalifikationer er forholdsvis lige fordelt, hvis det skal være muligt at opretholde en høj beskæftigelse for alle grupper og samtidig en høj indkomstlighed. Et væsentligt instrument til at sikre begge mål er at forøge arbejdskraftens kvalifikationer gennem formel uddannelse samt videreuddannelse og erfaringer erhvervet på arbejdsmarkedet. Specielt er det væsentligt, at flest muligt unge får en kompetencegivende uddannelse.

**Uddannelse alene
dyr løsning**

Den aktuelle og planlagte fremtidige indsats af offentligt finansieret grunduddannelse og efteruddannelse er betydelig. Selvom uddannelsespolitikken er et vigtigt fordelingspolitisk instrument, er det usikkert, hvor langt det er muligt at nå alene med en generel opkvalifikation af de dårligst uddannede, før omkostningerne herved bliver uforholdsmæssigt store. Der er grupper, som er meget vanskelige at opkvalificere via uddannelsessystemet i tilstrækkelig grad til, at deres arbejdskraft efterspørges til det gældende lønniveau. For disse personer bør der sikres en indgang til arbejdsmarkedet, som muliggør, at de får erhvervs erfaring og dermed med tiden en større indkomst.

**Større lønspredning
sikrer tilknytning til
arbejdsmarkedet**

**Større
lønspredning giver
ikke altid
større ulighed**

I et dynamisk perspektiv behøver en lavere løn i en kortere periode ikke nødvendigvis at være i modstrid med målsætningen om en lige indkomstfordeling. Indkomstmobiliteten i Danmark for lavtlønnede er høj set i international sammenhæng. Det betyder, at personer, der får fodfæste på arbejdsmarkedet i kraft af et lavtlønsjob, med stor sandsynlighed vil stige i løn i løbet af en kort årrække og derved opnå en rimelig livsindkomst. Evt. uønskede virkninger på indkomstfordelingen af større lønspredning kan kompenseres via skatte- og overførselssystemerne. Fordelingspolitikens succes skal måles ved ligheden i fordelingen af disponible indkomster. Analyserne viser, at skatte- og overførselssystemerne spiller en meget stor rolle i den sammenhæng, og uligheden i disponible indkomster er derfor langt mindre end i løn- og erhvervsindkomster.

KAPITEL I

DEN INTERNATIONALE KONJUNKTURSITUATION

I.1 Stabil vækst i OECD-området

**Svag vækst i
Europa, men udsigt
til opsving**

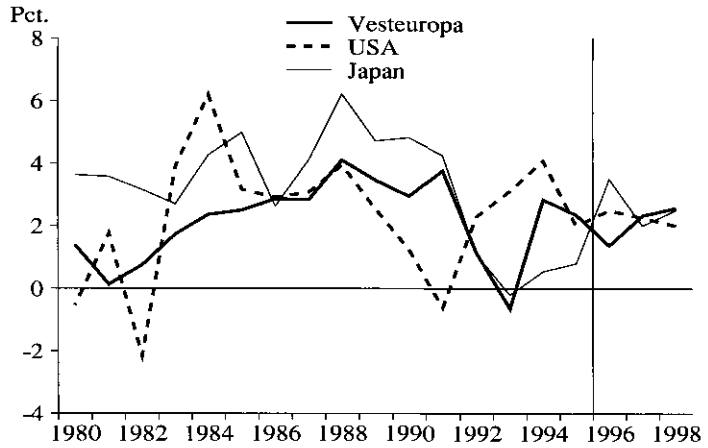
Den økonomiske afmatning, der indtraf i Vesteuropa i anden halvdel af 1995, er fortsat ind i 1996. Der er imidlertid tegn på fremgang, og på baggrund af en forholdsvis lempelig pengepolitik og en styrkelse af dollaren ventes væksten i Vesteuropa at tiltage i andet halvår af 1996. I USA er væksten tiltaget i 1996 efter en kortvarig afdæmpning i 1995, og også i Japan har der været fremgang efter den lange recession. Afmatningen i Europa trækker dog den samlede vækst i OECD-området ned, så denne kun forventes at blive ca. 2¼ pct. i 1996. Det skønnes, at OECD-væksten i 1997 og 1998 vil forblive på dette niveau, fordi en øget vækst i Vesteuropa vil blive opvejet af en svagere - men stadig pæn - vækst i USA og Japan, jf. figur I.1.

**Arbejdsløshed
nedbringes ikke**

I de fleste OECD-lande, særligt i Vesteuropa, er den høje arbejdsløshed fortsat et af de største problemer. Afmatningen i Vesteuropa har betydet, at ledigheden er steget yderligere, så den nu befinder sig på over 10 pct. i flere lande, heriblandt Tyskland, Frankrig og Italien. Vækstudsigterne indebærer, at der ikke vil ske nogen mærkbar forbedring på dette område i de næste par år.

Kapitlet er færdigredigeret den 6. november 1996. Oversigten over realvækst samt løn- og prisudvikling i udvalgte OECD-lande findes i bilagstabellerne sidst i kapitel I.

Figur I.1 Real BNP-vækst

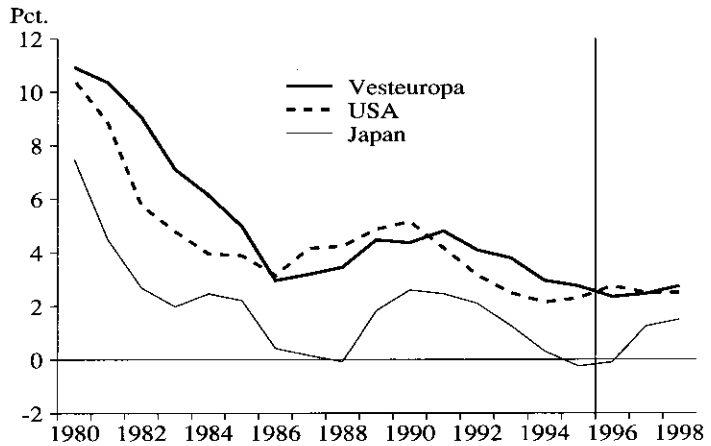
Anm.: Væksten i Vesteuropa er et BNP-vægtet gennemsnit for de europæiske lande, der er anført i bilagstabellerne. Observationerne for 1996-98 er egne skøn.

Kilde: OECD, *Economic Outlook*, AIECE-institutter samt egne skøn.

Fortsat lav inflation

Inflationen har igennem flere år været forholdsvis lav i de fleste OECD-lande, jf. figur I.2. Den inflationsbekæmpende økonomiske politik, herunder en relativ stram pengepolitik, er en væsentlig årsag hertil. Endvidere er der i mange lande en forholdsvis stor konjunkturledighed, som afdæmper lønstigningstakten. Det kan heller ikke udelukkes, at den forøgede internationale konkurrence har været medvirkende til at holde løn- og prisstigningerne nede. På baggrund af vækstudsigterne ventes den lave inflation at fortsætte i de kommende år.

Figur 1.2 Inflation

Anm.: Inflationen måles ved udviklingen i forbrugsdeflatoren. Inflationen i Vesteuropa er et BNP-vægtet gennemsnit for de europæiske lande, der er anført i bilagstabellerne. Observationerne for 1996-98 er egne skøn.

Kilde: OECD, *Economic Outlook*, AIECE-institutter samt egne skøn.

Faldende korte renter medvirker til øget vækst

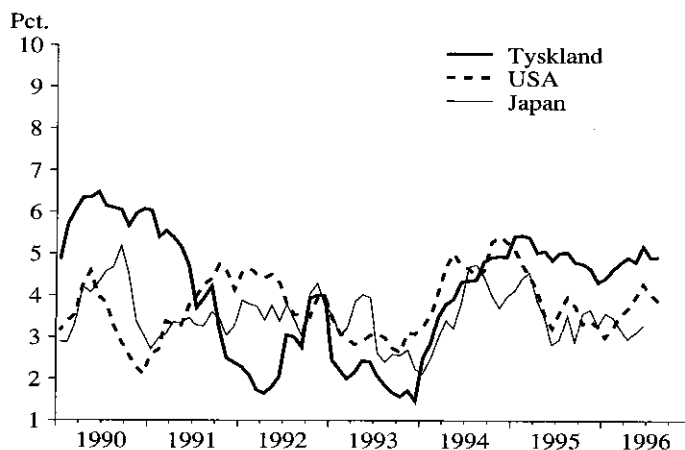
I Vesteuropa er der på baggrund af den lave inflation, vækstafmatningen og ØMU-kravene til de offentlige budgetter sket en yderligere forskydning i policy-mixet over mod strammere finanspolitik og lempeligere pengepolitik. I Tyskland, der har afgørende betydning for den pengepolitiske udvikling i Europa, er de pengepolitiske fastsatte renter blevet nedsat flere gange siden slutningen af 1995, og pengemængden er vokset ret stærkt. De tyske rentesænkninger har gjort det muligt for mange andre europæiske centralbanker at nedsætte rentesatserne, og i flere lande er de korte, markedsbestemte renter faldet mere end i Tyskland. Den mere lempelige pengepolitik bestyrker forventningen om et forestående opsving i Vesteuropa. Den amerikanske centralbank nedsatte rentesatserne i andet halvår af 1995 og i begyndelsen af 1996, fordi væksten og inflationsfrygten var aftagende. Disse rentesænkninger har været medvirkende til den

fornyede vækstfremgang i USA. I Japan har de pengepolitiske fastsatte renter befundet sig på et lavt niveau igennem længere tid. Det lave renteniveau har bl.a. ved at forbedre økonomien i den skrøbelige finansielle sektor bidraget til, at Japan er på vej ud af recessionen.

Stejlere rentestruktur

Rentestrukturen i USA er blevet stejlere, fordi den lange rente - både den nominelle og den reale - er steget betydeligt i første halvår af 1996, jf. figur I.3. Stigningen i den lange rente kan bl.a. tilskrives, at den stærkere vækst har givet anledning til forventninger om en stramning af pengepolitikken. Det har måske også haft betydning, at der ikke har kunnet opnås politisk enighed om, hvorledes der skal skabes balance på det offentlige budget i USA. Rentestigningen i USA førte i begyndelsen af 1996 til en stigning i den tyske rente.

Figur I.3 Realrente i USA, Japan og Tyskland

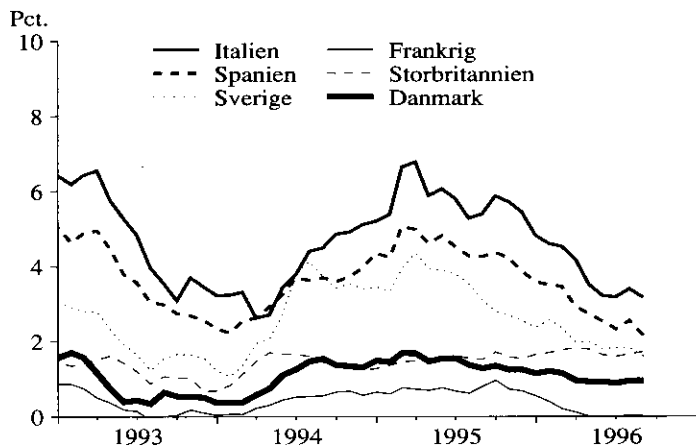
Anm.: Realrenten er beregnet som den 10-årige statsobligationsrente fratrukket år-til-år væksten i forbrugerpriserne.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Nationalbank.

Aftagende rentespænd i Europa

I adskillige vesteuropæiske lande, med Storbritannien som den væsentligste undtagelse, er der i 1996 sket en betydelig indsnævring af det nominelle rentespænd i forhold til Tyskland, jf. figur I.4. Indsnævringen skyldes bl.a., at inflationsraterne er konvergeret. I flere lande, heriblandt Italien og Spanien, kan indsnævringen også i nogen grad tilskrives, at der er udsigt til markante forbedringer af de offentlige finanser. Dertil kommer, at de bestyrkede forventninger om, at ØMU'en træder i kraft den 1. januar 1999, kan have medvirket til de aftagende renteforskelle i Europa. Således er den nominelle renteforskel på franske og tyske 10-årige statsobligationer faldet fra over ½ pct.point i begyndelsen af 1996 til stort set nul.

Figur I.4 Nominelt rentespænd i forhold til Tyskland

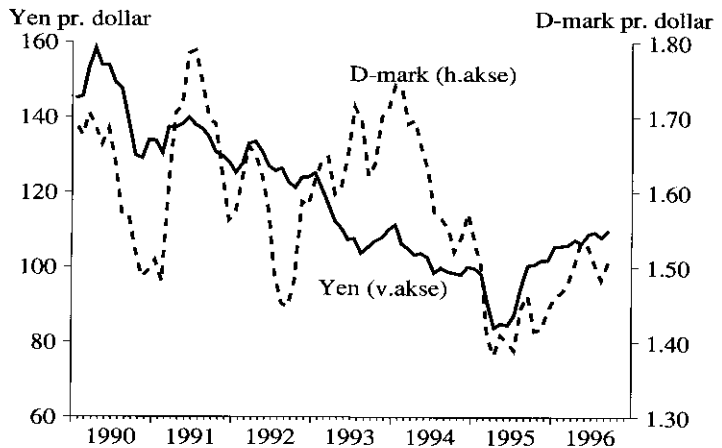
Anm.: Rentespændet er det nominelle rentespænd på 10-årige statsobligationer.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Nationalbank.

Styrket dollar

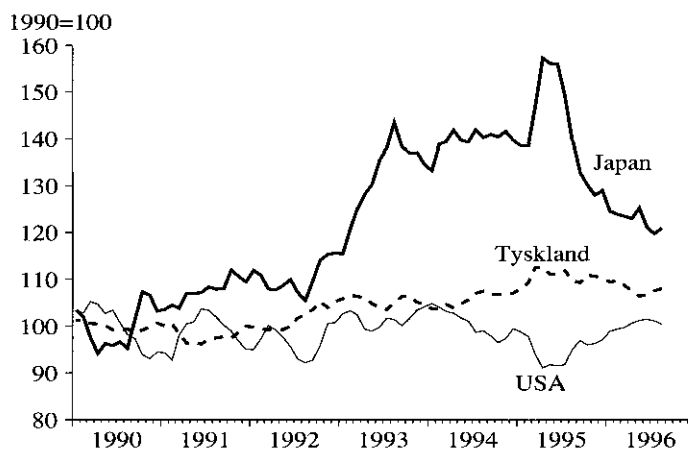
Dollaren er siden foråret 1995 apprecieret støt over for såvel D-mark som yen, jf. figur I.5. Apprecieringen kan bl.a. tilskrives, at det amerikanske renteniveau har været relativt højt. Den stærkere dollar forbedrer de internationale konjunkturudsigter, fordi efterspørgslen drejes væk fra USA, som er nær fuld beskæftigelse, over mod Europa og Japan, hvor der er ledig kapacitet. Det kraftige fald i den reale effektive yen-kurs siden foråret 1995 har forbedret den japanske konkurrenceevne og derved været en vigtig faktor bag den økonomiske fremgang i Japan, jf. figur I.6. Også den tyske konkurrenceevne er blevet forbedret siden foråret 1995, om end i langt mindre grad end den japanske. Der forventes ikke at ske de store valutaforskydninger i prognoseperioden, men skulle der opstå tvivl om, hvorvidt ØMU'en vil blive gennemført som planlagt, kan der dog opstå uro på valutamarkedet.

Figur I.5 Nominel valutakurs

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Nationalbank.

Figur 1.6 Real effektiv valutakurs

Anm.: Den reale effektive valutakurs er et sammenvæjet udtryk for et lands reale valutakurs (målt vha. forbrugerprisindeks) over for alle andre lande. Udtrykket kan derfor tolkes som et mål for konkurrenceevnen. Et fald i indekset er alt andet lige udtryk for en forbedring af konkurrenceevnen.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Nationalbank.

Finanspolitikken strammes i Europa

Der er udsigt til finanspolitiske stramninger i Vesteuropa i 1997, og i flere lande er der tale om kraftige stramninger. Selvom finanspolitikken formodentlig ville været blevet strammet før eller siden pga. de store offentlige gældsposter, er der næppe tvivl om, at stramningerne i 1997 skal ses på baggrund af, at der i mange lande er en stærk politisk vilje til at kvalificere sig til ØMU'en fra første færd.

Ikke alle stramninger reelle

Et af de vigtigste ØMU-krav er, at det offentlige budgetunderskud i 1997 højst må udgøre 3 pct. af BNP. Den europæiske vækstafmatning har medvirket til, at hovedparten af landene, heriblandt Tyskland og Frankrig, ikke overholdt dette krav i 1995 og heller ikke vil overholde det i 1996. Ifølge de fremlagte budgetter regner de fleste regeringer imidlertid med, at de vil være i stand til overholde kravet i 1997. Det skal ses på baggrund af den ventede, stærkere vækst i 1997 og bebudede finanspolitiske stramninger. I flere lande har det dog været nød-

vendigt at gøre brug af privatiseringer, budgetmæssige omposteringer og engangsskatter for at kunne fremvise budgetter med underskud på under 3 pct. Sådanne tiltag har ikke vedvarende effekter på de offentlige finanser. Hvis ØMU-kravene til de offentlige finanser skal overholdes efter 1997, bliver det nødvendigt med mere strukturelle finanspolitiske stramninger.

Risiko for lavere vækst i Europa

De finanspolitiske stramninger vil i hvert fald på kort sigt afdæmpe den europæiske vækst. Som nævnt er der imidlertid i flere lande sket et betydeligt fald i de lange renter, bl.a. pga. inflationskonvergens og udsigten til forbedringer af de offentlige finanser. Dette rentefald vil sammen med de forholdsvis lave korte renter være med til at holde den økonomiske vækst oppe. Hvis væksten skulle vise sig at blive svagere end forventet, kan der dog opstå tvivl om, hvorvidt landene vil være i stand til at overholde ØMU-budgetkravet. Det vil kunne føre til uro på de finansielle markeder og påvirke konjunkturerne negativt.

I.2 Konjunkturbeskrivelse for udvalgte OECD-lande

USA: Væksten er taget til igen

Omkring årsskiftet 1995-96 var væksten i USA svag, og det så ud til, at opsvinget, der begyndte i 1992, var ved at være ovre. I første halvdel af 1996 tog væksten imidlertid til igen, først og fremmest pga. stærk vækst i de private investeringer og det private forbrug. Arbejdsløsheden er faldet yderligere og befinder sig i øjeblikket på lidt over 5 pct. Den stærke vækst i første halvår har medført en stigning i den lange rente. Det forventes, at denne rentestigning vil medvirke til, at væksten aftager i andet halvår, således at væksten i 1996 bliver ca. 2½ pct. I 1997 og 1998 ventes væksten at blive en anelse lavere. Væksten vil fortsat blive trukket af især de private investeringer og det private forbrug.

Inflationen stadig lav

Opsvinget i USA har været karakteriseret ved lav løn- og prisinflation. I 1995 var forbrugerprisinflationen for fjerde år i træk under 3 pct., hvilket ikke er set siden 1960'erne. Den lave ledighed har medført, at lønstigningstakten er begyndt at stige lidt, og hvis der opstår et inflationspres, bliver det formentlig herfra. På baggrund af de forventede vækstrater, som indebærer uændret ledighed, ventes der dog fortsat lav inflation fremover.

Udsigt til svag stramning af penge- og finanspolitik

I forbindelse med den svage vækst og aftagende inflationsfrygt omkring årsskiftet blev den toneangivende, pengepolitisk fastsatte rente sat ned. Den tiltagende vækst i 1996 gør det imidlertid sandsynligt, at centralbanken snart vil hæve renten for at komme et evt. inflationspres i forkøbet. Finanspolitiske stramninger og opsvinget har betydet, at det offentlige budgetunderskud er faldet, og gælden i forhold til BNP er blevet stabiliseret på et niveau lidt over 60 pct. Clinton-administrationen og kongressen er blevet enige om, at der skal være balance på budgettet senest i år 2002, men man kan ikke blive enige om, hvordan det skal ske. Uenigheden har muligvis medvirket til stigningen i den lange rente. Finanspolitikken forventes i 1997 at blive svagt kontraktiv på linie med de foregående år.

Japan: Begyndende opsving

Efter fire års lavkonjunktur er den økonomiske vækst i Japan på vej op. BNP steg med ca. 4½ pct. fra første halvår af 1995 til første halvår af 1996. Fremgangen skyldes en stærk vækst i de offentlige og private investeringer samt det private forbrug, mens nettoeksporten fortsat trækker nedad. Væksten ventes at blive 3½ pct. i 1996 og omkring 2 pct. i 1997 og 1998. Det forholdsvis lave renteniveau og den svage yen ventes at holde den private investeringsvækst oppe. Som følge af finanspolitiske stramninger vil de offentlige investeringers vækstbidrag dog bortfalde, og væksten i det private forbrug vil afdæmpes. De ventede vækstrater indebærer, at ledigheden ikke vil falde væsentligt fra de nuværende ca. 3½ pct.

Fremgangen vil medføre penge- og finanspolitiske stramninger

De seneste års lavvækst og deregulering af detailhandelen har betydet, at prisinflationen har været meget lav og i 1995 endog negativ. I 1996 forventes der nulinfation, mens priserne i 1997 ventes at stige, bl.a. pga. en bebudet momsforhøjelse fra 3 til 5 pct. De lave prisstigningstakter har gjort det muligt for centralbanken at sænke diskontoen til ½ pct. af hensyn til aktiviteten. Det ventes, at diskontoen vil blive hævet i takt med, at den økonomiske fremgang viser sig at være vedvarende, og inflationen stiger. Recessionen kombineret med en ekspansiv finanspolitik har ført til, at den offentlige nettogæld er steget fra nogle få pct. til 15-20 pct. af BNP. Den forholdsvis lave gæld betyder ikke, at Japan er uden finanspolitiske problemer. Aldringen af befolkningen og det medfølgende pres på de offentlige udgifter vil sætte relativt tidligt ind i Japan. De bebudede finanspolitiske stramninger skal bl.a. ses på denne baggrund.

Tyskland: Tegn på opsving

Der er begyndende fremgang i den tyske økonomi efter en meget svag vækst i begyndelsen af året. Fremgangen kan især tilskrives det private forbrug, der har været begunstiget af skattelettelser, men også eksportvæksten er tiltaget. Det ventes, at væksten vil blive styrket i andet halvår, men pga. den svage vækst i begyndelsen af året bliver væksten i 1996 kun på 1¼ pct. I 1997 og 1998 skønnes væksten at stige til godt 2 pct. Deprecieringen af D-marken siden slutningen af 1995 vil sammen med lave lønstigninger og øget vækst i det øvrige Europa sætte gang i eksportvæksten. Samtidig forudses der også pæn vækst i det private forbrug, og investeringsvæksten vil tiltage som følge af forholdsvis lave renter og stigende profitabilitet. Dog vil væksten i 1997 blive holdt lidt nede af finanspolitiske stramninger. Vækstudsigterne indebærer, at inflationen vil forblive lav, men også at der ikke vil ske noget markant fald i den over 10 pct. høje ledighed. De pengepolitiske fastsatte renter er blevet nedsat flere gange i forbindelse med vækstafmatningen, og de forventes først at blive hævet, når der kommer mere gang i økonomien.

**Tvivlsomt om
ØMU-budgetkravet
overholdes i 1997**

De finanspolitiske stramninger i 1997 er en del af en større spareplan, der på længere sigt skal fremme den tyske vækst og beskæftigelse gennem omfattende reformer af bl.a. velfærds- og skattesystemet. I henhold til spareplanen skal det offentlige budgetunderskud i pct. af BNP nedbringes, så Tyskland i 1997 opfylder ØMU-konvergenskravet om maksimalt 3 pct. underskud. I 1996 bliver budgetunderskuddet formentlig omkring 4 pct. af BNP pga. den svage vækst. Ifølge spareplanen mindskes det strukturelle budgetunderskud i 1997 med ca. ½ pct. af BNP. Udgifterne til bl.a. pensioner, sundhedsvæsen og arbejdsløshedsunderstøttelse skæres ned. Samtidig nedsættes skatterne, hvilket dog til dels modvirkes af stigende sociale bidrag. Det er imidlertid usikkert, hvor stor en del af stramningerne, der vil blive endeligt vedtaget. Bl.a. derfor er det tvivlsomt, om budgetunderskuddet i 1997 vil overholde ØMU-kravet.

**Frankrig:
Stadig svag vækst**

Væksten i Frankrig er stadig yderst behersket. Det private forbrug og eksporten har holdt væksten oppe, mens investeringerne har været meget svage. Det forventes, at der kommer mere gang i økonomien i andet halvår, så væksten i 1996 bliver 1 pct. I 1997 og 1998 ventes væksten at stige til godt 2 pct. Fremgangen i de øvrige europæiske økonomier vil øge eksportvæksten, og de forholdsvis lave renter vil medvirke til at sætte gang i investeringerne. Hertil kommer, at det private forbrug vil blive påvirket positivt af skattelettelser. De ventede vækstrater vil dog ikke være i stand til at reducere den ca. 12½ pct. høje ledighed mærkbart. Prisstigningstakten har været omkring 2 pct. i de seneste år, og det ventes, at den vil forblive på dette niveau.

**Opsving og
privatiseringer skal
redde budgettet i
1997**

Den store udfordring i den økonomiske politik er at få underskuddet på det offentlige budget reduceret til 3 pct. af BNP i 1997. På trods af forholdsvis store reduktioner af det strukturelle budgetunderskud vil det faktiske underskud i år formentlig blive omkring 4½ pct. af BNP som følge af den svage vækst. I finanslovsforslaget for 1997 er der lagt op til både udgiftsreduktioner og skattesænkninger. Udgiftsreduktionerne sker bl.a. gennem nedskæringer i de sociale ydelser og antallet af offentligt ansatte. Med henblik på at sætte gang i det private forbrug er der samtidig blevet bebudet indkomstskattelettelser

over de næste 5 år på i alt 75 mia. franc, heraf 25 mia. (svarende til ca. 0,3 pct. af BNP) i 1997. Til gengæld stiger de sociale bidrag og indirekte skatter med 15 mia. franc i 1997. Alt i alt er der kun tale om en beskeden reduktion af det strukturelle budgetunderskud. Den franske regering regner imidlertid med, at den stærkere vækst vil reducere det faktiske underskud fra 4½ pct. i 1996 til godt 3½ pct. af BNP i 1997. Herudover ventes privatiseringer at nedbringe budgetunderskuddet med ca. ½ pct. af BNP, således at konvergenskravet opfyldes. I sine forudsigelser regner regeringen med en vækst i 1996 og 1997 på henholdsvis 1¼ pct. og 2¼ pct., hvilket ikke virker urealistisk. Omvendt er der dog heller ikke plads til en meget lavere vækst, hvis budgettet skal kunne opfylde ØMU-kravet.

**Storbritannien:
Stærkere vækst end
på kontinentet**

Vækstafmatningen har været mindre udtalt i Storbritannien end på kontinentet, og det ventes, at væksten i 1996 bliver 2 pct. Særligt det private forbrug er vokset stærkt, mens eksporten har været præget af afmatningen i det øvrige Europa. Det ventes, at det private forbrug også fremover vil udvise pæn vækst. Samtidig vil den forventede fremgang på eksportmarkederne sætte gang i eksportvæksten, og investeringsvæksten vil formodentlig også tiltage. På denne baggrund forventes væksten i 1997 og 1998 at blive omkring 3 pct. På trods af afmatningen er ledigheden fortsat med at falde, og den befinder sig i øjeblikket på ca. 7½ pct.

Inflationen vil stige

Den faldende ledighed og deprecieringen af pundet i første halvår af 1995 gav anledning til inflationsfrygt, men foreløbig har priser og lønninger holdt sig i bemærkelsesværdig ro. De pengepolitiske fastsatte renter, som regeringen er med til at bestemme, er - efter flere nedsættelser siden slutningen af 1995 - for nyligt blevet hævet pga. frygt for tiltagende inflation. På baggrund af vækstudsigterne ventes det dog, at prisstigningstakten vil vokse til omkring eller over 3 pct. i 1997 og 1998. Det erklærede finanspolitiske mål om ligevægt på det offentlige budget omkring årtusindskiftet har betydet, at finanspolitikken har været relativt stram de seneste år. Bevægelsen mod ligevægt forløber imidlertid langsommere end ventet. Først i 1998 er det sandsynligt, at underskuddet kommer under 3 pct. af BNP. I relation til ØMU'en er dette dog mindre vigtigt, idet Storbritannien efter alt at dømme ikke vil deltage fra begyndelsen.

**Italien:
Svag vækst og
faldende inflation**

I slutningen af 1995 aftog den italienske vækst stærkt, men pga. høj vækst i begyndelsen af året blev den årlige vækst på 3 pct. Vækstafmatningen er imidlertid fortsat ind i 1996, og væksten forventes kun at blive ca. 1 pct. i år. Det ventes, at såvel eksporten som den indenlandske efterspørgsel vil tage til, så væksten i 1997 og 1998 bliver hhv. 1½ pct. og 2½ pct. I 1997 vil væksten blive holdt nede af kraftige finanspolitiske stramninger. Disse vækstrater vil ikke reducere den høje ledighed på 12 pct. mærkbart. Ledigheden og den stærke lire har været medvirkende til, at prisstigningstakten er faldet markant siden slutningen af 1995. På baggrund heraf nedsatte centralbanken for nyligt den relativt høje diskonto. Den lange rente er faldet kraftigt i 1996, hvilket ud over den faldende inflation og den stærke lire kan tilskrives, at den finanspolitiske konsolidering er fortsat. Rentefaldet vil understøtte den fremtidige vækst.

**Finanspolitikken
strammes kraftigt**

Den nye regering, der tiltrådte i maj, ønsker, at Italien skal være klar til at deltage i ØMU'en fra 1. januar 1999. Regeringen har derfor bebudet, at liren skal genindtræde i ERM i løbet af kort tid, og der er lagt op til kraftige finanspolitiske stramninger. I finanslovsforslaget sigtes der på at bringe det offentlige budgetunderskud ned under 3 pct. af BNP allerede i 1997. Næsten halvdelen af budgetforbedringen på ca. 3½ pct. af BNP skal komme fra større skatteindtægter, bl.a. i form af en engangs "Maastricht-skat". En femtedel af forbedringen skal komme fra budgettekniske omposteringer, mens resten skal opnås gennem nedskæringer i de offentlige udgifter. Planen er blevet kritiseret for ikke at skære nok i de offentlige udgifter og for at skære de forkerte steder. Således berøres de virkelig tunge poster som pensioner, sundhedsvæsen og antal offentligt ansatte ikke meget. Dette skal ses på baggrund af, at de magtfulde fagforeninger modsætter sig nedskæringer på disse områder. Da der er bred, politisk opbakning til, at Italien skal deltage i ØMU'en fra første færd, er det sandsynligt, at regeringen kan få i hvert fald størstedelen af planen gennemført. Et fortsat rentefald vil, da gældsposterne er meget store, også kunne bidrage til et fald i budgetunderskuddet. Det vil imidlertid være umuligt at bringe gælden, der i 1995 befandt sig på knap 125 pct. af BNP, blot i nærheden af konvergenskravet på 60 pct.

**Sverige:
Ikke udsigt til
markant fremgang**

Den svenske eksportvækst har været betydelig i 1996 på trods af relativt høje lønstigninger og en appreciering af den svenske krone. Investeringerne har udviklet sig positivt, og det private forbrug, der har været meget svagt i flere år, har vist tegn på begyndende fremgang. Væksten i indeværende år skønnes imidlertid kun at blive 1¼ pct., idet en nedbrydning af de store lagre, der blev opbygget i 1995, vil reducere væksten med ca. 1 pct.point. I 1997 og 1998 ventes væksten at blive hhv. 2 pct. og 1½ pct. Den svenske eksport vil sandsynligvis tabe markedsandele som følge af den forværrede lønkonkurrenceevne, men fremgang på eksportmarkederne vil kunne holde eksportvæksten oppe. En stram finanspolitik vil medvirke til at holde den indenlandske efterspørgsel nede.

**Prisinflation lader
vente på sig**

På trods af ret kraftige lønstigninger er prisinflationen stadig lav, hvilket bl.a. kan tilskrives apprecieringen af den svenske krone, lavere indirekte skatter samt faldende boligomkostninger som følge af en lavere rente. Formodentlig er det dog kun et spørgsmål om tid, før lønstigningerne giver sig udslag i voksende prisstigningstakter. Underskuddet på de offentlige finanser forventes af den svenske regering at blive på knap 4 pct. af BNP i 1996 mod 8 pct. i 1995. Det markante fald er en overraskelse og synes ud over finanspolitiske stramminger at være forårsaget af uventet høje skatteindbetalinger i form af virksomhedsskatter og moms, hvor indbetalingsterminerne er ændret. Den svenske regering regner med, at budgetunderskuddet i 1997 bliver under 3 pct., og at der bliver balance i 1998. Bag disse skøn ligger en antagelse om, at væksten bliver 2¼ pct. i 1997 og 2½ pct. i 1998. Særligt skønnet for 1998 må siges at være noget optimistisk, hvorfor det er tvivlsomt, om der opnås budgetbalance allerede i 1998.

**Norge:
Fortsat høj vækst**

Den økonomiske vækst er fortsat høj i Norge, og det skyldes ikke kun øget aktivitet i olie- og gassektoren. I 1996 ventes væksten at blive 4 pct., hvoraf fastlandsøkonomien bidrager med godt 2½ pct.point. I 1997 og 1998 forventes væksten at aftage til ca. 2½ pct., især fordi olie- og gasproduktionens vækst falder. Den stærke vækst har bragt ledigheden ned på omkring 4½ pct., og der er udsigt til yderligere fald fremover. Den lave ledighed og den høje profitabilitet har givet sig udslag i større lønstigningstakter, men endnu er prisstigningstakten lav.

Olieindtægter giver budgetoverskud

Den norske regering venter at få et budgetoverskud på ca. 37 mia. norske kr. i år, svarende til 5,4 pct. af BNP. Overskuddet skyldes i høj grad de store olieindtægter. Uden disse ville budgettet udvise et underskud på ca. 24 mia. kr. Budgetoverskuddet går ind i den såkaldte Petroleumsfond, der er oprettet af hensyn til de fremtidige generationer, som formodentlig får færre olieindtægter. I finanslovsforslaget for 1997 er der lagt op til en beskeden realvækst på $\frac{1}{4}$ pct. i de offentlige udgifter og et budgetoverskud på ca. 41 mia. kr. Den norske mindretalsregering, der begrundet det stramme budget med risikoen for overophedning af økonomien og hensynet til fremtidige generationer, kan imidlertid få problemer med at få vedtaget budgettet, idet et flertal i det norske Storting ønsker at øge udgifterne til bl.a. undervisnings- og sundhedssektoren.

Bilagstabel I.1 Realvækst i udvalgte OECD-lande

	Eksport- vægte ^a	Realvækst (Stigning i BNP, faste priser)			
		1995	1996	1997	1998
	Niveau	----- pct. stigning -----			
USA	8,0	2,00	2,50	2,25	2,00
Japan	3,0	0,80	3,50	2,00	2,50
Tyskland	29,1	1,90	1,25	2,25	2,50
Frankrig	6,1	2,20	1,00	2,25	2,50
Italien	2,6	3,00	1,00	1,50	2,50
UK	9,3	2,50	2,00	3,00	3,00
Spanien	1,8	3,00	2,25	2,75	3,00
Holland	5,5	2,40	2,25	2,50	2,50
Belgien	2,5	1,90	1,25	2,25	2,50
Schweiz	2,8	0,70	0,25	1,50	2,00
Østrig	1,8	1,80	0,75	1,50	2,00
Sverige	14,4	3,60	1,25	2,00	1,50
Norge	9,8	3,30	4,00	2,50	2,50
Finland	3,4	4,20	2,50	3,00	3,00
OECD ^b		2,0	2,2	2,2	2,3
Vesteuropa ^b		2,3	1,4	2,3	2,6
Aftagere ^c	100,0	2,4	1,8	2,3	2,4
Danmark		2,8	2,0	2,9	2,2

a) S sammensætningen af industrieksporten 1994.

b) Kun lande medtaget ovenfor. Sammenvejet med BNP-vægte.

c) Sammenvejet med eksportvægte.

Kilde: OECD, *Economic Outlook*, AIECE-institutter og egne skøn.

Bilagstabel I.2 Løn- og prisudviklingen i udvalgte OECD-lande

	Eks- port- vægte ^a	Lønudvikling (Stigning i timelønsomkostninger ^b)				Prisudvikling (Stigning i forbrugerpriser ^c)				KE- vægte ^d
		1995	1996	1997	1998	1995	1996	1997	1998	
	Niveau	----- pct. stigning -----				-----				Niveau
USA	8,0	2,34	3,00	3,00	3,00	2,30	2,75	2,50	2,50	11,8
Japan	3,0	2,79	3,25	3,50	3,50	-0,25	-0,10	1,25	1,50	7,9
Tyskland	29,1	3,64	3,25	3,00	4,00	2,00	1,50	1,75	2,00	23,2
Frankrig	6,1	2,98	2,25	2,75	3,50	1,60	2,00	2,00	2,50	7,9
Italien	2,6	4,30	5,25	6,00	6,00	5,70	4,00	3,00	3,00	5,6
UK	9,3	3,49	3,75	4,00	4,50	2,60	2,75	3,00	3,50	11,3
Spanien	1,8	4,70	5,00	4,50	4,50	4,60	3,50	3,00	3,00	2,5
Holland	5,5	1,50	1,75	2,25	2,50	1,00	2,00	2,25	2,50	3,7
Belgien	2,5	2,21	2,25	2,75	3,00	1,50	2,00	2,00	2,00	2,8
Schweiz	2,8	1,62	1,50	2,00	2,00	1,30	1,00	1,50	1,50	2,6
Østrig	1,8	3,98	2,75	3,00	3,00	1,80	1,50	2,00	2,00	1,7
Sverige	14,4	5,72	6,00	5,25	4,50	2,80	1,00	2,50	3,50	10,6
Norge	9,8	3,98	4,25	4,25	4,50	2,50	1,50	2,50	2,50	4,6
Finland	3,4	7,93	4,00	4,00	4,00	1,00	1,00	2,00	2,00	3,7
OECD ^e						2,0	2,0	2,2	2,4	
Vesteuropa ^c						2,7	2,3	2,4	2,7	
Aftagere ^f	100,0					2,2	1,7	2,2	2,5	
Konkurrenter ^g		3,6	3,6	3,6	3,9	2,2	1,8	2,2	2,5	100,0
Danmark		3,9	4,1	4,5	4,7	2,1	2,2	2,6	2,7	

a) Sammensætningen af industrieksporten i 1994.

b) Stigningstakt for timelønsomkostninger i industrien.

c) Stigningstakt for deflatoren for det private forbrug i nationalregnskabet.

d) Konkurrenceevnevægtene afspejler landenes betydning som konkurrenter for dansk industrieksport i 1989, idet vægten for et land både afspejler landets direkte betydning som aftager af dansk eksport og den udstrækning, hvormed Danmark konkurrerer med landet på tredjelandes markeder (såkaldt dobbeltvejede eksportvægte). En række lande, som Danmark konkurrerer med, er udeladt ved beregningen af vægtene. Det er Island, Portugal, Irland, Canada, New Zealand og Australien. Vægtene for disse lande er fordelt ud på de øvrige lande.

e) Kun lande medtaget ovenfor. Sammenvejet med BNP-vægte.

f) Sammenvejet med eksportvægte.

g) Sammenvejet med konkurrenceevnevægte.

Kilde: OECD, *Economic Outlook*, AIECE-institutter og egne skøn.

KAPITEL II

DEN INDENLANDSKE KONJUNKTUR

II.1 Oversigt

Højere vækst i 1997

Væksten i dansk økonomi bliver næsten 3 pct. i 1997 mod kun 2 pct. i 1996, jf. tabel II.1. I 1998 ventes væksten at aftage til ca. 2¼ pct. Den overordnede vækstprofil påvirkes bl.a. af negative lagerinvesteringer i 1996 og af et positivt bidrag fra væksten i energiproduktionen, specielt i 1996 og 1997.

Lav indenlandsk efterspørgsel i 1996, men nettoeksporten trækker

Væksten i 1996 er uensartet sammensat. Stigningen i den samlede indenlandske efterspørgsel er meget lav, hvilket især skyldes den markante lagernedbrydning, der skete i 1. halvår. Som konsekvens af den lave vækst i den indenlandske efterspørgsel har importvæksten været lille. Samtidig er den samlede eksport, trods faldende industrieksport, steget pænt. Nettoeksporten er derfor den væsentligste vækstfaktor i 1996, jf. figur II.1.

Det private forbrug trækker væksten i 1997 og 1998

I 1997 ventes en højere og mere jævnt sammensat vækst, hvorefter væksten falder lidt i 1998. Der ventes en fortsat pæn vækst i både boliginvesteringer og de konjunkturfølsomme erhvervsinvesteringer. Vækstraten i det private forbrug øges i prognoseperioden og ventes i 1998 at blive godt 3 pct. Forbruget bliver dermed den væsentligste faktor bag væksten i dansk økonomi. Det højere forbrug skyldes både stigninger i forbrugskvoten og indkomsterne. Væksten i indkomsterne og dermed forbruget påvirkes i 1998 bl.a. positivt af et fald i skattetrykket som følge af skattereformen.

Kapitlet er færdigredigeret den 6. november 1996.

Tabel II.1 Hovedposter på forsyningsbalancen

	Årets	Mængdestigning				Pristigning			
	priser	1995	1996	1997	1998	1995	1996	1997	1998
	Mia. kr.	Pct.				Pct.			
Privat forbrug	520,0	2,3	2,1	3,0	3,3	2,1	2,2	2,6	2,7
Offentligt forbrug	243,4	0,8	1,6	1,0	-0,5	1,7	2,9	3,2	4,2
Offentlige investeringer	19,4	-1,6	0,2	0,4	-0,9	0,3	4,2	2,6	2,4
Boliginvesteringer	31,0	8,8	5,6	11,2	7,3	2,7	0,5	2,8	2,6
Erhvervsinvesteringer	104,5	12,5	5,5	4,3	3,9	2,5	2,7	2,2	2,2
Lagerændringer ^a	12,3	1,3	-1,6	0,4	0,2				
Indenlandsk efterspørgsel i alt	930,6	4,6	0,7	3,4	2,7	1,9	2,5	2,7	2,9
Eksport i alt	339,4	3,7	3,4	3,5	2,8	-0,5	0,9	1,1	1,8
Vareeksport (fob) ^b	272,2	0,7	1,1	3,3	2,3	2,0	1,3	0,7	1,6
heraf industrivarer ^c	176,4	5,9	-0,5	4,0	3,5	0,7	1,5	2,0	2,0
Tjenesteeksport	67,2	15,7	11,4	4,3	4,4	-9,4	0,5	2,6	2,7
Efterspørgsel i alt	1269,9	4,3	1,6	3,4	2,7	1,3	1,9	2,2	2,6
Import i alt	294,9	8,2	0,5	4,8	4,0	1,3	1,9	2,9	2,6
Vareimport (cif)	235,3	5,9	0,3	5,1	4,2	2,4	0,7	2,7	2,6
Tjenesteimport	59,6	20,1	1,4	3,3	3,3	-4,7	6,6	4,2	2,8
Bruttonationalprodukt ^b	975,0	2,8	2,0	2,9	2,2	1,7	1,8	2,2	2,7
Nettoafgifter ^b	143,3	2,3	2,1	3,0	3,3	2,4	3,4	4,8	4,3
Bruttofaktorindkomst	831,7	2,9	2,0	2,9	2,0	1,6	1,6	1,7	2,5
heraf private byerhverv	447,4	2,4	1,0	2,7	2,3	3,7	1,1	1,3	1,9

a) Mængdestigning i "Lagerændringer" er målt i faste priser i forhold til BNP det foregående år.

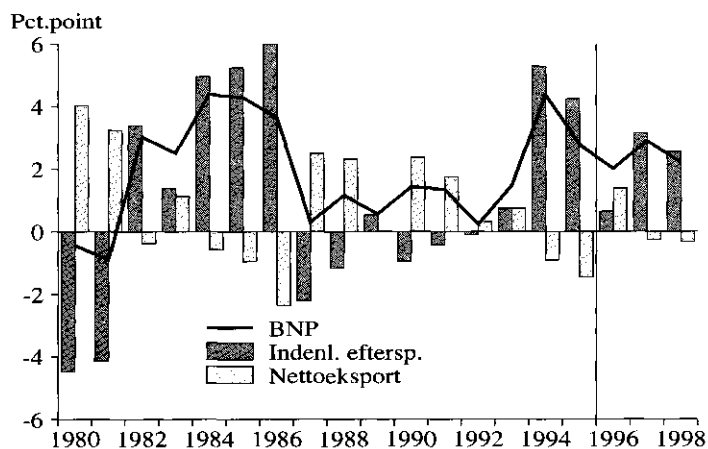
b) Inkl. eksportstøtte fra FEOGA. Definitionerne afviger fra Danmarks Statistiks nationalregnskab, hvor FEOGA-eksportstøtten modregnes under posten nettoafgifter. I nærværende opstilling er FEOGA-eksportstøtten indregnet i eksportværdien af landbrugsvarer. De her anførte tal for bruttonationalprodukt og nettoafgifter er derfor tilsvarende højere end tallene i det officielle nationalregnskab. Der er derimod overensstemmelse, for så vidt angår bruttofaktorindkomsten.

c) Eksportgruppen "industrivarer" omfatter de varer, som i udenrigshandlen opgøres under SITC-kapitlerne 5-9, ekskl. skibe og fly mv.

Ann.: Tabellens tal er afrundede, hvorfor sammenregning kan udvise små differencer.

Kilde: Danmark Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

Figur II.1 Bidrag til BNP-vækst fra indenlandsk efterspørgsel og nettoeksport

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

Nettoeksporten bidrager negativt i 1997 og 1998

Lagemedbrydningen i 1996 har været stærkt medvirkende til den beherskede importvækst. Med en mere normal udvikling i den indenlandske efterspørgsel ventes en markant højere importvækst i 1997 og 1998. Sammensætningen af eksporten var i 1996 præget af en usædvanligt kraftig vækst i tjensteeksporten samt en stor stigning i energiekporten. Industrieksporten blev til gengæld ramt af den europæiske lavkonjunktur. Som følge af bedre internationale konjunkturer ventes en mere positiv udvikling i industrieksporten, mens den høje vækst i eksporten af tjenester ikke skønnes at fortsætte. Den samlede eksport vokser derfor kun lidt mere i 1997 end i 1996. Eksportvæksten ventes i 1998 at blive reduceret som følge af en forværret lønkonkurrenceevne. Samlet vil nettoeksporten bidrage negativt til den danske vækst i både 1997 og 1998.

Højere beskæftigelse

Den samlede beskæftigelse stiger i 1996 og 1997 med ca. 20.000 personer pr. år. Stigningen er i 1996 primært en følge af en stigning i antallet af offentligt ansatte. Udviklingen i beskæf-

tigelse og arbejdsstyrke vurderes at resultere i en ledighed på ca. 236.000 personer i 1997. Dette er et fald på ca. 50.000 i forhold til 1995. I 1998 vil beskæftigelsen være stort set uændret, mens ledigheden stiger lidt.

Lønkonkurrenceevnen forværres

Den lavere ledighed fører til lidt højere lønstigningstakter i de kommende år. Kombineret med beherskede lønstigningstakter i udlandet og en antagelse om uændret effektiv kronekurs indebærer dette en forværring af lønkonkurrenceevnen på 1½ pct. over perioden 1996-98. De højere lønstigningstakter ventes at føre til lidt større prisstigninger, men inflationen vil fortsat holde sig under 3 pct.

Betalingsbalanceoverskuddet under pres

Den lave importvækst kombineret med den kraftige vækst i energi- og tjenesteeksporten i 1996 ventes at føre til en forbedring af betalingsbalancen i forhold til 1995. Den øgede indenlandske aktivitet vil imidlertid sammen med effekten af konkurrenceevnen på import og eksport betyde, at betalingsbalanceoverskuddet er stort set forsvundet i 1998.

Svag stramning af finanspolitikken

Finanspolitikken strammes kun lidt over perioden 1996-98, idet stramningen primært ligger i 1997. Kombinationen af en lille finanspolitisk stramning og en høj vækst i 1997 indebærer, at de offentlige finanser forbedres med ca. 10 mia. kr. fra 1996. Der vil dog i følge prognosen fortsat være underskud i både 1997 og 1998.

Ændringer i forhold til sidste prognose

Skønnet over den samlede vækst i 1996 er blevet markant opjusteret i forhold til *Dansk økonomi, forår 1996*. Dette skyldes primært en opjustering af væksten i det private forbrug og eksporten. Den samlede efterspørgsel skønnes nu at vokse med godt 1½ pct. i 1996 mod knap ½ pct. i sidste prognose. Baggrunden for opjusteringen af det private forbrug er primært, at stigningen i forbrugskvoten fra 1995 til 1996 blev undervurderet. I den sidste prognose forventedes en stigning i forbrugskvoten på 2 pct. point, mens stigningen nu vurderes at blive godt 2½ pct. point. Samtidig vurderes væksten i indkomsterne nu lidt højere end for et halvt år siden. Skønnet over eksportvæksten i 1996 er blevet forøget som følge af en ekstraordinært stor stigning i eksporten af tjenester, herunder søtransport.

Samlet er skønnet over BNP-væksten oprevideret med ca. 1 pct.point, hvilket bl.a. betyder, at ledigheden nu vurderes lidt lavere. I 1997 er skønnet over væksten i den indenlandske efterspørgsel, herunder især investeringerne, sat op. Både for 1997 og 1998 er vurderingen af udviklingen i lønkonkurrenceevnen nu mere negativ. Dette skyldes både en nedrevision af lønskønnene for udlandet og en oprevision af lønskønnet for Danmark. I 1997 og 1998 er vurderingen af den offentlige saldo mere positiv end for et halvt år siden. Dette skyldes primært en opjustering af niveauet for skatteindtægterne. En oversigt over de vigtigste ændringer i forhold til sidste prognose fremgår af bilagstabel II.8.

Prognosegrundlaget

Prognosen er udarbejdet med anvendelse af den makroøkonomiske model SMEC og de senest tilgængelige statistiske oplysninger. Disse oplysninger dækker 1. halvår af 1996 i form af det kvartalsvise nationalregnskab, mens en række indikatorer rækker ind i 3. kvartal. De statistiske oplysninger giver helt naturligt anledning til justeringer i forhold til en rent modelbaseret fremskrivning for 1996. For 1997 og 1998 er forbrug, boliginvesteringer og kontantpris modelbaseret, mens investeringsskønnet er fastlagt uden for modellen. Væksten i industrieksporten er opjusteret i 1997, men modelbaseret i 1998. Væksten i importen af råvarer er nedjusteret i 1997, men modelbaseret i 1998, mens væksten i import af varer til forbrug og investeringer er nedjusteret i både 1997 og 1998. Lønstigningerne er bl.a. set i lyset af de forventede effekter af den senest gennemførte arbejdsmarkedsreform nedjusteret i både 1997 og 1998. De indenlandske prisstigninger er rent modelbaserede i 1997 og 1998. De centrale forudsætninger for prognosen fremgår af tabel II.2. Finanspolitikken er i 1996 og 1997 indlagt i overensstemmelse med regeringens skøn, jf. *Økonomisk oversigt, oktober 1996*. Dog er de kommunale skatter i henhold til de kommunale og amtskommunale budgetter antaget at stige med yderligere 0,4 pct. point. Beregningsteknisk er det antaget, at provenuet herfra anvendes til en forøgelse af de offentlige udgifter. Det er endvidere antaget, at de offentlige lønninger i 1997 stiger ca. 0,5 pct.point mere end forudsat af regeringen. Finanspolitikken er antaget neutral i 1998.

Tabel II.2 Centrale forudsætninger for prognosen

	1995	1996	1997	1998
Realvækst i aftagerlande (pct.)	2,4	1,8	2,3	2,4
Vækst i udlandets lønomkostninger pr. time (pct.)	3,6	3,6	3,6	3,9
Ændring i den effektive kronekurs (pct.) ^a	4,1	-0,8	0,1	0,0
Gennemsnitlig obligationsrente (pct. p.a.)	8,3	7,4	7,5	7,5
Timeproduktivitetsvækst i de private byerhverv (pct.)	0,2	0,4	2,5	2,0
Ændring i arbejdsstyrke (1.000 fuldtidspersoner)	-15,7	-21,2	9,2	4,4

a) Beregning jf. bilagstabel I.2, note d).

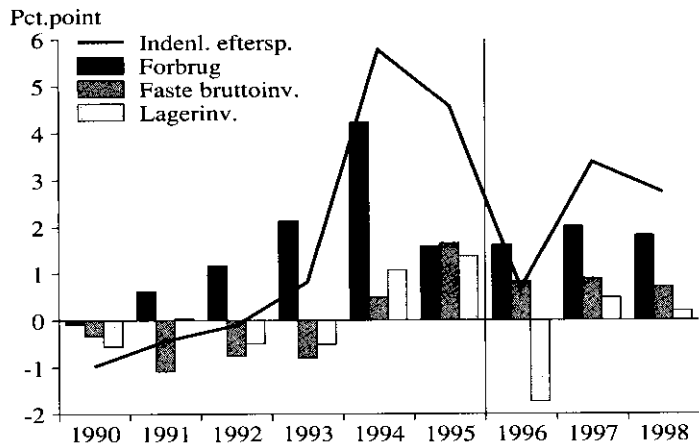
Kilde: OECD, *Economic Outlook*, AIECE-institutter, Swedish Employers' Confederation, *Wages and total Labor Costs for Workers*, Stockholm, Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank, oplysninger fra Danmarks Nationalbank og egne beregninger.

II.2 Indenlandsk efterspørgsel

Lagre dæmper indenlandsk efterspørgsel i 1996

Den indenlandske efterspørgsel stiger med knap $\frac{3}{4}$ pct. i 1996, jf. figur II.2 og tabel II.3. Den beskudne vækst kan henføres til en moderat forbrugsvækst kombineret med en kraftig reduktion af lagrene. Den indenlandske efterspørgsel skønnes at vokse med ca. 3 pct. i 1997 og 1998, idet der ventes positive vækstbidrag fra såvel investeringer som det private forbrug.

Figur II.2 Bidrag til vækst i indenlandsk efterspørgsel fra forbrug, faste bruttoinvesteringer og lagerinvesteringer

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAMs databank og egne beregninger.

Tabel II.3 Indenlandsk efterspørgsel opdelt på underkomponenter

	Årets priser	Mængdestigning				Bidrag til mængdestigning i indenlandsk efterspørgsel			
	1995	1995	1996	1997	1998	1995	1996	1997	1998
	Mia. kr.	----- Pct. -----				----- Pct.point -----			
Privat forbrug	520,0	2,3	2,1	3,0	3,3	1,4	1,2	1,8	1,9
Offentligt forbrug	243,4	0,8	1,6	1,0	-0,5	0,2	0,4	0,3	-0,1
Offentlige investeringer	19,4	-1,6	0,2	0,4	-0,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Boliginvesteringer	31,0	8,8	5,6	11,2	7,3	0,3	0,2	0,3	0,2
Erhvervsinvesteringer	104,5	12,5	5,5	4,3	3,9	1,4	0,7	0,5	0,5
Lagerændringer ^a	12,3	1,4	-1,7	0,5	0,2	1,4	-1,7	0,5	0,2
Indenlandsk efterspørgsel i alt	930,6	4,6	0,7	3,4	2,7	4,6	0,7	3,4	2,7

a) Mængdestigning i "Lagerændringer" er målt i faste priser i forhold til indenlandsk efterspørgsel det foregående år.

Anm.: Tabellens tal er afrundede, hvorfor sammentælling kan udvise små differencer.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

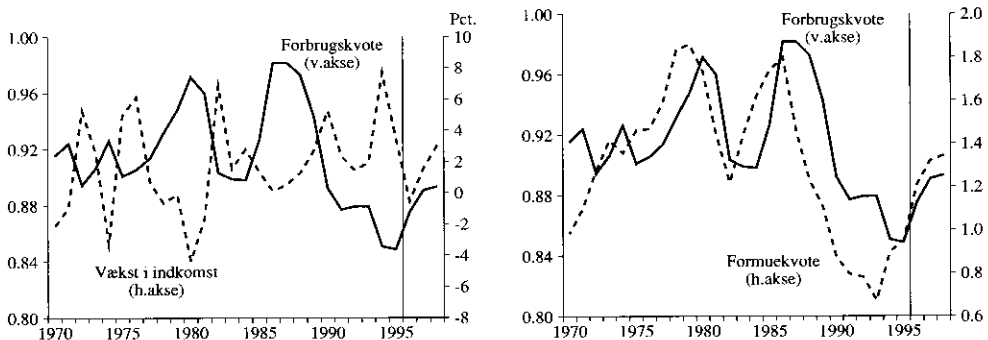
Pæn vækst i det private forbrug i 1997 og 1998

Det private forbrug ekskl. bilkøb stiger med godt 2 pct. i 1996. Væksten tiltager til 3 pct. i 1997. I 1998 ventes en vækst på godt 3 pct., hovedsagelig drevet af en kraftig fremgang i den disponible indkomst. Bilkøbet skønnes at være stort set uændret 1996-97. I 1998 vokser bilkøbet til gengæld markant. Denne stigning er ligeledes en konsekvens af væksten i de disponible indkomster i fremskrivningens yderår.

Voksende forbrugskvote

Den moderate vækst i det private forbrug i 1996 skyldes to modsatrettede effekter; forbrugskvoten vokser, mens den disponible realindkomst reduceres. Forbrugskvoten vil stige yderligere i 1997, mens der kun ventes en lille stigning i 1998, jf. figur II.3. Stigningen i forbrugskvoten kan bl.a. tilskrives den voksende formue, som følger af de stigende boligpriser.

Figur II.3 Forbrugs- og formuekvote samt vækst i disponibel realindkomst

Anm.: Forbrugskvoten angiver det samlede forbrugs andel af disponibel indkomst. SMEC's indkomst- og forbrugsdefinition er anvendt, jf. noterne til bilagstabel II.5. Formuekvoten angiver den samlede private formue målt i forhold til disponibel indkomst. Formuen er beregnet som summen af finansiel-, bolig og bilformue, men ekskl. pensionsformuen, jf. i øvrigt Det økonomiske Råds sekretariat (1994): *SMEC - modeldokumentation og beregnede virkninger af økonomisk politik*.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAMs databank og egne beregninger.

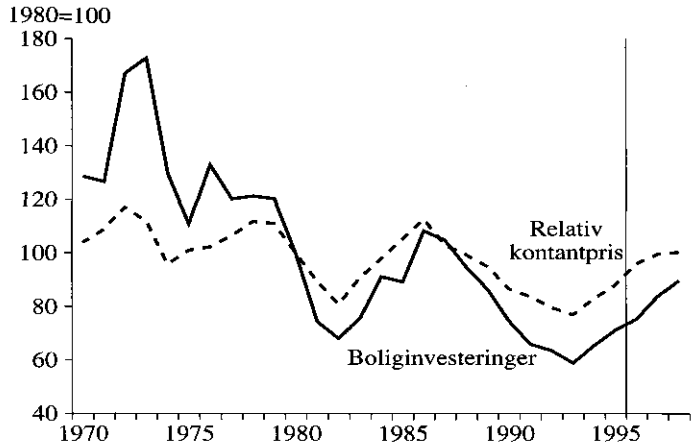
Den disponible indkomst

Den faldende disponible realindkomst i 1996 er sammensat af flere effekter; behersket vækst i den økonomiske aktivitet, færre nettorentindtægter i den private sektor samt et stigende skatte- tryk. I 1997 stiger den disponible realindkomst med 1½ pct., mens bruttofaktorindkomsten stiger med knap 3 pct. Denne forskel skyldes bl.a. en relativt stor stigning i forbrugerpriserne, samt at de offentlige overførsler kun vokser marginalt. Den disponible realindkomst vil i 1998 stige godt 3 pct., bl.a. som konsekvens af et lavere skattetryk.

Huspriser og boliginvesteringer vokser

Kontantpriserne på boliger vokser med ca. 10 pct. i 1996, jf. figur II.4. Kontantpriserne har således fortsat deres vækst trods rentefaldets ophør. Væksten i kontantpriserne ventes dog at blive mindre igennem fremskrivningsperioden. Der forventes således en vækst på ca. 7 pct. i 1997 og 4 pct. i 1998. Stigningen i kontantpriserne indsnævrer yderligere forskellen mellem byggeomkostninger og boligpriser i fremskrivningen. Som følge af denne indsnævring forventes en fortsat høj vækst i bolig- investeringerne i 1997 og 1998.

Figur II.4 Boliginvesteringer og relativ kontantpris

Anm.: Den relative kontantpris er beregnet som forholdet mellem kontantprisen (prisen på eksisterende boliger) og byggeomkostningerne på nybyggede boliger.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAMs databank og egne beregninger.

Fortsat store investeringer i energi- og transportsektoren i 1996

Den private sektors erhvervsinvesteringer bidrager positivt til væksten i den indenlandske efterspørgsel i hele fremskrivningsperioden. Investeringerne i transport- og energisektoren tegner sig i 1996 for mere end $\frac{2}{3}$ af stigningen i de samlede erhvervsinvesteringer, jf. tabel II.4. Af denne stigning kan en væsentlig del henføres til investeringer i Nordsøen. Efter to år med stor vækst i investeringerne i denne sektor ventes i 1997 en opbremsning i væksten og for 1998 en moderat stigning.

Tabel II.4 Investeringer opdelt på underkomponenter

	Årets priser	Mængdestigning				Bidrag til mængdestigning i investeringer			
	1995	1995	1996	1997	1998	1995	1996	1997	1998
	Mia. kr.	Pct.				Pct.point			
Offentlig sektor	19,4	-1,6	0,2	0,4	-0,9	-0,2	0,0	0,1	-0,1
Boliger	31,0	8,8	5,6	11,2	7,3	1,6	0,9	2,0	1,4
Erhvervsinvesteringer	104,5	12,5	5,5	4,3	3,9	8,6	3,6	3,1	2,7
Byerhverv	59,5	9,8	2,9	7,7	3,9	4,0	1,1	3,1	1,6
Landbrug mv.	7,2	17,5	2,0	2,8	2,3	0,8	0,1	0,1	0,1
Energi, transport mv.	37,8	16,2	10,5	-0,6	4,0	3,8	2,4	-0,2	1,0
Lagerændringer ^a	12,3	8,7	-9,6	2,8	1,1	8,7	-9,6	2,8	1,1
Investeringer i alt	167,3	18,9	-5,1	7,9	5,1	18,9	-5,1	7,9	5,1

a) Mængdestigning i "Lagerændringer" er målt i faste priser i forhold til "investeringer i alt" i det foregående år.

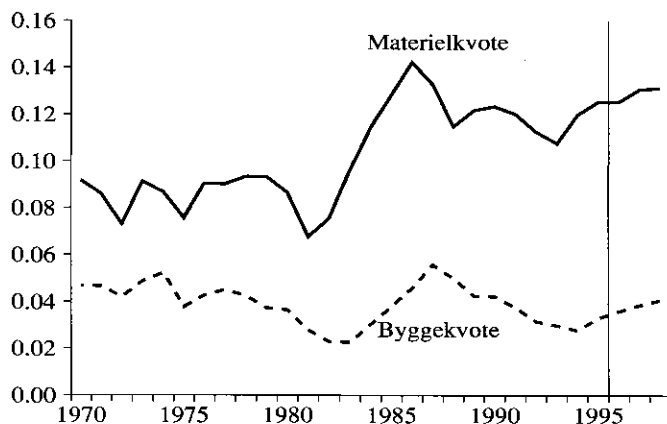
Anm.: Tabellens tal er afrundede, hvorfor sammentælling kan udvise små differencer.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

Moderat vækst i investeringer i de private byerhverv

Væksten i de private byerhvervs investeringer har i 1996 været markant lavere end året før. Den reducerede vækst i investeringerne dækker over nul-vækst i materielinvesteringerne, mens bygge- og anlægsinvesteringerne vokser med ca. 10 pct. Bl.a. som følge af en højere kapacitetsudnyttelse ventes en vækst i materielinvesteringerne på 7 pct. i 1997, mens der i 1998 ventes en mere moderat vækst på ca. 3 pct. Som følge af den beskedne vækst i 1996 er materielinvesteringsskvoten uændret fra 1995, mens der forventes en stigning i 1997, jf. figur II.5. Bygge- og anlægsinvesteringerne skønnes at stige med ca. 10 pct. pr. år i fremskrivningsperioden. Der vil således ske en fortsat stigning i byggeinvesteringsskvoten.

Figur II.5 Materiel- og byggeinvesteringskvoter i de private byerhverv

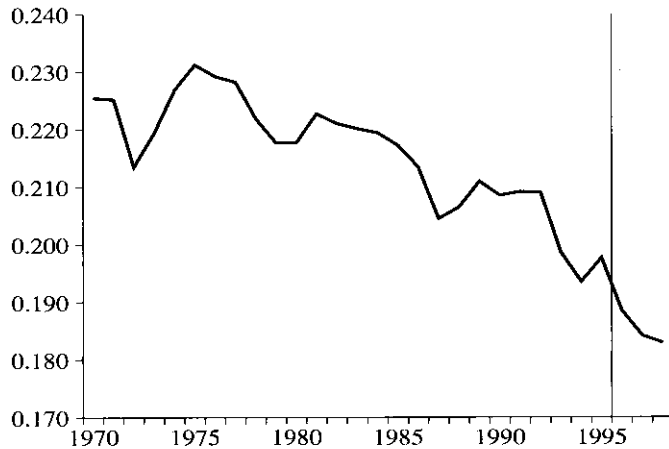
Anm.: Materielinvesteringskvoten er defineret som materielinvesteringerne i forhold til BFI. Bygningsinvesteringskvoten er defineret analogt.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAMs databank, DSTB og egne beregninger.

Faldende lagerkvote

Lagerinvesteringerne har været negative i 1. halvår 1996, hvilket er en direkte konsekvens af de utilsigtede store lagerinvesteringer i 1995. Det vurderes, at lagertilpasningen stort set er tilendebragt, hvorfor en begrænset lageropbygning i både 1997 og 1998 er at vente. Dette indebærer, at de sidste 20 års tendens til faldende lagerkvote antages at fortsætte i fremskrivningen, jf. figur II.6. Lagerudviklingen påvirker den overordnede vækstprofil for 1995-98 markant.

Figur II.6 Lagerkvote i de private byerhverv

Anm.: Lagerkvoten er beregnet som lagerbeholdningens andel af afsætningen i de private byerhverv.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAMs databank samt egne beregninger.

Større offentligt forbrug

Det offentlige forbrug stiger som følge af flere offentligt ansatte med godt 1½ pct. i 1996 og ca. 1 pct. i 1997. I 1998 ventes faldende offentligt forbrug, da det beregningsteknisk er antaget, at den ekspansive virkning af skattereformen neutraliseres via de offentlige udgifter, jf. afsnit II.5. Faldet i de offentlige investeringer i 1998 er ligeledes en følge af denne antagelse.

II.3 Eksport, import og betalingsbalance

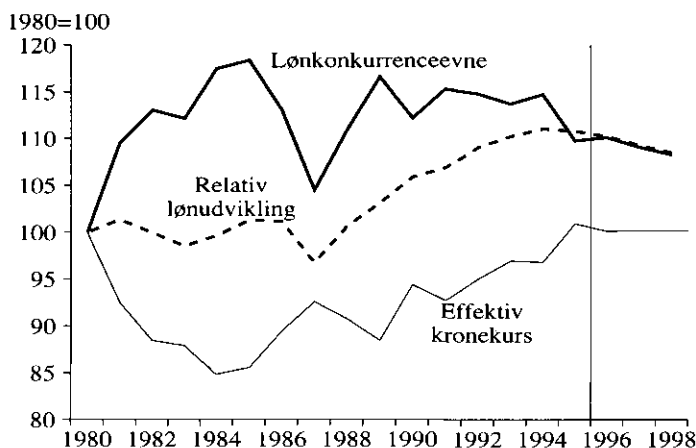
Den beherskede stigning i den indenlandske efterspørgsel indebærer, at importen i 1996 vil være næsten uændret i forhold til 1995. Som følge af højere indenlandsk efterspørgsel vil importen stige væsentligt mere i 1997 og 1998. På eksportsiden er væksten i 1996 forblevet uændret trods den europæiske afmatning. Dette skyldes primært stigende energieksport samt

eksport af tjenester. Væksten i eksporten vil være nogenlunde uændret i 1997, bl.a. som følge af en større vækst i aftagerlandene. Foringelsen af lønkonkurrenceevnen i 1997 og 1998 ventes dog at dæmpe væksten i industrieksporten, og samtidig vil væksten i energieksporten reduceres. Der forventes derfor ikke overskud af betydning på betalingsbalancen i 1998.

Lønkonkurrenceevnen forværres

Det er antaget, at den effektive valutakurs ikke ændres i prognoseperioden. Dette indebærer i 1996 en depreciering på knap 1 pct. Lønkonkurrenceevnen forventes som følge af større lønstigninger i Danmark end i udlandet imidlertid ikke at blive forbedret nævneværdigt i 1996. I 1997-98 ventes lønkonkurrenceevnen at blive forværret som følge af de større indenlandske lønstigninger, jf. figur II.7 og tabel II.5.

Figur II.7 Effektiv valutakurs og lønkonkurrenceevne

Anm.: Se noter til tabel II.5.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, DSTB, Swedish Employer's Confederation, *Wages and Total Labour Costs for Workers, diverse årgange*, Stockholm og egne beregninger.

Tabel II.5 Lønkonkurrenceevne

	1995	1996	1997	1998
	----- Pct. -----			
Stigning i lønomkostninger pr. time				
udland	3,6	3,6	3,6	3,9
indland	3,9	4,1	4,5	4,7
Ændring i relativ lønudvikling ^a	-0,2	-0,5	-0,9	-0,8
Ændring af effektiv kronekurs ^b	4,1	-0,8	0,1	0,0
Ændring i lønkonkurrenceevne ^c	-4,3	0,3	-1,0	-0,8

- a) Lønstigningstakt i udlandet fratrukket lønstigningstakt i Danmark. Et positivt tal angiver en forbedring af konkurrenceevnen. For beregning af lønstigningstakt i udlandet henvises til bilagstabel I.2, note h).
- b) Beregning jf. bilagstabel I.2, note d). Et positivt tal indikerer en stigning i kronens værdi og bidrager til en forværring af konkurrenceevnen.
- c) Ændring i den relative lønudvikling fratrukket ændringen i den effektive kronekurs. Et positivt tal indebærer en forbedring af konkurrenceevnen.

Anm.: Lønomkostninger omfatter både direkte og indirekte omkostninger. Tabellens tal er afrundede, hvorfor sammenregning kan udvise små differencer.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik, Swedish Employers' Confederation, *Wages and Total Labour Costs for Workers, diverse årgange*, Stockholm og egne beregninger.

Problemer med industrieksporten

Væksten i aftagerlandene for dansk industri er fra 1995 til 1996 aftaget med $\frac{3}{4}$ pct.point til ca. $1\frac{3}{4}$ pct. Trods væksten i udlandet vil industrieksporten i 1996 være stort set uændret, hvilket er ensbetydende med et betydeligt tab af markedsandele. En væsentlig årsag hertil er sandsynligvis, at apprecieringen af den danske krone i 1995 er slået igennem på eksporten i 1996. I 1997 og 1998 ventes en mere normal vækst i industrieksporten, jf. tabel II.6. Baggrunden for den højere vækst i industrieksporten er bl.a. en øget vækst i aftagerlandene på $2\frac{1}{2}$ pct. pr. år. Væksten i industrieksporten vil imidlertid også i blive påvirket af forværringen af lønkonkurrenceevnen, og det forventes derfor, at den danske industrieksport fortsat vil udvikle sig dårligere end andre landes.

Tabel II.6 Eksport opdelt på underkomponenter

	Årets priser	Mængdestigning				Prisstigning			
	1995	1995	1996	1997	1998	1995	1996	1997	1998
	Mia. kr.	----- Pct. -----				----- Pct. -----			
Industrivarer ^a	176,4	5,9	-0,5	4,0	3,5	0,7	1,5	2,0	2,0
Landbrugsvarer ^b	82,9	-1,8	1,0	0,0	0,0	1,4	2,0	-1,0	0,0
Energi	9,0	-11,1	10,0	10,0	3,0	-4,7	13,5	0,1	3,0
Andre varer ^c	3,9	-29,9	0,0	1,0	1,0	0,2	2,0	2,0	2,0
Søfart mv.	44,3	23,6	15,0	5,0	5,0	-11,0	1,9	3,0	3,0
Turisme	22,9	-3,6	0,0	2,0	2,0	-0,4	1,8	2,7	2,8
Eksport i alt	339,4	3,7	3,4	3,5	2,8	-0,5	0,9	1,1	1,8

a) "Industrivarer" omfatter de varer, som i udenrigshandlen opgøres under SITC-kapitlerne 5-9, ekskl. skibe og fly.

b) Inkl. eksportstøtte fra FEOGA, "Landbrugsvarer" omfatter varer opgjort under SITC-kapitlerne 0-2 og 4, og inkluderer således også fiskeriprodukter.

c) "Andre varer" omfatter skibe, fly mv.

Anm.: Tabellens tal er afrundede, hvorfor sammenregning kan udvise små differencer.

Kilde: Danmark Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

Høj energi- og tjenesteeksport

På trods af faldet i industrieksporten ventes der en pæn vækst i den samlede eksport. Baggrunden er en kraftig stigning i energiekporten og eksporten af øvrige tjenester, særligt søtransporten. Væksten i energiekporten afspejler en stærkt stigende energiproduktion i Nordsøen. Væksten i den danske energiproduktion vil blive ca. 15 pct. pr. år i 1996 og 1997, hvorefter væksten aftager. For søtransportens vedkommende er der i 1996 tale om en ekstraordinært kraftig stigning, og det forventes ikke, at den høje vækst fortsætter i fremskrivningsperioden.

Beherskede prisstigninger på eksporten

Priserne på vareeksporten stiger kun lidt i 1996. Det tyder på, at eksportørerne trods forværringen af lønkonkurrenceevnen i 1995 fortsat vælger at holde igen med prisstigninger. I fremskrivningen forventes lidt højere prisstigninger, men sammenholdt med importprisstigningerne er der fortsat tale om en beskeden vækst.

Energiprisstigninger

For energieksporten har der været kraftige prisstigninger som følge af en stærkt stigende verdensmarkedspris for olie. Kombineret med den store mængdestigning er værdien af energieksporten steget over 20 pct. alene i 1996. Der ventes kun små energiprisstigninger i 1997-98.

Energien af stor betydning for dansk økonomi

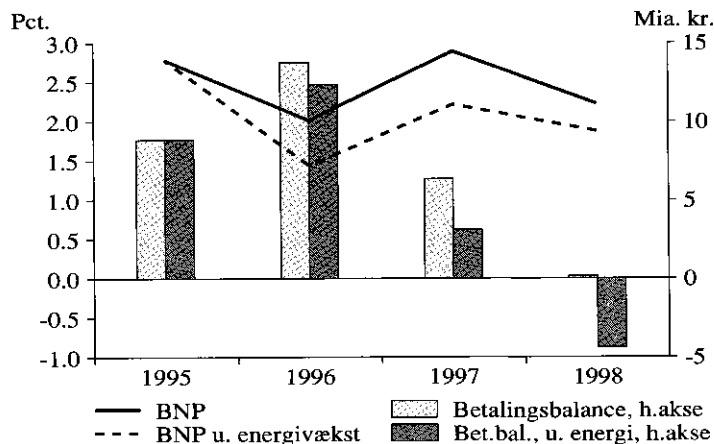
Den indenlandske energiproduktion er af stor betydning for dansk økonomi. Væksten i energiproduktionen ventes at blive ca. 15 pct. i både 1996 og 1997 og knap 7 pct. i 1998. Energiproduktionen påvirker såvel den overordnede vækstprofil som udviklingen på betalingsbalancen. Såfremt produktion og eksport af energi ikke voksede i fremskrivningen, ville BNP-væksten være henholdsvis ca. 0,6, 0,7 og 0,4 pct. point lavere i 1996, 1997 og 1998. Overskuddet på betalingsbalancen ville reduceres med ca. 1,5 mia. i 1996, 3 mia. i 1997 og 4,5 mia. kr. i 1998, jf. figur II.8.¹ Den lavere vækst i energiproduktionen er således en væsentlig årsag til, at BNP-væksten falder fra 2,9 til 2,2 pct. i 1998.

Højere importvækst i 1997 og 1998

Væksten i importen har været lav i 1996. Den lave vækst er bl.a. et resultat af et fald i mængden af importerede råvarer og energi, jf. tabel II.7. Faldet i råvareimporten skyldes primært lagernedbrydningen, da lagerinvesteringer har et relativt højt importindhold. I fremskrivningen forventes en større vækst i importen som følge af den øgede indenlandske efterspørgsel. For råvareimporten hænger væksten i 1997 tæt sammen med omsvinget i lagerinvesteringerne. Faldet i energiimporten skyldes en kraftig forøgelse af den indenlandske produktion.

1) I kapitel III er der foretaget en beregning af energiproduktionens betydning for betalingsbalancen i perioden 1979-95.

Figur II.8 *Energiproduktionens betydning for vækst og betalingsbalance*

Kilde: Egne beregninger.

Anm.: Figuren viser betalingsbalance og BNP-vækst, som de ville have været, hvis energiproduktion og energiekспорт havde været uændret fra 1995 og frem.

Højere importprisstigninger

Importpriserne ventes at stige mere end eksportpriserne i hele fremskrivningsperioden. I 1996 er der dog ingen prisvækst på importen af varer til forbrug, investeringer og råvarer, hvilket holder de samlede importprisstigninger nede. Den større stigning i importpriserne i forhold til eksportpriserne leder til en samlet bytteforholdsforværring på ca. 3½ pct. for perioden 1996-98.

Faldende overskud på varebalancen i 1997-98

Overskuddet på varebalancen bliver lidt højere i 1996 end året før, jf. tabel II.8. Overskuddet på varebalancen ventes imidlertid at falde i fremskrivningsperioden, dels som følge af det forringede bytteforhold, dels som følge af den hastigt voksende import, særligt af varer til forbrug og investeringer.

Tabel II.7 Import opdelt på underkomponenter

	Årets priser	Mængdestigning				Prisstigning			
	1995	1995	1996	1997	1998	1995	1996	1997	1998
	Mia. kr.	----- Pct. -----				----- Pct. -----			
Varer til forbrug og investeringer	133,6	9,0	1,8	7,1	5,9	-1,0	0,0	1,5	1,8
Råvarer	86,5	4,3	-1,2	5,5	3,3	6,1	0,0	3,0	3,0
Energi	11,2	-4,9	-3,3	-6,8	-3,3	-1,0	10,0	0,0	3,0
Andre varer	4,0	32,6	3,0	5,0	5,0	0,8	-2,0	2,0	2,0
Søfart mv.	35,8	29,9	6,0	4,0	4,0	-2,0	6,0	4,0	3,0
Turisme	23,8	7,3	-6,0	2,0	2,0	-7,5	8,0	4,5	2,5
Import i alt	294,9	8,2	0,5	4,8	4,0	1,3	1,9	2,9	2,6

Anm.: Tabellens tal er afrundede, hvorfor sammenregning kan udvise små differencer.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

Fastholdt overskud på tjenestebalancen

Overskuddet på tjenestebalancen stiger ligeledes i 1996. Stigningen er primært en konsekvens af den kraftige vækst i eksport af søfart mv. Niveaue for overskuddet ventes at blive fastholdt i fremskrivningen.

Udgifterne til nettorenter på udlandsgælden er i 1996 noget højere end i 1995. Stigningen skyldes en stigning i gælden som følge af kursreguleringer i 1995 og en højere gennemsnitlig forrentningsprocent. I såvel 1997 som 1998 falder udgifterne til nettorenter som følge af reduceret udlandsgæld.

Betalingsbalance- overskuddet nærmer sig nul

Samlet forbedres betalingsbalancen i 1996 som et resultat af den forbedrede vare- og tjenestebalance. Overskuddet mindskes imidlertid i såvel 1997 som 1998, og det forventes, at overskuddet stort set forsvinder inden for prognoseperioden. Udlandsgælden falder i prognoseperioden og ventes at udgøre knap 22 pct. af BNP i 1998.

Tabel II.8 Betalingsbalance og udlandsgæld

	1995	1996	1997	1998
	----- Mia. kr. -----			
Varebalance ^a	36,8	41,2	33,7	27,3
Tjenestebalance	7,6	10,9	11,3	12,8
Nettorenter	-27,5	-28,4	-27,1	-26,7
Øvrige poster ^b	-8,1	-9,9	-11,6	-13,3
Løbende poster i alt	8,8	13,8	6,3	0,1
Løbende poster i pct. af BNP	0,9	1,4	0,6	0,0
Gæld til udlandet ultimo	263,0	249,2	242,9	242,7
Gns. forrentningsprocent på udlandsgæld	10,6	11,1	11,0	11,0
Bytteforholdsændring i pct.	-1,8	-1,0	-1,8	-0,8

a) Inkl. eksportstøtte fra FEOGA.

b) Inkl. en række andre transferinger over landets grænser herunder en korrektion vedrørende samhandlen med Færøerne og Grønland, idet vare- og tjenestebalancen opgøres for Danmark, hvorimod betalingsbalancen (den officielle saldo) opgøres for hele riget.

Anm.: Tabellens tal er afrundede, hvorfor sammenregning kan udvise små differencer.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

II.4 Beskæftigelse, løn og priser

Voksende arbejdsstyrke 1997-98

Arbejdsstyrken falder med godt 20.000 i 1996, jf. tabel II.9. Dette fald kan primært henføres til en forøgelse af antallet af personer på overgangsydelse fra ca. 23.000 personer i 1995 til ca. 47.000 personer i 1996. Der ventes en svag stigning i arbejdsstyrken i 1997-98. Denne stigning er dels demografisk betinget, dels en konsekvens af, at antallet af personer på orlov ventes at falde bl.a. som følge af, at orlovssatserne reduceres.

Tabel II.9 Arbejdsstyrke, beskæftigelse og ledighed

	1995	1995	1996	1997	1998
	----- 1.000 fuldtidspersoner -----				
	Niveau	----- Ændring -----			
Arbejdsstyrke ^a	2625	-16	-21	9	4
Beskæftigelse	2340	38	21	18	-5
Lønmodtagere i private byerhverv	1192	38	7	11	3
Lønmodtagere i øvrigt	213	3	3	3	4
Offentligt ansatte	678	-2	15	9	-6
Selvstændige ^b	257	-2	-3	-5	-5
Ledige	284	-54	-42	-9	9
	--- 1.000 personer i niveau ---				
Registrerede ledige		288	245	236	245
Orlov		78	63	55	53
Efterløn og overgangsydelse		137	165	168	170
		----- Pct. -----			
Ledighedsprocent ^c		10,3	8,8	8,5	8,8
Produktivitetsstigning i private byerhverv		0,2	0,4	2,5	2,0

a) Ved beregning af arbejdsstyrke og beskæftigelse omregnet til fuldtid medregnes deltidsbeskæftigede med vægten ½. Tilsvarende indgår deltidsforsikrede ledige med vægten ½ i opgørelsen af antal ledige på fuldtidsbasis.

b) Der er ikke gjort forsøg på at omregne antallet af selvstændige til fuldtid.

c) Antal ledige personer (registreret ledighed) i procent af arbejdsstyrken.

Anm.: Tabellens tal er afrundede, hvorfor sammenregning kan udvise små differencer.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank, Statistiske Efterretninger, *Befolkning og valg* og egne beregninger.

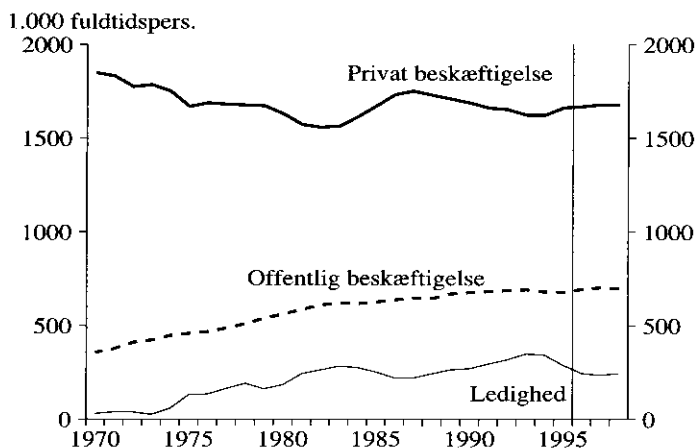
Beskæftigelsen stiger i 1996-97

Den samlede beskæftigelse stiger i 1996 med godt 20.000 personer. Denne stigning er drevet af en vækst i antallet af offentligt ansatte, mens beskæftigelsen i den private sektor kun stiger lidt. Beskæftigelsesstigningen i 1997 ventes at ske i såvel den offentlige som den private sektor. I 1998 ventes en stort set uændret beskæftigelse. Den private beskæftigelse er steget med over 50.000 personer siden 1993, jf. figur II.9. Beskæftigelsesstigningen er dermed væsentligt mindre end i den seneste højkonjunktur fra 1983-86. Og trods den forventede stigning i 1996-98 vil beskæftigelsen fortsat ligge under niveauet fra 1987.

Lav produktivitetsvækst i 1996

Den svage vækst i den private beskæftigelse i 1996 er et resultat af en behersket stigning i den samlede produktion i den private sektor ekskl. energi. Produktivitetsvæksten vil ligesom i 1995 blive meget svag i 1996. Som følge heraf skønnes det, at der er relativt rigelig arbejdskraft på mange virksomheder, og at der derfor i de kommende år kan ske en vis vækst i produktionen uden tilsvarende stigninger i beskæftigelsen.

Figur II.9 Privat og offentlig beskæftigelse samt ledighed

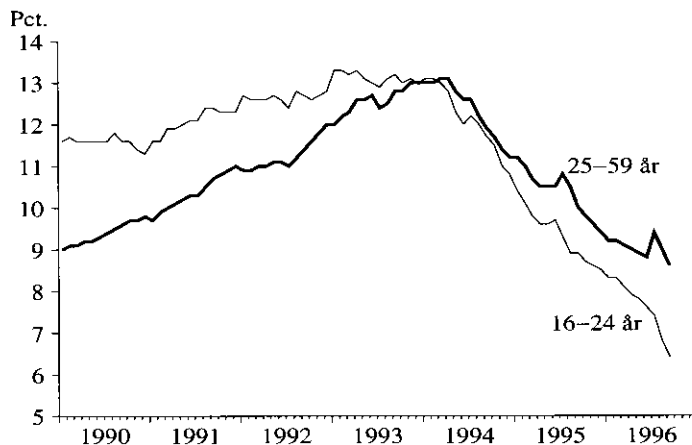

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Unge tilskyndet til uddannelse eller arbejde

Ledigheden blandt de unge under 25 år er siden 1990 faldet relativt til ledigheden for de 25-59 årige, jf. figur II.10. Dette kan bl.a. tilskrives en generel indsats mod ungdomsledigheden gennem de senere år, herunder specielt en forøgelse af uddannelseskapaciteten. Ungdomsledigheden er faldet særligt kraftigt det seneste halve år. Som led i den seneste arbejdsmarkedsreform blev der strammet op omkring de ledige under 25 år. Efter en ledighedsperiode med dagpenge på 6 måneder har unge uden uddannelse ret og pligt til at modtage et tilbud om uddannelse i sammenlagt 18 måneder på maksimalt halv dagpengesats. Dette tiltag har vist sig at tilskynde de ledighedsberørte unge til selv at finde ordinær beskæftigelse eller uddannelse. Af de godt 14.000 unge, som oprindeligt var ventet omfattet af indsatsen pr. 1/4 1996, var under halvdelen tilbage på denne dato. Den særlige indsats for de unge er uden tvivl en væsentlig årsag til, at ungdomsledigheden er faldet 1½ pct.point inden for det seneste halve år. Ledigheden for de 25-59 årige er derimod kun faldet lidt i den samme periode.

Figur II.10 Ledigheden fordelt på aldersgrupper

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik.

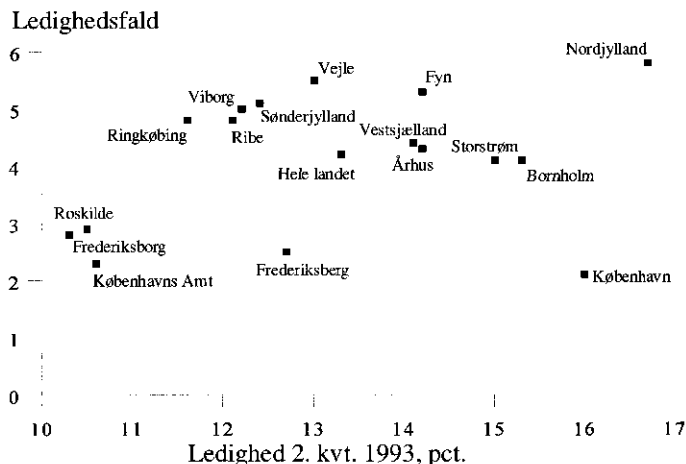
Ujævn sammensætning af væksten

Udviklingen i den private beskæftigelse har været præget af en pæn beskæftigelsesfremgang inden for serviceerhvervene, mens beskæftigelsen i fremstillingserhvervene ligger lavere end for et år siden. Det er således de typiske hjemmemarkedserhverv, som har trukket beskæftigelsesvæksten, mens industribeskæftigelsen har været faldende, bl.a. som følge af en stagnerende industrieksport.

Fremgang i beskæftigelse baggrund for ledighedsfald i 1997

Ledigheden ventes som følge af den reducerede arbejdsstyrke og den større offentlige beskæftigelse at blive godt 40.000 personer lavere i 1996 end i 1995. Hermed bliver den gennemsnitlige ledighed 245.000 personer. Ledigheden antages i de kommende år ikke at blive påvirket væsentligt af ændringer i nettotilgangen til arbejdsmarkedspolitiske ordninger. Det ventede ledighedsfald i 1997 bliver derfor overvejende et resultat af øget beskæftigelse. Ledigheden ventes i 1997 at udgøre 236.000 personer, mens der forventes en lille stigning i 1998.

Figur II.11 Ledighedsfald og ledighedsniveau fordelt på amter

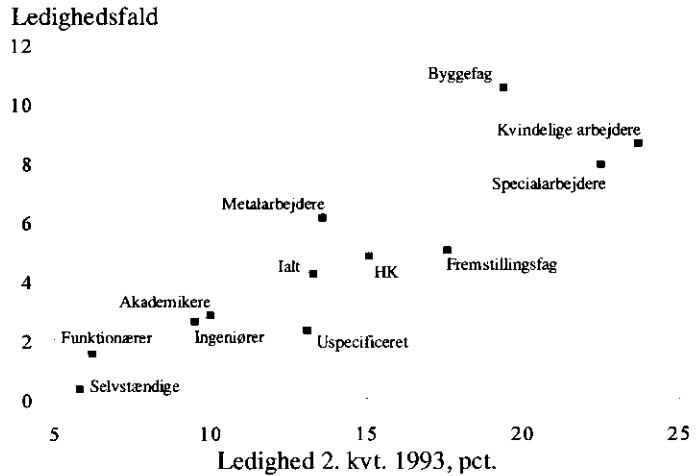
Anm.: Ledighedsfald i pct.point fra 2. kvartal 1993 til 2. kvartal 1996.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

En vis geografisk og faglig udjævning af ledigheden

Ledigheden er faldet mest i de amter, der havde den højeste ledighed ved opsvingets begyndelse i 1993, med Københavns Kommune som en markant undtagelse, jf. figur II.11. Samtidig har faldet i ledigheden både absolut og relativt været størst i de a-kasser, hvor ledigheden i 1993 var højest, jf. figur II.12. Eksempelvis har faldet i ledigheden været størst i de ufaglærtes a-kasser samt inden for byggefagene, hvor der i 1993 var en ledighed markant over gennemsnittet. En væsentlig faktor bag ledighedsfaldet i de ufaglærtes a-kasser har dog været en relativt stor tilgang til arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger.

Figur II.12 Ledighedsfald og ledighedsniveau fordelt på a-kasser

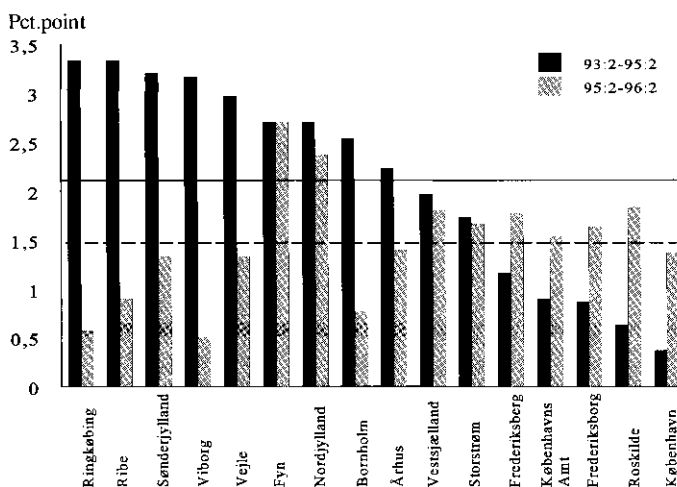
Anm.: Ledighedsfald i pct.point fra 2. kvartal 1993 til 2. kvartal 1996.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Ledighedsfaldet flyttet mod øst

Faldet i ledigheden indtrådte først i den vestlige del af landet. I perioden fra 2. kvartal 1993 til 2. kvartal 1995 faldt ledigheden mere end 3 pct.point i Ringkøbing, Ribe, Sønderjylland og Viborg amter, mens den faldt mindre end 1 pct.point i hovedstadsregionen, jf. figur II.13. I perioden 2. kvartal 1995 til 2. kvartal 1996 er ledigheden kun faldet lidt i de nævnte jyske amter. I den samme periode har ledighedsfaldet været større i hovedstadsregionen end for landet som helhed.

Figur II.13 Ledighedsfald i de enkelte amter

Anm.: Den fuldt optrukne vandrette linie angiver ledighedsfaldet på landsplan fra 2. kvartal 1993 til 2. kvartal 1995. Den stiplede linie angiver ledighedsfaldet på landsplan fra 2. kvartal 1995 til 2. kvartal 1996.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Arbejdskraftmangel

Den relativt gunstige sammensætning af faldet i ledigheden er en væsentlig del af baggrunden for, at det har været muligt at nedbringe den samlede ledighed med ca. 100.000 siden 1993. Ledigheden er imidlertid nu inden for flere a-kasser i mange områder meget lav. Antallet af a-kasser, der på amtsplan har ledighedsgrader under 5 pct., er trods lavere vækst det seneste år steget markant. I 2. kvartal 1993 havde 80 ud af ca. 650 a-kasser en ledighed på under 5 pct. Dette tal var i 2. kvartal 1995 steget til 116 og i 2. kvartal 1996 til 157. Disse a-kasser dækker primært offentligt ansatte, men også inden for eksempelvis byggefagene, der traditionelt har haft ledighedsgrader over gennemsnittet, er ledigheden i mange amter nu under 5 pct. Dette billede af ledigheden svarer til meldingerne fra de lokale arbejdsmarkedsråd. De melder således om flaskehalse både i den offentlige og private sektor og forventer en forværring af problemerne. Især social- og sundhedssektoren, bygge- og anlægsvirksomhed samt jern- og metalindustrien er i fokus.

Højere lønstigninger

Lønningerne stiger med godt 4 pct. i 1996, hvilket er lidt mere end i 1995, jf. tabel II.10. De bedre konjunkturudsigter for 1997-98 ventes at lede til højere lønstigninger. Der ventes lønstigninger på godt 4½ pct. pr. år, hvilket er ca. 1 pct.point højere end i udlandet. Dette lønskøn er lavere end, hvad de historiske erfaringer tilsiger givet udviklingen i ledighed og priser, hvilket bl.a. kan tilskrives en vis lønmoderende effekt af den seneste arbejdsmarkedsreform.

Tabel II.10 Udvikling i lønomkostninger

	Procentvis stigning			
	1995	1996	1997	1998
	----- Pct. -----			
Samlede lønomkostninger	3,9	4,1	4,5	4,7
bidrag fra direkte	3,7	4,1	4,3	4,5
bidrag fra indirekte	0,2	0,0	0,2	0,2
Enhedslønomkostninger ^a	3,7	3,7	2,0	2,6
Produktrealløn ^b	0,2	2,9	3,2	2,7
Realløn ^c	1,7	2,1	2,0	2,2

a) Enhedslønomkostningerne er beregnet som de samlede lønomkostninger divideret med timeproduktiviteten i private byerhverv.

b) Produktreallønnen er et mål for virksomhedernes reale lønomkostninger og er beregnet som de samlede lønomkostninger deflateret med de private byerhvervs BFI-deflator.

c) Reallønnen er beregnet som lønnen deflateret med forbrugerprisdeflatoren.

Anm.: I 1997 og 1998 er arbejdsgivernes arbejdsmarkedsbidrag og kompensation for forhøjede miljøafgifter indregnet i de indirekte lønomkostninger.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

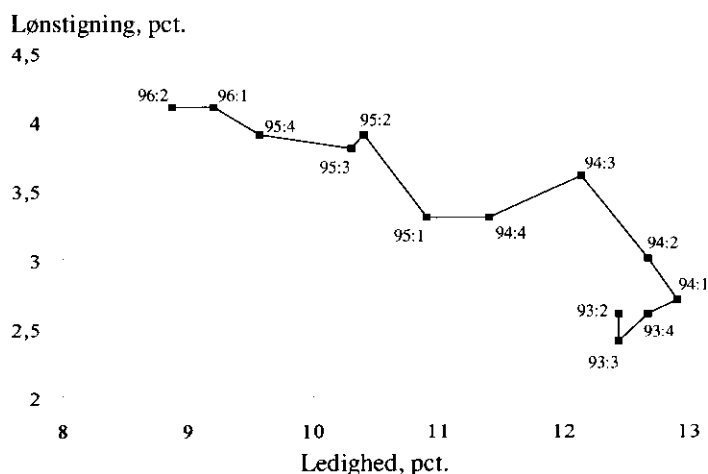
Sammenhæng mellem løn og ledighed

Den gennemsnitlige lønstigningstakt har siden 1993 været stigende og var i 2. kvartal 1996 4,1 pct. mod 2,6 pct. i 2. kvartal 1993. Denne forøgelse af lønstigningstakten er sket samtidig med, at ledigheden er faldet 3½ pct.point, jf. figur II.14.

Lønnes kan brede sig

De aktuelle og forventede rekrutteringsproblemer inden for visse geografiske og faglige områder kan føre til et forøget lønnes. Den gennemsnitlige lønstigningstakt dækker over en vis geografisk og branchemæssig variation. Højere lønstigninger inden for et afgrænset område fører erfaringsmæssigt til afsmitning til andre områder, således at det generelle lønniveau kan blive påvirket af mangelsituationer i enkelte områder.

Figur II.14 Lønstigning og ledighed, 2. kvartal 1993 til 2. kvartal 1996

Anm.: Lønstigningerne er beregnet som stigninger i forhold til samme kvartal året før.

Kilde: DA's konjunkturstatistik og oplysninger fra Danmarks Statistik.

Omfanget af lønpres fra flaskehalse vanskeligt at vurdere

Der kan ikke konstateres nogen klar sammenhæng mellem amter med ekstraordinært store ledighedsfald (eller lave ledighedsniveauer) og høje lønstigningstakter. Dette kan bl.a. skyldes, at der går tid fra, der opstår fysiske mangelsituationer på arbejdsmarkedet til, det slår ud i lønstigninger. Den beskrevne udvikling i antallet af a-kasser med lav ledighed bevirker, at der er en oplagt risiko for højere lønstigninger. Med den tilgængelige lønstatistik er det imidlertid kun i begrænset omfang muligt at analysere aktuelle og fremtidige flaskehalsproblemer. For det første kan lønudviklingen ikke følges på brancheniveau i de enkelte amter, og da flaskehalse til at begynde med typisk er et lokalt fænomen, er dette problematisk. For det andet undervurderer den anvendte beregningsmetode de samlede lønstigninger,

når lønstigningerne kun vedrører en mindre del af arbejdsmarkedet.² Endelig indgår lønmodtagere, der skifter arbejdsplads, ikke i beregningerne; i en periode med stigende mangelsituationer er det meget tænkeligt, at arbejdspladsskift er forbundet med lønstigninger.

Inflationen stiger

Inflationen ventes at stige til ca. 2¾ pct. i fremskrivningen, jf. tabel II.11. Prisstigningerne er en følge af tiltagende lønstigningstakter, stigende vækst i importpriserne og øgede indirekte skatter. Væksten i importpriserne ventes som omtalt i afsnit II.3 at stige bl.a. som følge af, at der i fremskrivningen ikke ventes en prisdæmpende valutakursudvikling. De øgede indirekte skatter er en følge af den seneste skattereform. Endelig vil de højere oliepriser i 1996 give et midlertidigt bidrag til inflationen.

Svagt stigende nominelle renter

Rentefaldet igennem 1995 blev i begyndelsen af 1996 afbrudt af en stigning i det internationale renteniveau. Siden er renten atter faldet lidt. I fremskrivningen ventes et svagt stigende internationalt renteniveau som følge af mere positive internationale konjunkturer, jf. kapitel I.

Tabel II.11 *Udvikling i centrale prisindeks*

	1995	1996	1997	1998
	----- Pct. -----			
Forbrugsdeflator	2,1	2,2	2,6	2,7
BNP-deflator	1,7	1,8	2,2	2,7
Importpriser	1,3	1,9	2,9	2,6
Eksportpriser	-0,5	0,9	1,1	1,8
Kontantpris på bolig	7,6	10,3	6,7	4,0

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

- 2) Undervurderingen skyldes, at der i beregningen af lønstigningstakten ses bort fra de højeste og laveste lønstigninger. Hvis der gives store lønstigninger til en begrænset gruppe lønmodtagere - hvilket er karakteristisk for en flaskehalssituation - vil det ikke indgå i den beregnede lønstigningstakt.

Rentespændet faldet

Rentespændet til Tyskland er siden foråret 1995 indsnævret med ca. $\frac{3}{4}$ pct.point og ligger nu under 1 pct.point. Dette kan ikke umiddelbart forklares ved ændringer i inflationsforskellen, idet den danske inflation igennem det sidste år er steget relativt til den tyske. Historiske erfaringer viser ellers, at inflationsforskellen har stor betydning for rentespændet. At ændringen i inflationsforskellen ikke er slået igennem på rentespændet kan tolkes som øget troværdighed til fastkurspolitikken. I fremskrivningen ventes inflationsspændet til Tyskland at blive udvidet, mens rentespændet antages at forblive på det nuværende niveau.

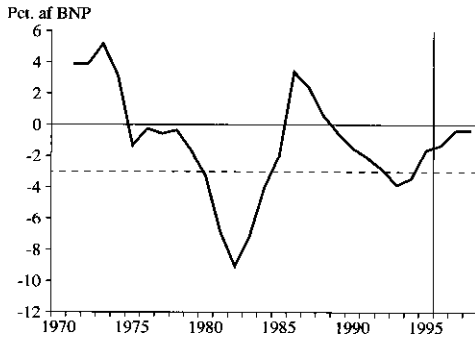
Den beskrevne rente- og prisudviklingen bevirker, at realrenten falder svagt i 1997, hvorefter niveauet ventes fastholdt ind i 1998.

II.5 De offentlige indtægter og udgifter

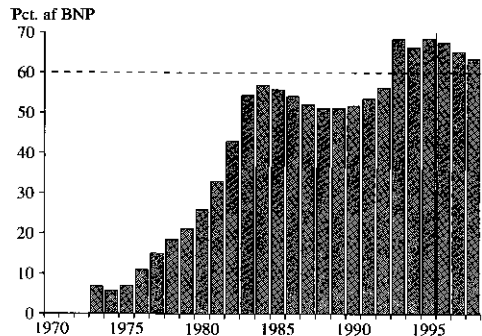
Konjunktur- betinget forbedring af offentlige finanser

Underskuddet på de offentlige finanser bliver i 1996 af samme størrelsesorden som året før, svarende til $1\frac{1}{2}$ pct. af BNP, jf. tabel II.12 og figur II.15. I 1997 vil underskuddet falde betydeligt. Det skyldes primært en konjunkturbetinget stigning i indtægterne fra skatter og afgifter, mens der kun ventes en beskedne stigning i udgifterne. I 1998 ventes et stort set uændret underskud på de offentlige finanser. Dette indebærer et svagt fald i gældskvoten over prognoseperioden, jf. figur II.16.

Figur II.15 Den offentlige sektors saldo

Figur II.16 Den offentlige sektors gæld

Anm.: De stiplede linier angiver ØMU-kravene til den maksimale størrelse af det offentlige budgetunderskud og den offentlige gæld på hhv. 3 og 60 pct. af BNP. Definitionen af den offentlige gæld afviger fra den såkaldte ØMU-gæld.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank samt egne beregninger.

Ingen stramning af finanspolitikken i 1996

Finanspolitikken er i følge regeringens skøn aktivitetsmæssigt neutral i 1996, jf. *Budgetoversigt 3, oktober 1996*. Det er således ikke lykkedes regeringen at gennemføre den planlagte stramning på 0,5 pct. af BNP. Dette skyldes ikke mindst en stigning i antallet af offentligt ansatte. I 1997 er finanspolitikken moderat stram på både indtægts- og udgiftssiden. Stramningen skyldes på udgiftssiden primært en meget lav regulering af overførslerne til husholdningerne. På indtægtssiden skyldes stramningen dels indfasningen af skattereformen, dels øgede kommunale og amtskommunale skatter. I 1998 medfører indfasningen af skattereformen lempelser på indtægtssiden, som rent beregningsteknisk er neutraliseret ved modgående udgiftsstramninger.

Tabel II.12 Den offentlige sektors indtægter og udgifter

	1995	1996	1997	1998
	----- Mia. kr. -----			
	Niveau	-----	Ændring	-----
Direkte skatter	307,8	14,1	11,0	3,3
Selskabsskat	20,0	6,5	0,4	-0,2
Realrenteafgift	12,3	-0,8	-0,8	-0,0
Afgifter m.m.	162,3	4,1	11,6	13,7
Indtægter i alt	502,4	23,9	22,3	16,9
Indkomstoverførsler	208,5	5,2	1,7	5,8
Renter m.m.	35,9	3,6	0,7	0,7
Offentligt ansatte	173,4	8,7	7,9	8,2
Varer og tjenester	60,0	1,8	2,6	1,2
Offentlige investeringer	19,4	0,9	0,6	0,3
Udgifter i øvrigt	21,1	1,2	-0,5	0,9
Udgifter i alt	518,3	21,4	13,0	17,1
	----- Niveau -----			
Offentlig sektors saldo	-15,9	-13,4	-4,1	-4,2
Saldo i pct. af BNP	-1,6	-1,3	-0,4	-0,4

Anm.: Tabellens tal er afrundede, hvorfor sammenregning kan udvise små differencer.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

Brud med kommuneaftalen

De finanspolitiske antagelser bag denne prognose følger i hovedtræk regeringen for 1996, jf. *Økonomisk oversigt, oktober 1996*. For 1997 afviger antagelserne, for såvidt angår de kommunale og amtskommunale skattesatser. Det forventes i henhold til de kommunale budgetter, at de kommunale skattesatser stiger med 0,7 pct.point, hvilket er 0,4 pct.point mere end i kommuneaftalen. Det antages, at det øgede kommunale skatteprovenue, svarende til ca. 1,8 mia. kr., anvendes til øgede

udgifter.³ Det er vanskeligt at vurdere, hvor realistisk denne antagelse er, men det forekommer sandsynligt, at større skatteindtægter i et kommunalt valgår vil finde anvendelse på udgiftssiden. Hvis de øgede skatteindtægter anvendes til øgede offentlige udgifter vil aktivitetsvirkningen af den samlede finanspolitik blive mere lempelig, end hvis kommuneaftalen var overholdt. Endvidere vil de offentlige finanser blive påvirket positivt sammenlignet med en situation, hvor kommuneaftalen blev holdt på såvel indtægts- som udgiftssiden.

De offentlige lønninger

Regeringens antagelse om offentlige lønstigninger på ca. 3 pct. i 1997 stiller store krav om et moderat resultat ved overenskomstfornyelsen i 1997. I lyset af forventningen om større lønstigninger på det private arbejdsmarked og offentlige lønstigninger, der gennem flere år har ligget under de private, er det sandsynligt, at de offentlige lønstigninger vil blive højere end antaget af regeringen. Det antages, at den offentlige lønstigningstakt i 1997 bliver 3½ pct., og at de offentlige lønninger stiger med 4 pct. i 1998. Dette er ca. 1 pct.point lavere end på det private arbejdsmarked begge år.

Faldende skattetryk, specielt i 1998

Indfasningen af skattereformen indebærer et faldende direkte skattetryk i både 1997 og 1998. Specielt i 1998 indebærer reduktionen af bundskatten med 2 pct.point uden modgående forhøjelser af andre direkte skatter en lempelse af den samlede direkte beskatning, der kun delvis modsvarer af højere afgifter. Det samlede skattetryk opgjort som andel af BNP falder således med ca. 1 pct.point fra 1997 til 1998. Det er valgt at korrigere for den finanspolitiske lempelse, der ligger i skattereformens sidste år, således at den samlede finanspolitik i 1998 bliver neutral. Skattereformen medfører isoleret set, at de offentlige

- 3) Det er svarende til den normale fordeling af de offentlige udgifter beregningsteknisk antaget, at 45 pct. af de øgede offentlige indtægter anvendes til øgede transfereringer, 40 pct. til stigende offentlig beskæftigelse, 10 pct. til offentligt varekøb og 5 pct. til større offentlige investeringer. Den beskrevne fordelingsnøgle medfører isoleret set, at de offentlige transfereringer stiger med ca. ⅓ pct., den offentlige beskæftigelse stiger med 2.600 personer, investeringerne med ca. ⅓ pct. og varekøbet med ⅓ pct. i 1997.

indtægter falder med 4 mia. kr. Det er beregningsteknisk antaget, at indtægtsfaldet neutraliseres af lavere offentlige udgifter med en fordelingsnøgle svarende til den anvendte ved bruddet på kommuneaftalen.⁴

Udgiftstrykket stiger i 1996

De offentlige udgifter øges i 1996 som følge af flere offentligt ansatte og flere modtagere af indkomstoverførsler. Pga. en meget lav regulering øges overførslerne til husholdningerne kun lidt i 1997, og de offentlige udgifter som andel af BNP falder derfor. I 1998 vokser de offentlige udgifter med ca. 3 pct., hvorfor udgifternes andel af BNP fortsat falder.

II.6 Problemstillinger i den økonomiske politik

Relativt pæn vækst

Væksten bliver i 1996 ca. 2 pct., og Danmark klarer sig dermed lidt bedre end de fleste af vores samhandelspartnere i Vesteuropa. Også i 1997 ventes Danmark med en vækst på næsten 3 pct. at klare sig bedre end udlandet. Flere forhold ligger bag denne væksthævelse. Således bidrager energiproduktionen i Nordsøen i disse år ekstraordinært positivt til væksten. Uden stigningen i Nordsøproduktionen ville den danske vækst være ca. ½ pct.point lavere, end det forventes i henhold til prognosen. En anden faktor er, at mens mange lande i Europa gennemfører store finanspolitiske stramminger bl.a. af hensyn til overholdelse af ØMU-kriterierne for den offentlige budgetsaldo, forventes der kun beskedne stramminger af finanspolitikken i Danmark.

Ledighed og arbejdsstyrke er faldet

Ledigheden bliver i 1996 ca. 245.000 personer og ventes at falde yderligere i 1997. Ledigheden er dermed faldet ca. 100.000 siden 1993, svarende til et fald på 3½ pct.point. Den seneste arbejdsmarkedsreform indeholder tiltag, der tilskynder ledige under 25 år til selv at finde beskæftigelse eller uddannelse. Disse initiativer er uden tvivl en væsentlig årsag til, at ungdomsledigheden er reduceret betragteligt inden for det seneste halve år. Den væsentligste forklaring på faldet i den samlede ledighed siden 1993 er dog en stærk stigning i antallet

4) Denne antagelse medfører isoleret set et fald i de offentlige transferinger på knap 1 pct., et fald i den offentlige beskæftigelse på 5.600 personer, og et fald i de offentlige investeringer og varekøb på knap 1 pct.

af personer på passive arbejdsmarkedspolitiske ordninger såsom efterløn, orlov og overgangsydelse. Det samlede antal personer, der er taget ud af arbejdsstyrken og overgået til offentlig forsørgelse i forbindelse med disse ordninger siden 1993, er over 110.000.

Privat beskæftigelse er steget siden 1993

Samtidig er den private beskæftigelse siden 1993 steget med ca. 50.000, hvoraf den største stigning er sket i serviceerhvervene. I 1996 vil beskæftigelsen i den private sektor imidlertid ikke stige nævneværdigt. Dette dækker over en fortsat vækst i beskæftigelsen inden for hjemmemarkedserhvervene, mens beskæftigelsen i den konkurrenceudsatte del af økonomien er faldet lidt.

Flaskehalse og lønpres

Ledigheden er i mange amter og a-kasser meget lav, selvom der har været en vis tendens til geografisk udjævning. På det seneste har de lokale arbejdsmarkedsråd advaret mod flaskehalse inden for flere brancher, bl.a. bygge- og anlægssektoren. Der er en klar sammenhæng mellem ledighedsudvikling og lønstignings-takt. Lønstigningstakten er siden 1993 steget ca. 1½ pct.point på årsbasis, mens ledigheden er faldet 3½ pct.point. Der er ingen tvivl om, at lokale mangelsituationer på arbejdskraft kan udløse store lønstigninger. Erfaringen viser, at den afsmittende effekt er stor og sker hurtigt. Derved presses det generelle løn-niveau op.

Høje danske lønstigninger går ud over nettoeksporten

De danske lønstigninger ventes at ligge over udlandets i de kommende år. Set samlet over perioden 1996-98 forværrer den danske lønkonkurrenceevne med 1½ pct. Konkurrenceevneforringelsen er medvirkende til, at den danske industrieksport udvikler sig dårligere, end hvad markedsvæksten tilsiger. Den danske industrieksport vil være stort set uændret i 1996 trods en vækst i vore aftagerlande på knap 2 pct. Eksportvæksten vil også i de kommende år ligge under det normale. Udviklingen i lønkonkurrenceevnen må vendes, hvis der skal være håb om en tilfredsstillende eksportudvikling. Overenskomstforhandlingerne i foråret 1997 omfatter ikke industrien, der indgik 3-årige aftaler i 1995. Forhandlingerne omfatter derfor alene hjemmemarkedserhvervene og vil således ske på baggrund af disse erhvervs gunstige beskæftigelsesudvikling. Dette forstærker risikoen for lønstigninger, som ligger markant over udlandets.

**Betalingsbalancen
forværres trods
stigende
energiproduktion**

Betalingsbalanceoverskuddet ventes stort set at være forsvundet i 1998. Dette skyldes dels en relativt høj vækst i Danmark i forhold til udlandet, dels forværringen af konkurrenceevnen. Føringelsen af betalingsbalancen sker til trods for, at nettoeksporten af energi i disse år forøges mærkbart. Hvis olieproduktionen i perioden 1996-98 forblev på 1995-niveauet, ville betalingsbalancen allerede i 1997 være tæt på 0. Samtidig er de danske investeringer i et internationalt perspektiv på et relativt lavt niveau. Betalingsbalanceudviklingen er ikke umiddelbart alarmerende, men den underliggende udvikling giver anledning til en vis bekymring.

**Konjunkturbetinget
forbedring af de
offentlige finanser**

Den offentlige saldo er forbedret væsentligt de senere år. Denne forbedring er sket til trods for, at finanspolitikken set over perioden 1993-96 har været lempelig. Forbedringen af de offentlige finanser er derfor primært konjunkturbetinget, og den faktiske udvikling på den offentlige saldo giver dermed et for positivt billede af den underliggende strukturelle udvikling.

**De underliggende
problemer
undervurderes...**

Både udviklingen på de offentlige finanser og betalingsbalancen er således påvirket af forhold, der gør, at de underliggende problemer undervurderes. På længere sigt vil bidraget til betalingsbalancen fra energiproduktionen i Nordsøen forsvinde. Samtidig vil forsørgerbyrden som følge af en større andel af ældre øges, hvilket vil lægge yderligere pres på de offentlige budgetter. Også hensynet til fastkurspolitikken og behovet for et fremtidigt stabiliseringspolitisk råderum stiller krav til den økonomiske politik. Der er derfor behov for en langsigtet strategi, som kan forbedre betalingsbalancen og nedbringe den offentlige gæld. En sådan strategi må indeholde såvel yderligere arbejdsmarkedspolitiske tiltag til nedbringelse af den strukturelle ledighed som reformtiltag på pensionsområdet. Reformerne på pensionsområdet bør bl.a. sigte mod højere tilbagetrækningsalder og et større element af opsparing.

**... og kræver
reformer
på arbejdsmarkedet
og pensionsområdet**

**Lempelse af
boligbeskatning en
dårlig ide**

Udviklingen på den offentlige saldo vil også i den nærmeste fremtid blive påvirket af konjunkturerne. Der ventes således en yderligere forbedring i 1997, bl.a. som følge af større skatteindtægter end tidligere skønnet. På trods af den fortsat pæne vækst ventes imidlertid underskud på de offentlige finanser også i 1997 og 1998. En nedbringelse af den offentlige gæld kræver derfor yderligere tiltag og stiller store krav til styringen af de offentlige finanser. Presset på skattesystemet, der følger af såvel øget internationalisering som et generelt ønske om lavere beskatning af arbejdskraft, gør, at der er behov for skatteindtægter fra de immobile skattekloder. Det er derfor uhensigtsmæssigt at lempe beskatningen af eksempelvis jord og fast ejendom. Også i en konjunkturmæssig sammenhæng er det en dårlig ide at lempe boligbeskatningen i en situation med stigende priser på boligmarkedet og mangel på arbejdskraft inden for bygge- og anlægsbranchen.

**Finanspolitikken
mindre stram end
planlagt**

Målt på aktivitetsvirkningen strammes finanspolitikken kun lidt set over perioden 1996-98 som helhed. I 1996 er finanspolitikken neutral, og den annoncerede stramning er dermed udeblevet. Finanslovsforslaget for 1997 indeholder en vis stramning. Finanspolitikken i 1998 er antaget neutral, idet lempelsen, der følger af indfasningen af skattereformen, er neutraliseret på udgiftssiden. De underliggende problemer i dansk økonomi viser, at behovet for indgreb fortsat er stort. Den gunstige udvikling i dansk økonomi bør derfor udnyttes til at gennemføre yderligere strukturreformer og hermed på længere sigt sikre en forbedring af de offentlige budgetter. I fraværet af sådanne reformer er det påkrævet med finanspolitiske stramninger ud over dem, der er antaget i prognosen. Behovet for stramninger vil blive akut, hvis lønstigningerne tiltager yderligere, eller hvis den indenlandske efterspørgsel stiger mere end forventet.

**Konjunktur-
situationen bør
udnyttes til reformer**

Bilagstabel II.1 Hovedposter på forsyningsbalancen

	Værdi 1995	Mængdestigning									
		1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
	Mia. kr.	----- Pct. -----									
Privat forbrug	520,0	-0,4	0,0	1,2	1,9	2,4	6,6	2,3	2,1	3,0	3,3
Offentligt forbrug	243,4	-0,6	-0,4	-0,1	0,4	3,0	1,4	0,8	1,6	1,0	-0,5
Offentlige investeringer	19,4	-6,0	-6,5	-3,8	11,8	0,8	0,7	-1,6	0,2	0,4	-0,9
Boliginvesteringer	31,0	-8,9	-13,7	-11,7	-3,7	-7,4	11,3	8,8	5,6	11,2	7,3
Erhvervsinvesteringer	104,5	5,5	2,2	-4,0	-6,8	-5,2	1,8	12,5	5,5	4,3	3,9
Lagerændringer ^a	12,3	0,7	-0,5	-0,0	-0,5	-0,4	0,9	1,3	-1,6	0,4	0,2
Indenlandsk efterspørgsel i alt	930,6	0,5	-1,0	-0,4	-0,1	0,8	5,8	4,6	0,7	3,4	2,7
Vareeksport (fob) ^b	272,2	5,3	4,7	7,1	3,3	-1,5	9,7	0,7	1,1	3,3	2,3
heraf: Industri ekskl. skibe og fly	176,4	7,4	2,9	5,0	4,2	-3,9	11,2	5,9	-0,5	4,0	3,5
Landbrug og konserver ^c	82,9	0,6	5,2	7,9	-0,3	1,0	7,3	-1,8	1,0	0,0	0,0
Tjenesteeksport	67,2	0,2	15,6	9,6	-5,3	-2,2	1,5	15,7	11,4	4,3	4,4
Ekспорт i alt	339,4	4,2	6,9	7,7	1,4	-1,6	7,9	3,7	3,4	3,5	2,8
Samlet efterspørgsel	1269,9	1,6	1,4	2,1	0,4	0,0	6,5	4,3	1,6	3,4	2,7
Vareimport (cif)	235,3	5,4	0,5	5,1	1,2	-4,9	12,3	5,9	0,3	5,1	4,2
heraf energiimport	11,2	2,8	-5,4	2,7	4,3	2,2	0,6	-4,9	-3,3	-6,8	-3,3
Tjenesteimport	59,6	-0,1	5,1	-0,7	-1,3	1,5	12,6	20,1	1,4	3,3	3,3
Import i alt	294,9	4,5	1,2	4,1	0,8	-3,9	12,3	8,2	0,5	4,8	4,0
Bruttonationalprodukt ^b	975,0	0,6	1,4	1,3	0,2	1,5	4,4	2,8	2,0	2,9	2,2
Nettoafgifter ^b	143,3	-1,8	-1,2	2,2	1,6	2,5	11,5	2,3	2,1	3,0	3,3
Bruttofaktorindkomst	831,7	1,0	1,9	1,2	0,0	1,3	3,2	2,9	2,0	2,9	2,0

a) Realstigning i "Lagerændringer" er målt i faste priser i forhold til BNP det foregående år. Anm.: Tabellens tal er afrundede, hvorfor sammenregning kan udvise små differencer. Eksportgruppen "industri varer" omfatter de varer som i udenrigshandlen opgøres under SITC-kapitlerne 5-9, ekskl. skibe og fly, mens "landbrugsvarer og konserver" omfatter varer opgjort under SITC-kapitlerne 0-2 og 4.

b) Definitionen afviger fra Danmarks Statistiks nationalregnskab, hvor FEOGA-eksportstøtten modregnes under posten nettoafgifter. I nærværende opstilling er FEOGA-eksportstøtten indregnet i eksportværdien af landbrugsvarer. De her anførte tal for bruttonationalprodukt og nettoafgifter er derfor tilsvarende højere end tallene i det officielle nationalregnskab. Der er Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank derimod overensstemmelse, for så vidt angår bruttofaktorindkomsten.

Bilagstabel II.2 Hovedposter på forsyningsbalancen

	Bidrag til mængdestigning i BNP										
	Værdi 1995	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
	Mia. kr.	Pct.									
Privat forbrug	520,0	-0,2	0,0	0,6	1,0	1,2	3,5	1,3	1,1	1,6	1,8
Offentligt forbrug	243,4	-0,2	-0,1	-0,0	0,1	0,7	0,3	0,2	0,4	0,2	-0,1
Offentlige investeringer	19,4	-0,1	-0,1	-0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Boliginvesteringer	31,0	-0,4	-0,5	-0,4	-0,1	-0,2	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2
Erhvervsinvesteringer	104,5	0,7	0,3	-0,5	-0,8	-0,6	0,2	1,3	0,6	0,5	0,5
Lagerændringer	12,3	0,7	-0,5	-0,0	-0,5	-0,4	0,9	1,3	-1,6	0,4	0,2
Indenlandsk efterspørgsel i alt	930,6	0,5	-0,9	-0,4	-0,1	0,7	5,3	4,2	0,6	3,1	2,6
Vareeksport (fob) ^a	272,2	1,6	1,5	2,4	1,2	-0,5	3,4	0,3	0,4	1,2	0,8
heraf: Industri ekskl. skibe og fly	176,4	1,2	0,5	0,9	0,8	-0,7	2,0	1,1	-0,1	0,8	0,7
Landbrug og konserves ^b	82,9	0,1	0,6	0,9	-0,0	0,1	0,9	-0,2	0,1	0,0	0,0
Tjenesteeksport	67,2	0,0	1,3	0,9	-0,5	-0,2	0,1	1,4	1,2	0,5	0,5
Eksport i alt	339,4	1,6	2,8	3,3	0,6	-0,7	3,5	1,7	1,6	1,7	1,3
Samlet efterspørgsel	1.269,9	2,2	1,9	2,9	0,5	0,0	8,8	5,9	2,2	4,8	3,9
Vareimport (cif)	235,3	1,6	0,1	1,6	0,4	-1,6	3,7	1,9	0,1	1,7	1,4
heraf energiimport	11,2	0,1	-0,2	0,1	0,2	0,1	0,0	-0,2	-0,1	-0,2	-0,1
Tjenesteimport	59,6	-0,0	0,3	-0,0	-0,1	0,1	0,7	1,2	0,1	0,2	0,2
Import i alt	294,9	1,6	0,4	1,5	0,3	-1,5	4,4	3,2	0,2	1,9	1,6
Bruttonationalprodukt ^a	975,0	0,6	1,4	1,3	0,2	1,5	4,4	2,8	2,0	2,9	2,2
Nettoafgifter ^b	143,3										
Bruttofaktorindkomst	831,7										

b) Inkl. eksportstøtte fra FEOGA.

c) Definitionen afviger fra Danmarks Statistiks nationalregnskab, hvor FEOGA-eksportstøtten modregnes under posten nettoafgifter. I nærværende opstilling er FEOGA-eksportstøtten indregnet i eksportværdien af landbrugsvarer. De her anførte tal for bruttonationalprodukt og nettoafgifter er derfor tilsvarende højere end tallene i det officielle nationalregnskab. Der er derimod overensstemmelse, for så vidt angår bruttofaktorindkomsten.

Anm.: Tabellens tal er afrundede, hvorfor sammenregning kan udvise små differencer. Eksportgruppen "industrivarer" omfatter de varer som i udenrigshandlen opgøres under SITC-kapitlerne 5-9, ekskl. skibe og fly, mens "landbrugsvarer og konserves" omfatter varer opgjort under SITC-kapitlerne 0-2 og 4.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

Bilagstabel II.3 Løn- og restindkomst

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
	----- Mia. kr. -----									
Bruttofaktorindkomst, i alt	654,0	685,9	712,1	742,4	757,3	796,0	831,7	861,5	901,3	942,1
Lønsum	422,1	439,3	452,9	467,0	469,9	485,1	512,2	537,9	563,9	592,2
Nettorestindkomst	162,8	174,6	182,8	195,4	205,0	227,0	234,4	234,0	243,6	251,4
Afskrivninger	69,1	72,1	76,4	80,1	82,4	83,9	85,1	89,5	93,8	98,4
Bruttofaktorindkomst, offentlig sektor	149,2	154,3	160,3	166,5	171,9	176,7	183,5	192,7	201,1	209,7
Lønsum	142,2	146,8	152,4	158,0	162,9	167,0	173,4	182,1	190,0	198,1
Afskrivninger (restindkomst)	7,0	7,5	7,9	8,6	9,0	9,6	10,1	10,6	11,1	11,6
Bruttofaktorindkomst, privat sektor	504,8	531,6	551,8	575,9	585,4	619,3	648,3	668,8	700,2	732,3
Lønsum	279,9	292,5	300,5	309,0	307,0	318,0	338,8	355,8	374,0	394,1
Nettorestindkomst	162,8	174,6	182,8	195,4	205,0	227,0	234,4	234,0	243,6	251,4
Afskrivninger	62,1	64,6	68,5	71,5	73,4	74,3	75,0	78,9	82,7	86,8
	----- Pct. -----									
Lønkvote, i alt	64,5	64,0	63,6	62,9	62,0	60,9	61,6	62,4	62,6	62,9
Lønkvote i privat sektor	55,4	55,0	54,5	53,7	52,4	51,4	52,3	53,2	53,4	53,8

Ann.: Tabellens tal er afrundede, hvorfor sammenregning kan udvise små differencer.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, Nationalregnskabet, ADAM's databank og egne beregninger.

Bilagstabel II.4. Indkomster, forbrug og opsparing i den private sektor

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
	----- Mlia. kr. -----									
Lønsum for privat ansatte	279,9	292,5	300,5	309,0	307,0	318,0	338,8	355,8	374,0	394,1
Restindkomst i privat sektor	224,9	239,1	251,3	266,9	278,4	301,3	309,5	313,0	326,3	338,3
Bruttofaktorindkomst i privat sektor	504,8	531,6	551,8	575,9	585,4	619,3	648,3	668,8	700,2	732,3
+ Lønsum for offentligt ansatte	142,2	146,8	152,4	158,0	162,9	167,0	173,4	182,1	190,0	198,1
+ Nettoerenter ^a	-11,5	-14,5	-12,8	-21,7	-10,9	-9,2	-0,9	-5,9	-4,9	-4,3
+ Sociale og andre løbende overførsler	140,4	147,4	157,7	167,8	178,5	204,5	208,5	213,8	215,5	221,3
Bruttoindkomst	775,8	811,4	849,1	880,0	915,9	981,7	1029,3	1058,8	1100,9	1147,5
- Direkte personskatter	199,8	206,5	213,7	222,5	225,0	223,3	230,4	228,8	230,4	228,6
- Tvungen bidrag til sociale ordninger ^b	18,8	20,4	21,2	22,8	24,2	26,4	26,5	28,1	29,2	30,3
- Selskabsskatter	16,2	12,4	13,4	13,8	19,0	17,6	20,0	26,5	26,9	26,7
- Realrenteafgift	12,3	9,8	9,6	10,9	13,4	13,4	12,3	11,5	10,8	10,8
- Vægtafgift, renteaftgift, AUD, AER mv. ^d	8,4	6,0	9,9	10,8	14,3	39,9	46,3	56,3	66,1	71,4
- Øvrige overførsler ^c	4,4	2,7	1,4	0,0	2,7	3,9	4,1	4,1	4,2	4,3
Disponibel bruttoindkomst	516,0	553,7	580,0	599,2	617,3	657,2	689,8	703,4	733,3	775,4
- Afskrivninger	62,1	64,6	68,5	71,5	73,4	74,3	75,0	78,9	82,7	86,8
Disponibel nettoindkomst	453,9	489,1	511,5	527,7	543,9	582,9	614,8	624,5	650,6	688,5
Anvendt til privat forbrug	403,9	415,0	430,2	447,1	458,8	497,8	520,0	542,6	573,7	608,7
Anvendt til privat opsparing	50,0	74,1	81,3	80,6	85,1	85,1	94,8	81,9	76,8	79,8

a) Nettoerenter til den private sektor inkluderer nettoerenter til udlandet. Derudover omfatter denne post nettoerenter fra den offentlige sektor samt den offentlige sektors nettoindtægter fra offentlige virksomheder og Nationalbanken, der statistisk er registreret under den private sektor.

b) En mindre afvigelse i forhold til nationalregnskabet skyldes, at der i tabellen ikke er inkluderet frivillige bidrag til sociale sikringsordninger.

c) Ekskl. afgift fra offentlige fondes og den sociale pensionsfond.

d) Hen er inkluderet en restpost, der skyldes, at de direkte skatter i tabellen er opgjort efter transaktionstidspunkt i modsætning til nationalregnskabet, hvor skatterne er opgjort efter betalingstidspunkt. Herudover indeholder restposten arbejdsmarkedsbidraget fra og med 1994.

e) Denne post omfatter overførsler fra private fonde, virksomheder mv. til institutioner registreret under den offentlige sektor. Der kan eksempelvis være tale om støtte til forskellige kulturelle formål.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

Bilagstabel II.5 Indkomster og forbrugskvote

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Bruttoindkomst	5,6	4,6	4,7	3,6	4,1	7,2	4,8	2,9	4,0	4,2
Disponibel bruttoindkomst	6,4	7,3	4,8	3,3	3,0	6,5	5,0	2,0	4,2	5,7
Disponibel nettoindkomst	6,4	7,8	4,6	3,2	3,1	7,2	5,5	1,6	4,2	5,8
	----- Pct. -----									
Forbrugskvote ifølge nationalregnskabet	89,1	84,6	83,8	85,0	83,5	84,3	84,3	86,6	87,9	88,1
Forbrugskvote, SMEC's indkomstdef. ^a	93,0	88,3	87,3	87,7	88,0	86,9	86,1	88,4	89,7	89,9
Forbrugskvote, SMEC's indkomst- og forbrugsdef. ^b	94,3	89,2	87,7	87,9	87,9	85,1	84,9	87,5	89,1	89,3
	----- Andel -----									

a) Den angivne forbrugskvote er beregnet på grundlag af et indkomstbegreb, der adskiller sig fra nationalregnskabet's indkomstbegreb som følge af bl.a. ordningsopsporing og øvrige overførsler.

b) Ud over anvendelse af et andet indkomstbegreb, jf. a), er bilkøbet trukket ud af forbruget og en beregnet bilydelse er inkluderet i stedet.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

Bilagstabel II.6 Den offentlige sektors indtægter og udgifter samt skatte- og udgiftstryk

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
	----- Mia. kr. -----									
Direkte skatter	235,4	233,3	245,2	256,7	270,2	292,8	307,8	321,9	332,9	336,2
Selskabsskatter	16,2	12,4	13,4	13,8	19,0	17,6	20,0	26,5	26,9	26,7
Realrenteafgifter	12,3	9,8	9,6	10,9	13,4	13,4	12,3	11,5	10,8	10,8
Afgifter m.m.	125,6	134,9	137,1	140,6	138,9	156,4	162,3	166,4	178,0	191,8
Indtægter i alt	389,5	390,3	405,3	422,0	441,5	480,2	502,4	526,3	548,6	565,5
Indkomstoverførsler	140,4	147,4	157,7	167,8	178,5	204,5	208,5	213,8	215,5	221,3
Renter m.m.	31,4	29,0	29,2	26,3	37,0	39,7	35,9	39,5	40,2	40,9
Offentligt ansatte	142,2	146,8	152,4	158,0	162,9	167,0	173,4	182,1	190,0	198,1
Varer og tjenester	47,3	48,2	50,9	52,6	58,4	60,6	60,0	61,8	64,3	65,5
Offentlige investeringer	16,7	15,7	15,8	18,3	18,8	19,6	19,4	20,2	20,8	21,1
Udgifter i øvrigt	15,7	15,3	16,9	23,8	19,9	20,8	21,1	22,3	21,8	22,7
Udgifter i alt	393,6	402,4	422,9	446,6	475,5	512,3	518,3	539,7	552,7	569,7
Offentlig sektors saldo	-4,1	-12,1	-17,5	-24,6	-34,0	-32,1	-15,9	-13,4	-4,1	-4,2
	----- Pct. af BNP -----									
Offentlig sektors saldo	-0,5	-1,5	-2,1	-2,9	-3,9	-3,4	-1,6	-1,3	-0,4	-0,4
Skattetryk, total	50,4	48,4	48,6	48,9	50,1	51,5	51,5	52,0	51,5	50,6
Direkte skatter	30,5	28,9	29,4	29,8	30,6	31,4	31,6	31,8	31,3	30,1
Indirekte skatter	18,1	17,6	17,3	17,2	17,4	18,0	18,0	18,2	18,3	18,6
Kapitalskatter, oblig. gebyrer og bøder	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
Bidrag til sociale ordninger	1,3	1,4	1,4	1,5	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Udgiftstryk, total	50,9	49,9	50,7	51,8	53,9	54,9	53,2	53,3	51,9	50,9
Udgiftstryk, ekskl. dagpenge	47,8	46,8	47,2	48,1	49,8	51,2	50,1	50,8	49,6	48,5

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, Nationalregnskabet, ADAM's databank og egne beregninger.

Bilagstabel II.7 Lønkonkurrenceevne og forbrugerpriser

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
	----- Pct. -----									
Stigning i lønomkostninger pr. time										
Udland	6,0	7,0	6,1	4,9	3,7	3,7	3,6	3,6	3,6	3,9
Indland	3,4	4,2	5,1	2,8	2,6	2,9	3,9	4,1	4,5	4,7
Ændring i relativ lønudvikling ^a	2,5	2,8	1,0	2,1	1,1	0,8	-0,2	-0,5	-0,9	-0,8
Ændring i effektiv kronekurs ^b	-2,6	6,3	-1,9	2,4	2,0	-0,1	4,1	-0,8	0,1	0,0
Ændring i lønkonkurrenceevne ^c	5,1	-3,5	2,8	-0,3	-0,9	0,9	-4,3	0,3	-1,0	-0,8
Forbrugerpriser ^d	4,3	2,7	2,4	2,0	0,3	1,7	2,1	2,2	2,6	2,7

a) Lønstigningstakt i udlandet fratrukket lønstigningstakt i Danmark. Et positivt tal angiver en forbedring af konkurrenceevnen. For beregning af lønstigningstakt i udlandet henvises til bilagstabel I.2, note h).

b) Beregning jf. bilagstabel I.2, note d). Et positivt tal indikerer en stigning i kronens værdi og bidrager til en forværring af konkurrenceevnen.

c) Ændring i den relative lønudvikling fratrukket ændringen i den effektive kronekurs. Et positivt tal indebærer en forbedring af konkurrenceevnen.

d) Målt ved væksten i deflatoren for det private forbrug.

Kilde: Danmarks Statistik, 1996, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

Bilagstabel II.8 Sammenligning af skøn fra Dansk økonomi, forår 1996 og Dansk økonomi, efterår 1996

	Foråret 1996			Efteråret 1996		
	1996	1997	1998	1996	1997	1998
	----- Mængdestigning i pct. -----					
Privat forbrug	0,5	2,5	3,9	2,1	3,0	3,3
Offentligt forbrug	1,1	0,5	0,3	1,6	1,0	-0,5
Offentlige investeringer	2,0	-7,8	0,0	0,2	0,4	-0,9
Boliginvesteringer	7,8	6,9	3,9	5,6	11,2	7,3
Erhvervsinvesteringer	4,8	1,3	2,8	5,5	4,3	3,9
Lagerændringer	-1,5	-0,1	0,7	-1,6	0,4	0,2
Indenlandsk efterspørgsel i alt	-0,1	1,6	3,6	0,7	3,4	2,7
Vareeksport (fob)	0,8	3,3	2,8	1,1	3,3	2,3
Tjenesteeksport	2,2	4,2	4,3	11,4	4,3	4,4
Efterspørgsel i alt	0,3	2,2	3,4	1,6	3,4	2,7
Vareimport (cif)	-1,8	2,2	5,9	0,3	5,1	4,2
Tjenesteimport	1,6	3,0	4,2	1,4	3,3	3,3
Bruttonationalprodukt	0,9	2,2	2,5	2,0	2,9	2,2
Nettoafgifter	0,5	2,5	3,9	2,1	3,0	3,3
Bruttofaktorindkomst	0,9	2,2	2,3	2,0	2,9	2,0
heraf private byerhverv	0,2	1,5	2,8	1,0	2,7	2,3
	----- Ændring i 1.000 fuldtidspersoner -----					
Arbejdsstyrke	-27	7	4	-21	9	4
Privat beskæftigelse	-8	0	8	6	9	1
Offentlig beskæftigelse	6	7	0	15	9	-6
	----- 1.000 personer -----					
Ledighed	264	265	261	245	236	245
	----- Pct. -----					
Forbrugerpriser ^a	2,4	2,8	2,7	2,2	2,6	2,7
Eksportpriser	0,4	1,4	1,8	0,9	1,1	1,8
Importpriser	1,6	3,1	3,0	1,9	2,9	2,6
Timelønsomkostninger	3,6	4,2	4,6	4,1	4,5	4,7
Betalingsbalance, mia. kr.	9,6	10,9	1,8	13,8	6,3	0,1
Offentlig nettoopsparing, mia. kr.	-21,3	-16,3	-17,2	-13,4	-4,1	-4,2
Realvækst i aftagerlande, pct.	1,6	2,4	2,3	1,8	2,3	2,4
Lang rente, pct. p.a.	7,7	7,9	8,0	7,4	7,5	7,5

a) Målt ved væksten i deflatoren for det private forbrug.

KAPITEL III

BETALINGSBALANCEN - FRA UNDERSKUD TIL OVERSKUD

III.1 Indledning

Efter mere end 25 år med underskud fik Danmark i 1990 overskud på betalingsbalancens løbende poster. Det har betydet, at udlandsgælden er blevet reduceret, hvilket i sig selv har gavnet betalingsbalancen i form af en mindre rentebyrde. Samtidig er der også opnået nogle ekstra frihedsgrader i den økonomiske politik. Det er imidlertid ikke ligegyldigt, hvorledes overskuddet er opnået. I dette kapitel ses der nærmere på årsagerne til vendingen på betalingsbalancen. Det konkluderes, at lave investeringer og stigende olieindtægter har været væsentlige årsager. På denne baggrund kan der stilles spørgsmålstegn ved, i hvor høj grad overskuddene er udtryk for en hensigtsmæssig samfundsøkonomisk udvikling, og om de kan forventes at vare ved. Det fremtidige spillerum i den økonomiske politik afhænger i høj grad heraf.

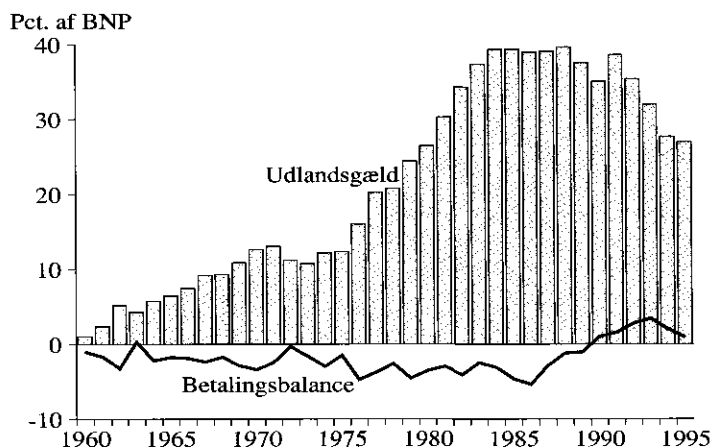
III.2 Fakta om betalingsbalanceudviklingen

Stadig betydelig udlandsgæld

De mange års underskud frem til 1990 betød, at Danmark fik oparbejdet en betragtelig udlandsgæld, jf. figur III.1. Overskuddene siden 1990 har betydet, at udlandsgælden er reduceret væsentligt. Gælden er dog stadig anseelig. Ved udgangen af 1995 beløb den sig til ca. 265 mia. kr. svarende til 27 pct. af BNP. Renter på udlandsgælden udgjorde i 1995 knap 30 mia. kr. og lagde således beslag på knap 3 pct. af den danske nationalindkomst.

Kapitlet er færdigredigeret den 12. november 1996.

Figur III.1 Betalingsbalance og udlandsgæld

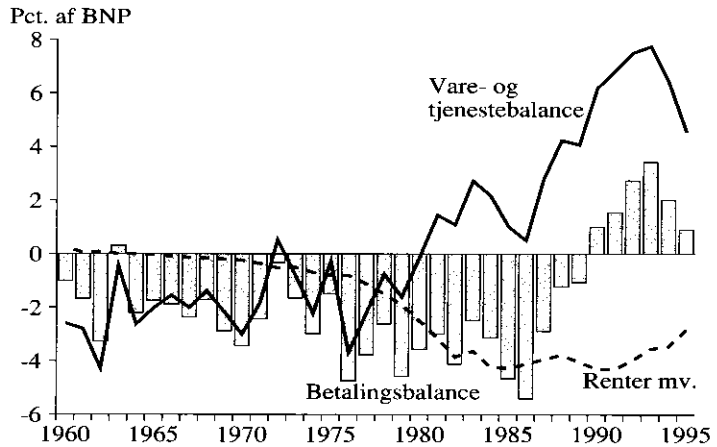
Anm.: Opgørelsen af gælden blev ændret i 1991. Værdireguleringer betyder, at ændringer i udlandsgælden ikke kun er bestemt af saldoen på betalingsbalancens løbende poster.

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank.

Udviklingen i betalingsbalancen

Saldoen på betalingsbalancens løbende poster er først og fremmest bestemt af udviklingen på vare- og tjenestebalancen og, når udlandsgælden er betydelig, også af renterne på gælden. Frem til midten af 1970'erne var rentebetalingerne beskedne, og underskuddene på betalingsbalancen afspejlede derfor underskuddene på vare- og tjenestebalancen, jf. figur III.2. De store underskud fra midten af 1970'erne betød, at udlandsgælden accelererede kraftigt, hvilket indebar en stigende rentebyrde. Dette blev yderligere forstærket af stigningen i det internationale realrenteniveau fra starten af 1980'erne. De stigende rentebetalinger betød, at underskuddene fortsatte, selvom der blev overskud på vare- og tjenestebalancen i begyndelsen af 1980'erne. Først i 1990 var overskuddet på vare- og tjenestebalancen tilstrækkeligt til at opveje rentebetalingerne og sikre overskud på betalingsbalancen. Overskuddene har betydet faldende gæld og dermed en aftagende rentebyrde. Overskuddet på betalingsbalancen har derfor kunnet fastholdes på trods af en forværring af vare- og tjenestebalancen siden 1993.

Figur III.2 Betalingsbalancens delposter

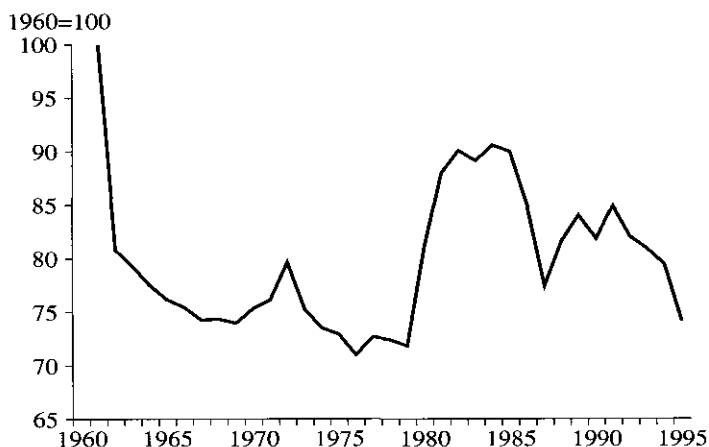
Anm.: EU-overførsler og ensidige overførsler er udeladt af figuren.

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank.

Konkurrenceevne og relativ vækst

Udviklingen på vare- og tjenestebalancen er i høj grad bestemt af Danmarks konkurrenceevne og den økonomiske vækst i forhold til udlandet. Siden midten af 1980'erne er den danske konkurrenceevne blevet gradvist forværret, jf. figur III.3. Den kraftige forbedring af vare- og tjenestebalancen, der fandt sted fra midtferiserne til 1993, skete altså på trods af en konkurrenceevneforværring. En væsentlig årsag til forbedringen var derimod, at den danske vækst i årene 1987-93 lå betydeligt under væksten i udlandet, jf. figur III.4. På samme måde må en vis del af forværringen af vare- og tjenestebalancen siden 1993 tilskrives, at væksten i Danmark har ligget over væksten i udlandet. Imidlertid er konkurrenceevnen også blevet klart forringet siden 1993.

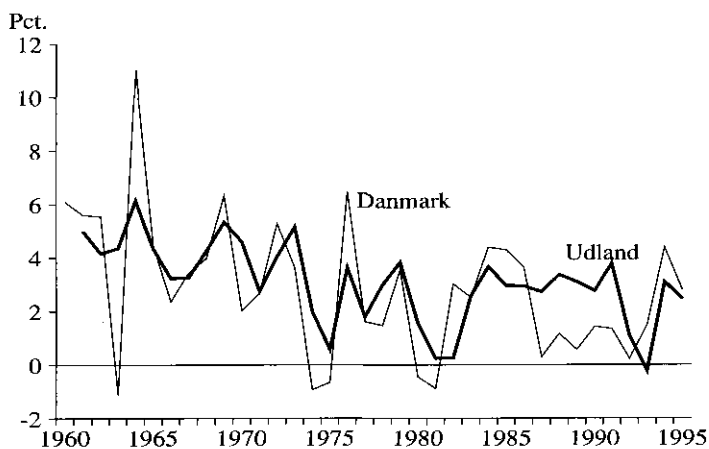
Figur III.3 Lønkonkurrenceevne

Anm.: Lønkonkurrenceevnen er målt ved udviklingen i de relative enheds-lønombkostninger (målt i samme valuta) set i forhold til Danmarks vigtigste samhandelspartnere. En stigning i indekset er udtryk for en forbedring af konkurrenceevnen.

Kilde: Danmarks Nationalbank, Swedish Employer's Confederation, US Bureau of Labor Statistics samt egne beregninger.

Figur III.4 Vækst i Danmark og udland

Anm.: Væksten i udlandet er et sammenvejet udtryk for væksten hos de vigtigste samhandelspartnere.

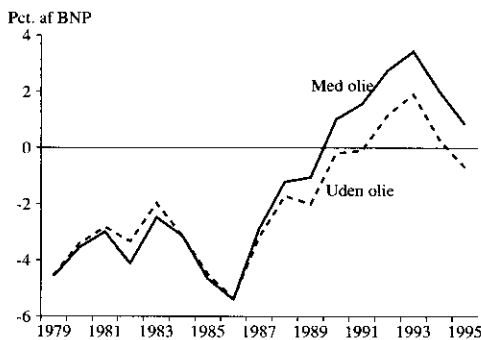
Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank, OECD, *Economic Outlook* samt egne beregninger.

Olien har spillet en stor rolle...

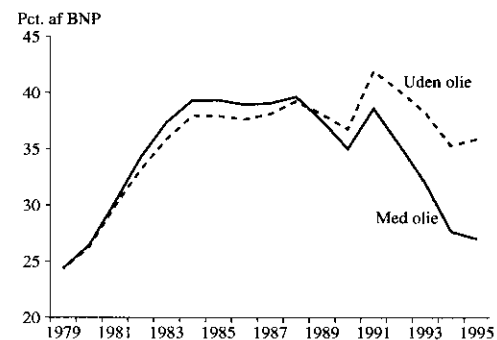
Olie- og gasaktiviteterne i Nordsøen har ligeledes haft stor betydning for betalingsbalancen. Til illustration heraf er der foretaget en beregning, hvor indtægterne fra Nordsø-produktionen af olie og naturgas er udeladt sammen med udgifterne til investeringer i produktions- og distributionsanlæg. Beregningen viser, at overskuddene på betalingsbalancen var kommet senere, havde været mindre og formodentligt var forsvundet i 1994-95, hvis Danmark ikke havde haft olien, jf. figur III.5. Udlandsgælden havde som følge heraf været betragteligt større, jf. figur III.6. Det er værd at bemærke, at olien først begyndte at forbedre betalingsbalancen fra anden halvdel af 1980'erne. Indtil da bidrog de store investeringer i sektoren til en forværring. Da der er tale om en modelberegning, knytter der sig en vis usikkerhed til beregningerne, men der er ingen tvivl om, at olien har spillet en stor rolle for vendingen på betalingsbalancen. Olie er en udtømmelig naturressource, og indtægterne herfra er derfor i sagens natur midlertidige. Det skønnes, at Danmark har olie- og gasreserver til endnu godt 20 år, hvis produktionen opretholdes på niveauet fra 1995, jf. Energistyrelsen (1996).

...men varer ikke evigt

Figur III.5 Betalingsbalance m/ u olie

Figur III.6 Udlandsgæld m/ u olie

Anm.: Forløbene "med olie" svarer til den faktiske udvikling for betalingsbalancen og udlandsgælden, mens forløbet "uden olie" er et forløb simuleret vha. Det økonomiske Råds sekretariats makroøkonomiske model, SMEC. I det simulerede forløb er der ingen investeringer i olieproduktions- og oledistributionsanlæg og ingen udbyttebetalinger til udenlandske investorer i forbindelse med olien. Endvidere er produktionsværdien i olieudvinding sat lig nul. Olie inkluderer gas.

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank samt egne beregninger.

Tabel III.1 Betalingsbalancen 1995 - to synsvinkler

Udenrigshandelssynsvinkel		Opsparings- og investeringssynsvinkel	
--- Mia. kr. ---		--- Mia. kr. ---	
		Opsparing:	
Eksport	339,4	Privat	172,5
- Import	294,9	Offentlig	3,5
Vare- og tjenestebalance	44,5	Samlet	176,0
Renter, udbytter mv.	-27,5	Investering:	
Overførsler	-8,1	Privat	147,8
		Offentlig	19,4
		Samlet	167,2
Betalingsbalancen	8,8	Betalingsbalancen	8,8

Anm.: Den offentlige opsparing fratrukket de offentlige investeringer svarer til den offentlige budgetsaldo. Afrunding kan betyde, at underposterne ikke summer til totalen.

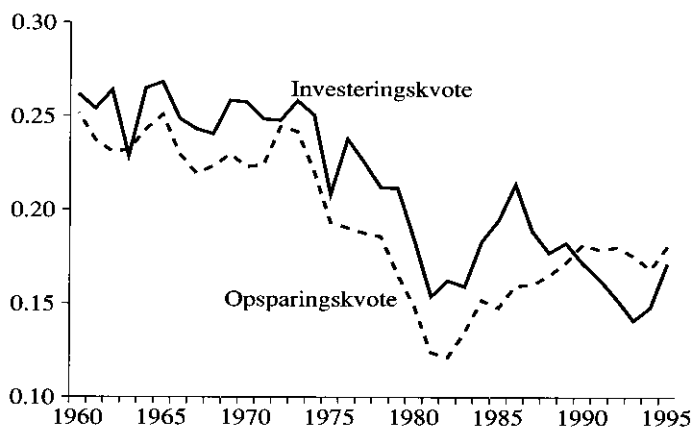
Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank.

Betalingsbalancen afspejler opsparing og investering

Ovenfor er betalingsbalancen blevet anskuet som nettoeksporten korrigeret for rentebetaling og overførsler. Betalingsbalancen kan imidlertid også ansues som en opsparingsbalance (opsparing minus investeringer), jf. tabel III.1. Opsparings- og investeringsbeslutninger finder sted i såvel den offentlige som den private sektor. Det gælder pr. definition, at der er betalingsbalanceoverskud, når den samlede opsparing er større end de samlede investeringer.

De vedvarende underskud på den danske betalingsbalance frem til 1990 afspejlede, at den samlede opsparingskvote var mindre end den samlede investeringskvote, jf. figur III.7.

Figur III.7 Samlet opsparings- og investeringskvote

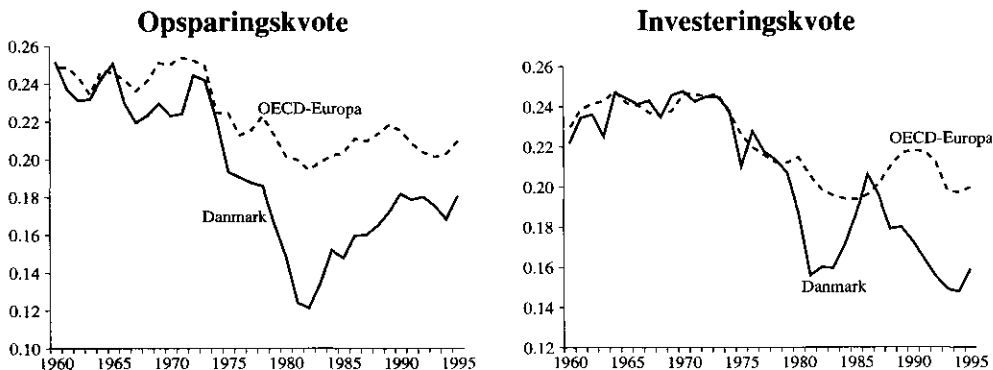
Anm.: Kvoterne er bruttostørrelser opgjort som andel af BNP.

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank.

Relativt lav opsparing og investering i Danmark

Frem til begyndelsen af 1970'erne lå de danske opsparings- og investeringskvoter på niveau med det øvrige Vesteuropa, jf. figur III.8. I 1970'erne skete der et kraftigt fald i begge kvoter, men sammenlignet med det øvrige Vesteuropa var det især opsparingen, som faldt. I 1980'erne steg opsparingskvoten, men eftersom investeringskvoten også steg i første halvdel af 1980'erne, afspejlede den stigende opsparingskvote sig ikke i en forbedring af betalingsbalancen. Først da investeringskvoten faldt markant i anden halvdel af 1980'erne - og blev væsentlig lavere end i udlandet - blev betalingsbalancen forbedret.

Figur III.8 Opsparings- og investeringskvoter i Danmark og OECD-Europa

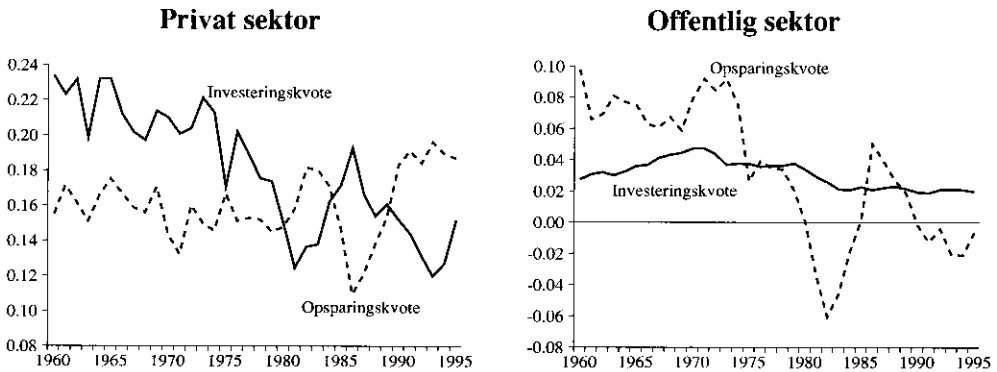
Anm.: Investeringskvoterne er ekskl. lagerinvesteringer. Kvoterne er bruttostørrelser opgjort som andel af BNP. OECD-Europa er vægtet sammen vha. BNP-vægte og omfatter Tyskland, Frankrig, Italien, Storbritannien, Spanien, Østrig, Schweiz, Holland, Belgien, Irland, Norge, Sverige og Finland.

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM' databank, OECD, *Economic Outlook* samt egne beregninger.

Store udsving i opsparingskvoten

Det relativt kraftige fald i den danske opsparing i 1970'erne kan især henføres til et dramatisk fald i den offentlige opsparing, jf. figur III.9. Faldet i den offentlige opsparing skyldtes både en relativt dårlig konjunkturudvikling i 1970'erne og en ekspansiv økonomisk politik. I perioden 1982-86 blev den offentlige opsparing kraftigt forbedret - både som følge af en gunstigere konjunkturudvikling og en betydelig stramning af finanspolitikken. Denne forbedring mere end opvejede faldet i den private sektors opsparing, således at den samlede opsparing steg og atter nærmede sig niveauet i udlandet. Siden 1987 er der sket en markant stigning i den private opsparing. En del af denne stigning må dog ses som en tilbagevenden til et mere normalt niveau. Den stærke stigning i den private opsparing har betydet, at den samlede opsparing, på trods af en faldende offentlig opsparing, er steget yderligere.

Figur III.9 Privat og offentlig opsparings- og investeringskvote i Danmark

Anm.: Kvoterne er bruttostørrelser opgjort som andel af BNP. Opdelingen mellem den offentlige og private sektor følger nationalregnskabet.

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank.

Investeringernes betydning

Forbedringen af betalingsbalancen siden 1987 afspejler dog, som nævnt, ikke alene den stigende opsparing. Faldet i investeringskvoten, der kan tilskrives et fald i de private investeringer, har været mindst lige så afgørende. En vis del kan henføres til faldende boliginvesteringer, men langtfra det hele. En forbedring af betalingsbalancen fremkaldt af et fald i investeringerne er næppe hensigtsmæssig, fordi investeringerne er vigtige for produktivitetsudviklingen og dermed for forbedringer i levestandarden. Det relativt lave investeringsniveau i Danmark afspejler enten få profitable investeringsmuligheder eller en lav investeringstilbøjelighed. Begge dele dækker over strukturelle problemer.

III.3 Opsparing og betalingsbalance

Opsparingspolitik i 1980'erne

Udviklingen på betalingsbalancen har de seneste 25 år indtaget en central placering i den økonomiske politik i Danmark. I 1980'erne var der relativt stor fokus på den lave opsparing i den private sektor, da lav opsparing blev anset som hovedårsagen til underskuddene på betalingsbalancen. Fokuseringen på den private sektors opsparingsproblem var forståelig. I midtfirserne, hvor der var rekordstore underskud på betalingsbalancen, var der overskud på de offentlige finanser, og den danske investeringskvote lå på niveau med udlandets.¹ Den økonomiske politik i 1980'erne blev på denne baggrund lagt an på en forøgelse af den private opsparing som et middel til at forbedre betalingsbalancen.

Den samlede opsparing er afgørende

Den private opsparing kan øges på flere måder, men det er vigtigt at slå fast, at det er den samlede opsparing, der er afgørende for betalingsbalancen. Det nytter derfor ikke noget at øge opsparingen i den private sektor, hvis det sker på bekostning af opsparingen i den offentlige sektor.

Realrentens opsparingseffekt er ikke stor

Incitamentet til at spare op afhænger bl.a. af det afkast, man kan få af sin opsparing, dvs. realrenten efter skat. Teoretisk set er det imidlertid ikke givet, at en forøgelse af den disponible realrente via lavere skat vil øge den private opsparing.² På den ene side gør et større afkast opsparing mere attraktiv i forhold til forbrug. På den anden side betyder et større afkast, at en given fremtidig formue kan opnås vha. en mindre løbende opsparing. For folk med en positiv nettoformue (nettolångivere)

- 1) Det kan dog ikke udelukkes, at man overså underliggende, strukturelle problemer på de offentlige finanser og investeringsområdet, fordi begge dele blev forbedret pga. den kraftige højkonjunktur i dansk økonomi.
- 2) I praksis er det ikke let at påvirke realrenten før skat. Det er derfor først og fremmest skatten, der kan ændres fra politisk hold.

virker de to incitamentter i hver sin retning. Derimod trækker begge forhold i samme retning for personer med nettogæld, dvs. at en forhøjelse af afkastet entydigt vil trække i retning af øget opsparing (gældsnedbringelse). Empiriske analyser tyder imidlertid på, at realrenten efter skat ikke har haft den store positive effekt på den private sektors opsparing i Danmark i 1980'erne.³

Skattereformer siden 1987

Med skattereformen i 1987 forstærkede man opsparingsincitamentterne via en betydelig omlægning af kapitalindkomstbeskatningen, herunder også en kraftig reduktion af rentefradraget.⁴ I forbindelse med den seneste skattereform fra 1994 blev rentefradragets skatteværdi reduceret yderligere. På baggrund af det ovenstående må det dog vurderes, at selvom skattereformen i 1987 medvirkede til at øge den private opsparing, har effekten formentlig ikke været voldsom. Imidlertid blev den offentlige opsparing isoleret set også forbedret, fordi skatteindtægterne steg som følge af reduktionen af rentefradragsretten.⁵ Alt i alt har skattereformen derfor haft en vis betydning for den samlede opsparing. Der er dog grund til at vente, at yderligere nedsættelser af kapitalafkastbeskatningen vil have mindre effekt end tidligere på såvel den private som offentlige opsparing. Det skyldes, at husholdningernes nettogæld er reduceret i forhold til midtfirserne.

- 3) Jf. Koskela og Virén (1992, 1994). Samme resultater finder man også mere generelt, jf. Smith (1990).
- 4) Skattereformen, der trådte i kraft 1987, ændrede beskatningen af kapitalindkomst fra at være progressiv (og sammenfaldende med den personlige indkomst) til at være proportional. Derved blev afkastbeskatningen for de højere indkomster reduceret fra 72 pct. til ca. 50 pct. Dette reducerede rentefradragets skatteværdi tilsvarende.
- 5) Samtidig er den modgående effekt på de offentlige finanser fra en lavere beskatning af positiv kapitalindkomst begrænset af, at den overvejende del af renteindtægterne i den private sektor tilfalder pensionskasserne, hvor pensionsformuerne er skattebegunstiget i opbygningsfasen. En reduktion af beskatningen på kapitalindkomst vil derfor ikke på kort sigt give anledning til et nævneværdigt indtægtstab for statskassen.

Formueeffektens betydning er vokset

Udover effekten via den disponible realrente har skattereformen også haft en indirekte effekt via formuen. Formuernes betydning for forbrug og opsparing er blevet forstærket gennem 1980'erne i takt med liberaliseringerne af de internationale kapitalmarkeder. Et mere velfungerende kapitalmarked gør det lettere for husholdningerne at låne og udlåne kapital, og forbrugsmulighederne bliver derfor mindre afhængige af den løbende indkomst. Til gengæld bliver forbruget og dermed også opsparingen mere afhængig af renten og ændringer i formuen.⁶ Skattereformens forøgelse af den disponible realrente medvirkede til et fald i huspriserne og dermed i boligformuen, hvilket bidrog til faldende forbrug og stigende opsparing.

Inflationens rolle

En anden faktor bag de faldende huspriser og den stigende opsparing var formodentligt også den hastigt faldende inflations-takt, der ligesom skattereformen bidrog til, at den disponible realrente blev positiv. Effekten heraf blev sandsynligvis forstærket af, at inflationsfaldet 1983-86 først med en vis forsinkelse blev indbygget i husholdningernes inflationsforventninger.

Velfærdssystemet påvirker opsparingsincitamentene

Der er næppe tvivl om, at det danske velfærdssystem påvirker den private sektors opsparingsincitament. Generelt kan man sige, at velfærdssystemet har karakter af en offentlig forsikring, der trækker i retning af at mindske forsigtighedsopsparingen i den private sektor. Eksempelvis må det formodes, at arbejdsløshedsunderstøttelse, sundhedsvæsen mv. reducerer de private agents opsparing til forsørgelse og sygdom. Også det offentlige pensionssystem mindsker formodentlig den private sektors opsparingsincitament. Pensionssystemets virkning på den samlede opsparing kan imidlertid afhænge af, hvorledes systemet er finansieret. Hvis det som i Danmark er finansieret

6) Et velegnet eksempel i denne sammenhæng er kontantprisen på boliger, fordi den både er meget rentefølsom, og fordi den afspejler udviklingen i boligformuen. For Danmarks vedkommende er der blevet en tættere sammenhæng mellem forbrugskvoten og den reale kontantpris i 1980'erne, jf. *Dansk økonomi, december 1994* og Jensen (1994). Det gælder også internationalt, jf. Koskela og Virén (1994), Lehussaari (1990) og Bayoumi (1993).

af løbende skattebetalinger, finder der ikke automatisk opsparing sted i den offentlige sektor, som kan modvirke det fald, pensionssystemet skaber i den private sektors opsparing. Hvis systemet derimod er opsparingsbaseret, vil den lavere private opsparing blive modsvaret af en større offentlig opsparing, jf. Smith (1990). Det nuværende velfærdssystems indvirkning på den private opsparing i Danmark indebærer samlet set, at der stilles større krav til den offentlige opsparing.

Demografisk udvikling øger ikke opsparingskvoten

Der er ingen grund til at vente, at den demografiske udvikling i form af relativt flere ældre vil bidrage til at øge hverken den offentlige eller private opsparingskvote fremover. Ældre har typisk en relativt lav opsparingskvote, og en stor andel af ældre trækker derfor den private opsparingskvote ned. Samtidig øges de offentlige udgifter til bl.a. pensioner, som i vidt omfang vil skulle finansieres af de løbende skatteindtægter.

Den samlede opsparing kan øges vha. finans- og reformpolitik

Den samlede opsparing kan øges vedvarende gennem en nedbringelse af det strukturelle underskud på de offentlige finanser. Det kan ske på to måder. For det første kan den strukturelle ledighed reduceres vha. strukturreformer på vare- og arbejdsmarkedet, jf. *Dansk økonomi, forår og efterår 1995*. En lavere strukturel ledighed vil øge skattegrundlaget og mindske udgifterne til overførsler. For det andet kan man gennemføre permanente forbedringer af de offentlige finanser, f.eks. via ændringer af satser på skatte- og overførselsområdet. Internationale undersøgelser tyder helt overvejende på, at en øget offentlig opsparing vil øge den samlede opsparing. Ganske vist vil der ofte være en vis modgående effekt fra lavere opsparing i den private sektor, men langt fra en til en.⁷

7) Jf. eksempelvis Bernheim (1987) og Masson et al. (1996).

III.4 Policyproblemer

Overskud ikke nogen entydig succeshistorie

Danmark har nu i seks år haft overskud på betalingsbalancens løbende poster. Vendingen i den private opsparing har bidraget positivt hertil, men ikke så meget, som udviklingen på betalingsbalancen umiddelbart kunne give indtryk af. Væsentlige årsager til overskuddene har nemlig også været lavere vækst end i udlandet, faldende investeringer og stigende olieindtægter. Olieindtægterne er desværre ikke permanente, mens det lave investeringsniveau forhåbentlig ikke er det. Begge dele peger på, at de strukturelle problemer, som betalingsbalanceunderskuddene før 1990 indikerede, kun er delvist løst, og at overskuddet derfor forholdsvist hurtigt kan forsvinde igen.

Betalingsbalancen under pres på længere sigt

Selvom betalingsbalanceproblemet ikke er akut, er der grund til at være på vagt overfor udviklingen på lidt længere sigt. Problemerne forstærkes af, at den stigende forsørgerbyrde for alvor vil sætte de offentlige finanser under pres omkring det tidspunkt, hvor oliereserverne slipper op. Hvis man ikke i tide får gennemført strukturelle reformer, der forbedrer konkurrenceevnen og øger opsparingen, risikerer man at komme i en situation, hvor en hastigt stigende udlandsgæld tvinger til akutte indgreb i form af eksempelvis finanspolitiske stramninger.

Litteraturliste

Bernheim, B. D. (1987): Ricardian Equivalence: An Evaluation of Theory and Evidence in S. Fischer (ed.), *NBER Macroeconomics Annual 1987*, MIT Press, Cambridge, Mass., 1987.

Bayoumi, T. (1993): Financial Deregulation and Household Saving. *Economic Journal* 103, 1432-43.

Det økonomiske Råd: *Dansk økonomi, diverse årgange*, København.

Energistyrelsen (1996): *Danmarks olie- og gasproduktion 1995*, København.

Jensen, H. (1994): Kapitalmarkedsliberaliseringer og forbrugstilbøjelighed i Danmark. *Arbejdsrapport 1994:3*, Det økonomiske Råds sekretariat, København.

Koskela, E. and M. Virén (1992): Inflation, Capital Markets and Household Saving in the Nordic Countries. *Scandinavian Journal of Economics* 94, 215-27.

Koskela, E. and M. Virén (1994): Taxation and Household Saving in Open Economies - Evidence from the Nordic Countries. *Scandinavian Journal of Economics* 96, 425-41.

Lehmussaari, O.-P. (1990): Deregulation and Consumption - Saving Dynamics in the Nordic Countries. *IMF Staff Papers* 37, 71-93.

Masson, P. R., T. Bayoumi and H. Samiei (1996): International Evidence on the Determinants of Private Saving. *Discussion Paper No. 1368*, Centre for Economic Policy Research, London.

Smith, R. S. (1990): Factors Affecting Saving, Policy Tools, and Tax Reform. *IMF Staff Papers* 37, 1-70.

KAPITEL IV

INDKOMSTULIGHED OG INDKOMSTMOBILITET

IV.1 Indledning

Fordelings- spørgsmål er vigtige

Både størrelsen og fordelingen af samfundets indkomster er vigtige i beskrivelsen af et samfunds velstand. De fordelingsmæssige konsekvenser af lovgivningen indtager således ofte en central rolle i den politiske debat. Dele af skattesystemet er udformet med henblik på at omfordele indkomster, ligesom en af socialpolitikens primære opgaver er at kompensere for lave indkomster eller indkomstbortfald. Tilsvarende indgår fordelingspolitiske hensyn med større eller mindre vægt inden for bl.a. arbejdsmarkeds-, bolig-, kultur-, uddannelses- og transportpolitik.

Indkomst som mål for velfærd

Fordelingsdiskussionen rækker videre end blot til spørgsmålet om fordelingen af indkomster. Det ideelle ville være en beskrivelse af fordelingen af velfærd i befolkningen, og det er i denne forbindelse snarere forbrugsmulighederne end selve indkomsten, der er afgørende. Dertil kommer, at der i velfærden indgår flere aspekter end blot forbrug. Forhold som udbud af offentlige goder, social tryghed, beskæftigelsesmuligheder, fritid, rent miljø og frihed i form af valgmuligheder kan være lige så afgørende for menneskers velfærd. Velfærden er imidlertid vanskelig at kvantificere og aggregere i et enkelt tal og indeholder et stort subjektivt element. Analyserne i kapitlet er derfor koncentreret om at beskrive indkomsterne, som er en vigtig kilde til velfærd.

Kapitlet er færdigredigeret den 12. november 1996.

Afvejning mellem lighed og efficiens

Ønsket om en mere lige fordeling af indkomsterne begrundes ofte ud fra et retfærdighedssynspunkt. Desuden skaber en omfordelingspolitik via et velfærdssystem en form for social forsikring mod bl.a. indkomstbortfald ved sygdom og arbejdsløshed. Fordelen ved denne sociale forsikring er, at den ud over at sikre social tryghed kan mindske den enkeltes modvilje mod at påtage sig risiko ved f.eks. at skifte job eller stifte egen virksomhed, jf. Sinn (1995). Dette kan påvirke effektiviteten og dermed væksten gunstigt.¹ På den anden side kan den sociale forsikring reducere den enkelte persons incitament til at yde en ekstra indsats i arbejdslivet eller til at udnytte sine evner fuldt ud ved f.eks. at tage en uddannelse. Udnyttes befolkningens ressourcer uhensigtsmæssigt, bliver samfundets velstand ikke højest mulig. Sammenhængen mellem indkomstfordeling og det samlede velstandsniveau er således meget kompliceret. Konflikten mellem de to mål er tydelig i situationer, hvor en stigning i samfundets materielle velstand vil øge alle individers absolutte indkomster på bekostning af en mere skæv fordeling af indkomsterne.

Formål med kapitlet

Formålet med dette kapitel er at belyse udviklingen i indkomstfordelingen fra slutningen af 1980'erne til midten af 1990'erne.² Fordelingsspørgsmålet behandles bl.a. ved at se på udviklingen i de gennemsnitlige indkomster for udvalgte grupper både på årsbasis og set over et livsforløb. Endvidere analyseres spredningen i bruttoindkomst og disponibel indkomst for personer og husholdninger.

- 1) Nyere vækstteori peger på, at en jævn kvalifikations- og indkomstfordeling og dermed social stabilitet kan være en vigtig forudsætning for, at en vækstorienteret økonomisk politik kan vinde tilslutning. Nyere empiriske undersøgelser af bl.a. erfaringerne i de sydøstasiatiske lande synes at bekræfte en sådan sammenhæng. Se f.eks. Bénabou (1996) for en diskussion og referencer.
- 2) For hovedparten af analyserne, som er baseret på registerdata fra Danmarks Statistik, eksisterede der på beregningstidspunktet data til og med 1992. Den del af analyserne, der er baseret på oplysninger fra forskellige lønstatistikker, er ført helt frem til 1995.

Årsindkomst kontra livsindkomst

I vurderingen af indkomstfordelingen i et enkelt år indgår analyser af indkomsternes fordeling på alders- og stillingsgrupper. En studerende har som regel en lav indkomst, men vil med stor sandsynlighed stige betydeligt i indkomst senere i livet. Omvendt kan mennesker med indkomster i den øverste del af indkomstfordelingen være selvstændigt erhvervsdrivende, hvis indkomster ofte varierer kraftigt år for år. Et øjebliksbillede af indkomstfordelingen vil derfor overdrive spredningen i forhold til indkomster målt over et helt livsforløb. I kapitlet belyses indkomstfordelingen både ved års- og livsindkomster.

Beregning af indkomster over et livsforløb

Livsindkomsterne beregnes ved to forskellige metoder. Ved den ene metode beskrives livsindkomsterne under antagelse af stiliserede karriereforløb. Disse beregninger, som er en fortsættelse af livsindkomstberegningerne præsenteret i tidligere udgaver af *Dansk økonomi*, gennemgås i afsnit IV.2.³ Den anden metode til beregning af livsindkomster tager udgangspunkt i de faktiske karriereforløb, baseret på indkomster for en stikprøve af den danske befolkning. Resultaterne af disse beregninger præsenteres i afsnit IV.3.

Årsindkomster viser betydning af konjunkturer

Årsindkomsterne er udgangspunkt for en beskrivelse af den aktuelle fordeling af indkomsterne og giver bl.a. et billede af betydningen af konjunkturændringer, arbejdsløshed mv. for indkomstfordelingen. Perioden 1988-92 var præget af lavkonjunktur og en kraftig stigning i arbejdsløsheden. Et væsentligt spørgsmål i denne forbindelse er, hvor stærkt arbejdsløsheden påvirker indkomstfordelingen, og i hvor høj grad det sociale system bidrager til at kompensere for indkomstbortfald som følge af arbejdsløshed. Beregninger på årsindkomster vises i afsnit IV.4 og afsnit IV.5. I disse afsnit uddybes billedet af indkomstfordelingen ved at se nærmere på spredningen inden for uddannelses- og stillingsgrupper.

3) I *Dansk økonomi* er der med ca. 5 års mellemrum publiceret redegørelser om livsindkomster og indkomstfordeling. Senest er emnet behandlet i *Dansk økonomi*, november 1991.

Indkomster udjævnes inden for husholdninger

Et centralt element i debatten om indkomstfordeling er personer med meget lave indkomster. Det diskuteres i afsnit IV.5, hvad der er kendetegnende for personer med lave indkomster, og hvordan lavindkomster i det hele taget defineres og afgrænses. En persons position i indkomstfordelingen er i høj grad et resultat af ydre forhold, men kan i et vist omfang være et resultat af bevidste valg af uddannelseslængde, arbejdstid, jobtype mv. Inden for familierne arrangeres ofte en form for arbejdsdeling, hvor den ene part arbejder forholdsvis meget på det ordinære arbejdsmarked, mens den anden part påtager sig den største del af arbejdet i hjemmet og dermed har en forholdsvis lav indkomst. Der foregår således en omfordeling inden for husholdningerne. Desuden er beskatning samt en række offentlige overførsler afhængige af familiesituationen; f.eks. er visse typer af bistandshjælp begrænset af ægtefællens indtægt. En analyse af den enkelte persons forbrugsmuligheder nødvendiggør derfor, at der tages udgangspunkt i husholdningerne, jf. afsnit IV.5.

Indkomstmobilitet reducerer ulighed

Fordelingen af indkomster er ikke statisk: Mennesker, der det ene år befinder sig i bunden af fordelingen, har måske nogle år senere en indkomst, der ligger over middel. Omvendt kan folk med høje indtægter blive ramt af arbejdsløshed eller andre hændelser, der sender dem nedad på indkomstskaalen. Mobiliteten i lønningerne er derfor et centralt spørgsmål i arbejdsmarkedspolitikken. Et mål for arbejdsmarkedspolitikken er at forbedre mulighederne for social opstigning via arbejdsmarkedet, specielt for de lavtlønnede og for personer med begrænsede erhvervs kvalifikationer. Indkomstmobiliteten analyseres og sættes i afsnit IV.6 i internationalt perspektiv.

Analysen ser ikke på alle velfærdsgoder

Analysen af indkomstforholdene er begrænset af, at der udelukkende ses på indkomster, beskatning og transfereringer, men ikke på nytten af offentlige goder som daginstitutioner, hjemmehjælp mv., ligesom andre velfærdsfremmende foranstaltninger som offentlig sundhedstjeneste, uddannelsessystemet, plejehjem mv. heller ikke medregnes. Dette understreger forskellen mellem en analyse af velfærd og en analyse af indkomstfordelingen.

IV.2 Stiliserede livsindkomster

Et helt livs indkomst i en bestemt stilling

I en analyse af indkomster er det ikke tilstrækkeligt at sammenligne gennemsnitsindkomster i et enkelt år. Som udgangspunkt for en sådan sammenligning bør i stedet anvendes livsindkomster. Livsindkomsterne i de enkelte uddannelses- eller stillingsgrupper beregnes som indtjeningen i en specifik stilling igennem et helt arbejdsliv. Grupperne kan være karakteriseret ved enten uddannelse, som f.eks. en ingeniør, eller ved stilling, som eksempelvis en murerarbejdsmand. Ud fra lønstatistikker og overenskomster er det muligt at beregne, hvor meget en 16-årig kan forvente at tjene i løbet af sit erhvervsaktive liv ved fuldtidsbeskæftigelse i en given stilling med løn i henhold til anciennitet og uden avancement.

Beskæftiget i hele arbejdslivet

De skitserede forløb er alle stiliserede i den forstand, at en eventuel uddannelse antages påbegyndt umiddelbart efter afslutning af folkeskolen og gennemføres på den tid, der svarer til gennemsnittet for den pågældende uddannelse. Efterfølgende forudsættes det, at personen er fuldtidsbeskæftiget i hele arbejdskarrieren og undgår eksempelvis ledighed, sygdom af betydning for indtjeningen, orlov mv. De nærmere definitioner fremgår af boks IV.1.

Indkomst vægtes ens uanset tidspunkt for indtjening

Livsindkomsten findes ved at summere alle forventede fremtidige indkomster. Ved denne simple summation antages det implicit, at indkomst i indeværende år er lige så meget værd som indkomst om 30 år.

Ingeniøren tjener mest

Civilingeniøren i den private sektor er den mest vellønnede set over et livsforløb, jf. tabel IV.1. Den lave indkomst i løbet af studietiden opvejes af en betydeligt højere indkomst i arbejdskarrieren. De laveste livsindkomster findes for kontorassistenter i det offentlige, ansatte i rengøringsbranchen og ekspedienter, hvor andelen af kvinder er høj.

Beregningerne af stiliserede livsindkomster er baseret på oplysninger om lønninger fra Dansk Arbejdsgiverforening, Kommunernes Landsforening, Amtsrådsforeningen, Finansministeriets lønoversigt og Finanssektorens Arbejdsgiverforening. Livsindkomsten er beregnet for stiliserede personer, som er fuldtidsbeskæftigede i den samme stilling hele deres erhvervsaktive liv. Personerne pensioneres, når de fylder 70 år, hvilket gør denne undersøgelse sammenlignelig med beregninger af livsindkomster fra 1960 til 1990 præsenteret i tidligere udgaver af Dansk økonomi. To undtagelser er politibetjente og sygeplejersker, der antages at blive pensioneret, når de fylder 63 henholdsvis 64 år. Desuden er der foretaget beregninger med tidligere tilbagetrækning, hvor pensionsalderen er sat til hhv. 66 år og 62 år, hvilket er i bedre overensstemmelse med det faktiske mønster på arbejdsmarkedet.

Uddannelserne forudsættes påbegyndt umiddelbart efter afslutning af folkeskolen og antages gennemført på den gennemsnitlige studietid. Studerende antages at modtage fuld stipendiestøtte fra Statens Uddannelsesstøtte eller at have en indkomst svarende hertil.

Livsindkomster på det private arbejdsmarked er beregnet på grundlag af lønstatistik. Lønnen er opgjort som bruttolønnen inkl. pension og genetillæg, dvs. både tillæg for overarbejde og gener. Lønnen er beregnet ud fra medianindkomsten i de enkelte aldersgrupper for funktionærgrupperne (civilingeniør, kontorassistent, edb-programmør og ekspedient), mens der er anvendt den gennemsnitlige timefortjeneste for arbejdergrupperne (bryggeriarbejder, tekstilarbejder, lagerarbejder, metalarbejder, murerarbejdsmand, murer, smed, chauffør og rengøringsassistenter). Livsindkomsten for ansatte i den offentlige sektor og for bankassistenter er inkl. pension og beregnet ud fra overenskomsterne mellem arbejdsgivere og de faglige organisationer. For denne gruppe er medregnet lønstigninger, som følger af det anciennitetsmæssige karriereforløb fra ansættelse til pension.

For at kunne sammenligne et beløb, der indtjenes i år, med et beløb, som indtjenes om f.eks. 30 år, omregnes alle beløb til nutidsværdi ved at tilbagediskontere fremtidige indkomster med den relevante realrente. Desto højere rente, desto mindre vægt vil fremtidige indkomster få i beregningen af nutidsværdien af indkomsten. I modsat retning trækker det faktum, at realindkomsten vil vokse i fremtiden. I det følgende antages, at de to effekter samlet set opvejer hinanden, svarende til at diskonteringsfaktoren er 0. Livsindkomsten findes derfor ved at summere alle forventede fremtidige indkomster.

Tabel IV.1 Livsindkomstberegninger for 1995 og udviklingen i reale livsindkomster 1960-95

	Livsindkomst 1995	Indeks 1995 Smed = 100	Indeks 1975 = 100						
			1960	1970	1975	1980	1985	1990	1995
Bryggeriarbejder	13.727.000	101	44	69	100	90	81	82	92
Tekstilarbejder	10.515.000	78	51	80	100	104	103	115	117
Lagerarbejder	10.892.000	80	59	85	100	102	97	104	112
Ufaglært metalarbejder	11.512.000	85	59	83	100	100	99	105	104
Murerarbejdsmand	13.916.000	103	66	102	100	109	101	108	108
Murer	13.568.000	100	74	108	100	109	102	104	105
Smed/maskinarbejder	13.565.000	100	62	85	100	99	97	95	109
Assistent i staten	10.870.000	80	59	91	100	88	83	85	87
Banebetjent	11.126.000	82	57	91	100	91	88	86	89
Civilingeniør, privat	20.741.000	153	m	100	100	84	83	87	91
Folkeskolelærer	13.223.000	97	60	97	100	83	78	76	79
Gymnasielærer	15.940.000	118	56	96	100	80	77	76	82
Jurist/økonom, ofi.	15.745.000	116	58	97	100	78	70	70	69
Kontorassistent, off.	11.934.000	88	59	88	100	103	103	110	128
Kontorassistent, off.	9.734.000	72	58	91	100	90	87	88	89
Politibetjent	11.900.000	88	55	89	100	87	84	90	86
Sygeplejerske	9.981.000	74	49	88	100	87	84	83	84
Chauffør	12.265.000	90	57	81	100	105	104	106	124
Rengøring, privat	10.053.000	74	43	77	100	107	101	103	116
Edb-programmør, privat	17.024.000	125	m	m	100	98	97	110	134
Ekspedient	9.781.000	72	m	91	100	100	92	96	115
Bankassistent	12.459.000	92	m	m	100	90	107	109	114

Anm.: Som følge af omlægningen af Dansk Arbejdsgiverforenings lønstatistik er det problematisk at sammenligne lønninger og dermed livsindkomster for ansatte i den private sektor (ekskl. bankassistent) i 1995 med de tidligere opgørelser, da stillings- og uddannelsesatgrænsningen er blevet ændret. Tidligere beregninger af de traditionelle livsindkomster inkluderer ikke tillæg for overarbejde, men som følge af omlægningen af lønstatistikken er det ikke længere muligt at udskille dette tillæg. Livsindkomster for årene før 1995 er deflateret med forbrugerprisindekset.

Kilde: Dansk Arbejdsgiverforening, Finansministeriets lønoversigt, Kommunernes Landsforening, Amtsrådsforeningen, Finanssektorens Arbejdsgiverforening samt egne beregninger.

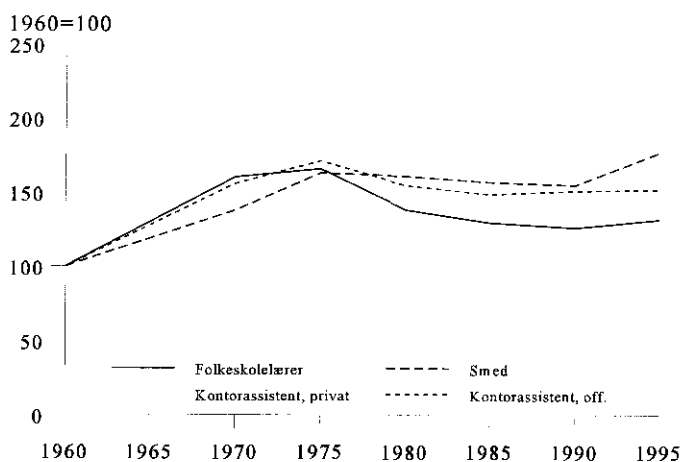
Indkomstforskelle skyldes ikke alene uddannelsesniveau

En videregående uddannelse giver ikke automatisk en høj livsindkomst. Således har en folkeskolelærer og en sygeplejerske med en mellemlang videregående uddannelse en lavere livsindkomst end en murerarbejdsmand uden erhvervsuddannelse. Derimod tjener ufaglærte metalarbejdere betydeligt mindre end faglærte metalarbejdere. Inden for gruppen af offentligt ansatte er forskellene i livsindkomst mellem højtuddannede og personer med kortere uddannelser indsnævret siden 1975.

Offentligt ansatte sakker bagud

Offentligt ansatte har generelt haft en faldende indtjening de seneste 20 år sammenlignet med gruppen af privat ansatte. F.eks. har en stor gruppe af faglærte håndværkere og edb-programmører i den private sektor en betydeligt større livsindkomst end grupper i den offentlige sektor med en uddannelse på tilsvarende niveau. Der er f.eks. en betydelig forskel mellem udviklingen i livsindkomst siden 1960 for hhv. en privat- og en offentligt ansat kontorassistent, jf. figur IV.1. Forskellene mellem privat og offentligt ansatte er større i 1995 end i 1990.

Figur IV.1 Reale livsindkomster for udvalgte grupper af privat og offentligt ansatte

Kilde: Oplysninger fra Dansk Arbejdsgiverforening, Finansministeriet, Kommunernes Landsforening, Amtsrådsforeningen samt egne beregninger.

**Lavere
pensionsalder
giver lavere
livsindkomst**

Tilbagetrækningsalderen er faldet betydeligt for alle grupper på arbejdsmarkedet siden 1960. Det medfører, at indtjeningsperioden forkortes, og at den samlede livsindkomst reduceres. For murerarbejdsmanden reduceres livsindkomsten med 15 pct., hvis han går på pension som 61-årig fremfor som 69-årig, mens jurister og økonomer oplever et fald på 19 pct., jf. tabel IV.2.

**Kortere afstand fra
start- til slutløn**

De overenskomstfastsatte anciennitetsstigninger er for flere grupper af offentligt beskæftigede blevet markant formindsket, så der i dag er et mindre spring fra startløn til slutløn i den offentlige sektor end for 25 år siden, jf. figur IV.2. Der er fortsat en større afstand mellem start- og slutløn for de bedst aflønnede grupper som jurister og økonomer end for eksempelvis kontorassistenter. For nogle grupper blev afstanden mellem start- og slutlønnen reduceret før 1975, mens den for f.eks. gymnasie-lærere først er faldet efter 1975. For de fleste grupper tager det desuden kortere tid at nå fra startløn til slutløn, hvilket indikerer, at det er startlønnen, som er blevet hævet, uden at slutlønnen er fulgt med. Den mindste forskel mellem start- og slutløn findes for sygeplejersker, som har meget begrænsede anciennitetsmæssige lønstigninger, jf. figur IV.3.

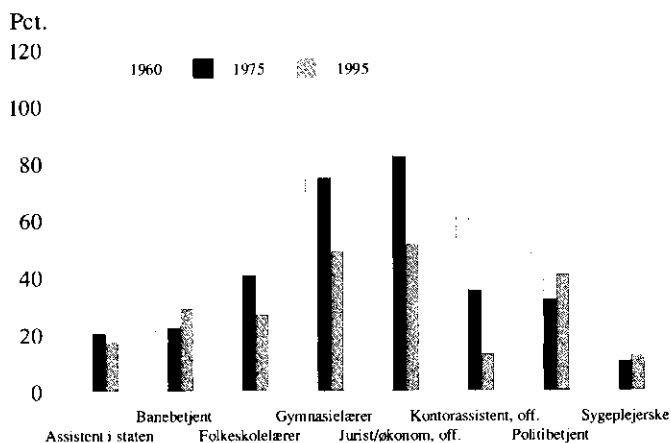
Tabel IV.2 Livsindkomst i 1995 ved forskellige tilbagetrækningstidspunkter

	Erhvervsaktiv, år			Erhvervsaktiv, år		
	16-69	16-65	16-61	16-69	16-65	16-61
	-----	1000 kr.	-----	--- Indeks 16-69 år = 100 ---		
Bryggeriarbejder	13.727	12.686	11.646	100	92	85
Tekstilarbejder	10.515	9.722	8.929	100	92	85
Lagerarbejder	10.892	10.070	9.248	100	92	85
Ufaglært metalarbejder	11.512	10.640	9.767	100	92	85
Murerarbejdsmand	13.916	12.861	11.806	100	92	85
Murer	13.568	12.495	11.423	100	92	84
Smed/maskinarbejder	13.565	12.490	11.415	100	92	84
Assistent i staten	10.870	9.992	9.115	100	92	84
Banebetjent	11.126	10.269	9.411	100	92	85
Civilingeniør (priv.)	20.741	18.922	17.102	100	91	82
Folkeskolelærer	13.223	12.063	10.902	100	91	82
Gymnasielærer	15.940	14.424	12.908	100	90	81
Jurist/økonom (off.)	15.745	14.270	12.796	100	91	81
Kontorassistent (priv.)	11.934	11.023	10.112	100	92	85
Kontorassistent (off.)	9.734	8.991	8.249	100	92	85
Politibetjent	11.900	11.900	11.597	100	100	97
Sygeplejerske	9.902	9.902	9.418	100	100	95
Chauffør (priv.)	12.265	11.337	10.409	100	92	85
Rengøring (priv.)	10.053	9.296	8.538	100	92	85
Edb-programmør (priv.)	17.024	15.635	14.246	100	92	84
Ekspedient	9.781	9.013	8.245	100	92	84
Bankassistent	12.459	11.443	10.428	100	92	84

Anm.: Politibetjente og sygeplejersker pensioneres, når de fylder hhv. 63 og 64 år.

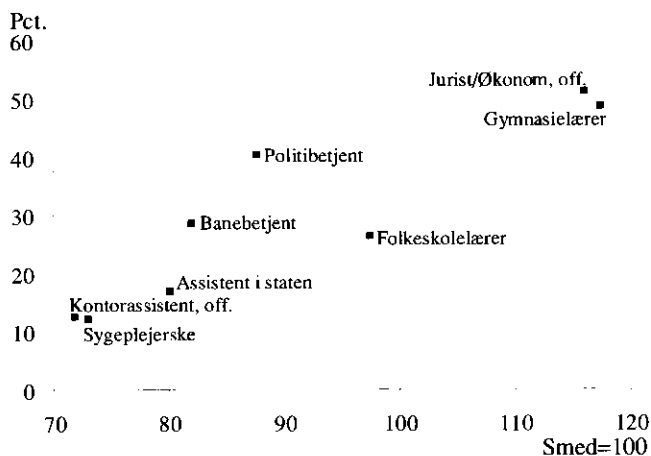
Kilde: Oplysninger fra Dansk Arbejdsgiverforening, Finansministeriet, Kommunernes Landsforening, Amtrådsforeningen samt egne beregninger.

Figur IV.2 Stigningen fra startløn til slutløn som følge af højere anciennitet for offentligt ansatte

Kilde: Oplysninger fra Finansministeriet, Kommunernes Landsforening og Amtsrådsforeningen samt egne beregninger.

Figur IV.3 Sammenhængen mellem indeks for livsindkomst og stigning fra startløn til slutløn, 1995

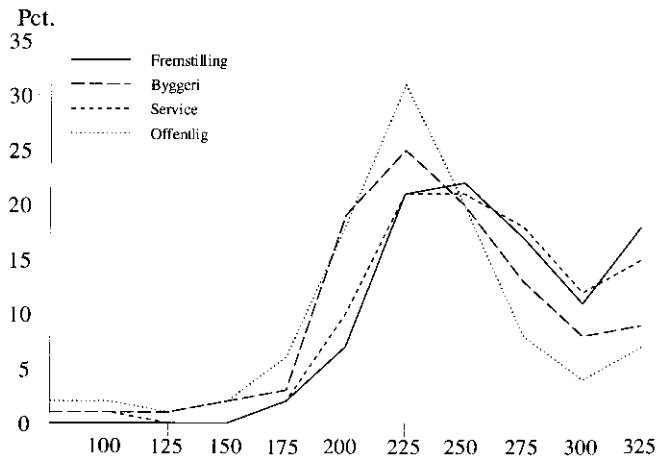
Kilde: Oplysninger fra Finansministeriet, Kommunernes Landsforening og Amtsrådsforeningen samt egne beregninger.

IV.3 Karrierebaserede livsindkomster, 1988 og 1992

Livsindkomster efter faktisk karriere mere realistiske end stiliserede

Beregningen af de stiliserede livsindkomster bygger bl.a. på, at personer forbliver i den samme stilling hele arbejdskarrieren, hvilket kun sjældent er tilfældet i virkelighedens verden. Et mere realistisk billede af den faktiske indtjening i forskellige uddannelsesgrupper fås ved at inddrage alle personer med en given uddannelse, uanset om de arbejder i stillinger, som uddannelsen ikke sigter direkte imod. Der er f.eks. mange elektrikere, der ikke fortsætter i et traditionelt elektrikerjob, men i stedet arbejder i stillinger inden for eksempelvis edb, telekommunikation eller er avanceret til højere stillinger. Lønnen for en specifik uddannelse varierer f.eks. over brancher, jf. figur IV.4. Det spiller også en rolle for livsindkomsten, at der er store forskelle på ledighedsniveauet i de forskellige grupper.

Figur IV.4 Fordeling af årsindkomster for heltidsbeskæftigede elektrikere i hovedbrancher, 1992

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

**Registeroplysninger
om faktiske
årsindkomster**

Indkomsterne er beregnet på baggrund af registeroplysninger for en repræsentativ stikprøve af befolkningen, jf. boks IV.2. Denne fremgangsmåde har den fordel, at livsindkomsten beregnes ud fra personernes faktiske årsindkomst. Beregningerne omfatter personer i alderen 19-66 år opdelt i grupper efter uddannelse og/eller stilling. Hvis en person har en uddannelse med erhvervskompetence eller er under uddannelse til en sådan, klassificeres personen i henhold hertil. Personer, der alene har en studentereksamen, anses for ufaglærte. Da ufaglærte ikke kan opdeles efter erhvervsuddannelse, er de fortrinsvis opdelt efter a-kassetilhørsforhold. Denne opdeling er ikke så stabil over tid som opdelingen efter uddannelse, eftersom ufaglærte ved jobskifte også i nogle tilfælde ændrer a-kassetilhørsforhold.

**Livsindkomst for
heltidsbeskæftigede
er et overkantsskøn**

En opgørelse af livsindkomster for heltidsbeskæftigede viser den gennemsnitlige livsindkomst for en person, som hele sin arbejdskarriere er beskæftiget. Det kan indvendes, at dette er en hypotetisk person, fordi den største del af arbejdsstyrken på et eller andet tidspunkt bliver udsat for ledighed, arbejder på deltid eller er uden for arbejdsstyrken. Det må endvidere formodes, at de personer blandt de beskæftigede, som ikke var berørt af ledighed i det pågældende år, i gennemsnit havde bedre kvalifikationer end den gruppe af beskæftigede, som var ledige en del af året. Begge disse forhold betyder, at livsindkomsten for heltidsbeskæftigede repræsenterer et overkantsskøn for den forventede gennemsnitlige indkomst i en uddannelsesgruppe.

**Sammenligning af
stiliserede og
registerberegninger
er vanskelig**

Da metoderne til at klassificere individerne er forskellige i registerberegningerne og i de stiliserede beregninger i afsnit IV.2, er det ikke muligt direkte at sammenholde de to typer af opgørelser. Visse uddannelser er meget fleksible, fordi kvalifikationer er anvendelige i mange forskellige stillinger. Det betyder, at de stiliserede beregninger ikke medtager indkomststigninger som følge af karrierespring, hvilket har størst betydning for personer med en videregående uddannelse. De registerbaserede livsindkomster for personer med en given uddannelse giver derfor et bedre billede af de faktisk opnåelige livsindkomster for personer med en given uddannelse.

Boks IV.2 Beregning af livsindkomster på registerdata

Beregningerne på registerdata i afsnit IV.3 til IV.6 er udført på en repræsentativ stikprøve på 10 pct. af befolkningen i alderen over 16 år. Stikprøven er repræsentativ både for personer og husholdninger. Stikprøven er oprettet og anonymiseret af Danmarks Statistik, som har leveret alle data. Der er udtrukket data af den integrerede database for arbejdsmarkedsforskning (IDA) og indkomstregistret for 1988 og 1992.

Oplysningerne i registerdatabaserne er fortrinsvis indsamlet ud fra administrative formål og i stort omfang kontrolleret af offentlige myndigheder, hvilket betyder, at oplysningerne er forholdsvis pålidelige og anvendelige til en analyse af befolkningens indkomstforhold.

De registerbaserede livsindkomster er beregnet ud fra indkomsterne for personer i alderen 19 til 66 år. Tilbagetrækningsalderen er sat til 67 år, hvor der er mulighed for at få folkepension, og ikke 70 år som i de stiliserede beregninger.

Personerne er opdelt først efter deres igangværende uddannelse og dernæst efter deres fuldførte erhvervsuddannelse. Personer, der hverken har eller er i gang med en erhvervsuddannelse, er klassificeret som ufaglærte efter deres a-kasseforhold og sekundært efter arbejdsgivers branche. Hvor det ikke har været muligt at opdele personerne herefter, er de inkluderet i gruppen øvrige ufaglærte. I beregningerne af livsindkomster indgår kun personer, som vurderes at have en fuldtidstilknytning til arbejdsmarkedet. Studerende medtages i beregningen, hvis de er i gang med en erhvervsuddannelse og er under 27 år.

Der er som basis beregnet livsindkomster for gruppen af heltidsbeskæftigede lønmodtagere inkl. studerende, som ikke har været berørt af ledighed. Denne gruppe udvides efterfølgende med de ledighedsberørte lønmodtagere. Indkomsten er beregnet som lønindkomst, honorarer, sygedagpenge, arbejdsløshedsunderstøttelse, bruttoficeret bistandshjælp, indbetalinger til ATP og stipendier fra Statens Uddannelsesstøtte, hvor understøttelse og bistandshjælp er lig nul for de fuldtidsbeskæftigede.

Indbetalinger til arbejdsgiverorganiserede pensionsordninger er medtaget i en supplerende beregning for livsindkomster i 1988, da der ikke findes fuldstændige oplysninger herom for 1992 i Danmarks Statistiks registre.

Selvstændiges og lønmodtageres indkomst fra selvstændig virksomhed er inkluderet i en efterfølgende analyse. Pensionister, personer på efterløn, deltidbeskæftigede og personer uden for arbejdsstyrken indgår ikke på noget tidspunkt i beregningerne.

Livsindkomsten er beregnet som en simpel sum af gennemsnitsindkomster for aldersgrupper af personer i alderen 18-66 år, jf. boks IV.1.

Studerende medtages først, når de påbegynder en erhvervsuddannelse, hvorfor deres erhvervsindkomst før påbegyndelsen af studierne ikke medgår i beregningerne. Dette reducerer formodentlig livsindkomsten for personer med en videregående uddannelse.

Store forskelle i bruttoindkomster

Sammenlignet med de stiliserede livsindkomster viser de registerbaserede livsindkomster som ventet en større spredning mellem de ufaglærte og gruppen med lange videregående uddannelser, jf. tabel IV.3. Indkomsten for en civilingeniør er næsten dobbelt så stor som for en specialarbejder.

Faglærte tjener lidt mere end ufaglærte

Livs lønningerne for de ufaglærte er generelt lidt lavere end for faglært uddannede inden for samme arbejdsområde. Dette gælder for byggebranchen samt handel og kontor, mens forskellen mellem ufaglærte metalarbejdere og faglærte smede, mekanikere samt øvrige faglærte inden for jern og metal er beskednen. Forskellen mellem faglærte og ufaglærte inden for handel og kontor synes også at være begrænset, omend kontoruddannede har en højere indkomst end butiksuuddannede.

Kort videregående uddannelse giver heller ikke stor indkomstgevinst

For grupper som teknikere og pædagoger er der derimod kun små eller ingen indtjeningsmæssige gevinster ved at gennemføre en kort videregående uddannelse sammenlignet med en faglært uddannelse. Erhvervsprogligt uddannede har til gengæld en højere indkomst end personer med en kontoruddannelse.

Civiløkonomer har høje indkomster

Civiløkonomer har livsindkomster, som er højere end økonomer med en lang videregående uddannelse. Dette kan skyldes, at civiløkonomer i højere grad end universitetsuddannede økonomer finder beskæftigelse i det private erhvervsliv. Derimod er der en privatøkonomisk gevinst ved at gennemføre en lang ingeniøruddannelse, idet civilingeniører har større indkomster end teknikumingeniører. Ansatte i den private sektor har generelt et højere privatøkonomisk gevinst af en længerevarende uddannelse end ansatte i den offentlige sektor.

Tabel IV.3 Livsindkomster fordelt efter uddannelse i 1992

Indeks: Heltidsbeskæftiget smed =100	Heltids- beskæf- tiggede i alt	Beskæf- tiggede og ledige i alt	Heltidsbeskæftigede	
			Mand	Kvinde
Ikke-erhvervskompetencegivende				
Bygge og anlæg	86	80	87	73
Handel og kontor	85	80	97	81
Kvindelig arbejder	78	70	-	78
Metalarbejder ^a	100	93	100	-
Nærings- og nydelsesmiddelarb.	99	89	104	83
Offentligt ansat	76	73	87	74
Specialarbejder	92	83	93	80
Tekstilarbejder mv.	77	70	90	71
Øvrige	101	96	109	87
Faglige uddannelser				
Bankassistent	120	117	134	100
Butik	95	90	105	77
Kontor	94	91	114	86
Elektriker	101	100	101	-
Murer	93	86	93	-
Bygge og anlæg i øvrigt	94	90	94	-
Mekaniker	98	95	98	-
Smed	100	97	100	-
Jern og metal i øvrigt	106	103	106	-
Øvrige	94	90	107	79
Kort videregående				
Erhvervsprog	100	98	120	97
Politibetjent	103	103	107	-
Pædagog	81	80	87	79
Tekniker	107	104	108	-
Øvrige	98	97	108	82
Mellemlang videregående				
Civiløkonom	177	170	180	-
Folkeskolelærer	94	93	97	90
Sygeplejerske	85	85	96	85
Teknikumingeniør	139	135	140	-
Øvrige	113	109	130	92
Lang videregående				
Civilingeniør	159	150	160	121
Gymnasielærer	119	114	127	104
Jurist	146	142	154	131
Læge	166	164	170	154
Økonom	163	159	166	-
Øvrige	121	117	125	112

a) Metalarbejdergruppen er ikke helt sammenlignelig med metalarbejderne i afsnit IV.2.

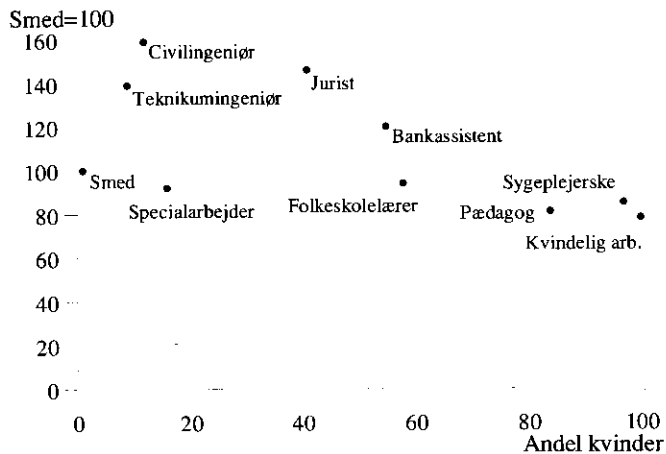
Anm.: For en lang række uddannelser har det ikke været muligt at beregne livsindkomster for begge køn, da der i stikprøven ikke er et tilstrækkeligt antal personer af begge køn i alle aldersgrupper.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Højere indkomster til mænd

Et bemærkelsesværdigt træk er forskellen i indkomst mellem mænd og kvinder med samme eller tilsvarende uddannelse. Inden for næsten alle uddannelsesgrupper har mændene en livsindkomst, som er mere end 15 pct. højere end kvindernes, jf. tabel IV.3. Kun imellem mandlige og kvindelige folkeskolelærere er forskellen under 10 pct. Indkomstforskellene kan i begrænset omfang tilskrives forskelle i omfanget af merarbejde eller bibeskæftigelse. Studier af forskellen mellem mænds og kvinders indkomst tyder på, at en del af forskellen ikke kan forklares ved forhold som uddannelse, erhvervs erfaring og branche, jf. Rosholm and Smith (1996). Der synes at være en sammenhæng mellem livsindkomsten og andelen af kvinder inden for uddannelsen, jf. figur IV.5. En del af forklaringen er, at en forholdsvis stor andel af kvinderne er beskæftiget i den offentlige sektor, hvor indtjeningen generelt ikke er så høj som i den private sektor for samme uddannelsesniveau.

Figur IV.5 Andel af kvinder og indeks for gennemsnitlig livsindkomst inden for udvalgte uddannelser, 1992

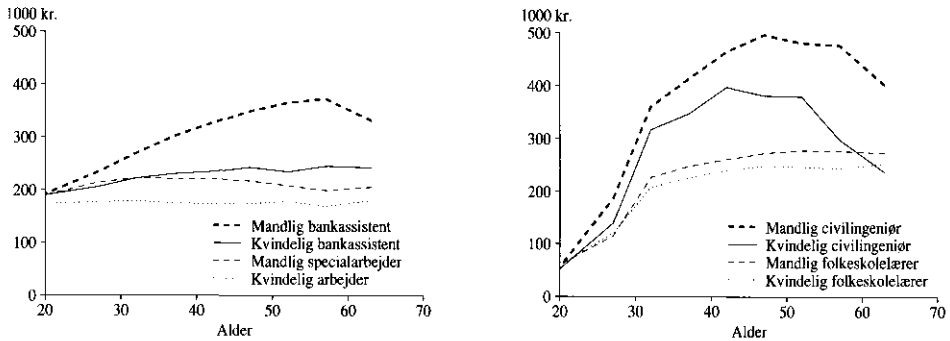

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Mændenes indkomst stiger mere i løbet af karrieren

En væsentlig del af forskellen i livsindkomst mellem mænd og kvinder med samme uddannelse er et resultat af, at mænds indkomst stiger mere i løbet af arbejdskarrieren end kvinders, jf. figur IV.6. Denne tendens er tydelig for alle grupper og især for bankassistenter. For en lang række uddannelser har det ikke været muligt at beregne livsindkomster for begge køn, da der i stikprøven ikke er et tilstrækkeligt antal personer af begge køn i alle aldersgrupper. Dette viser, at visse dele af arbejdsmarkedet fortsat kan opdeles i mandefag og kvindefag. Det er især tydeligt for de erhvervsfaglige arbejder- og håndværkeruddannelser, hvor der stadig er få kvinder.

Figur IV.6 Gennemsnitlige årsindkomster over en erhvervskarriere, 1992

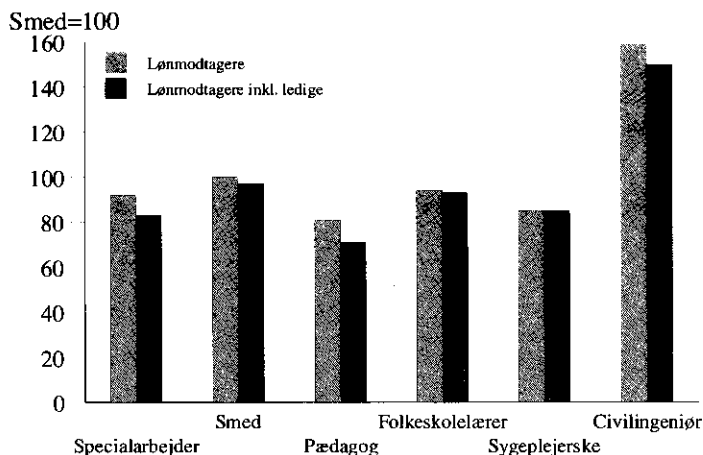

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Tabet ved ledighed varierer kun lidt

Der er kun en begrænset forskel på livsindkomsten for heltidsbeskæftigede og livsindkomster for den samlede gruppe af heltidsbeskæftigede og ledighedsberørte, jf. figur IV.7. Det skyldes, at tabet i indkomst ved at modtage arbejdsløshedsunderstøttelse frem for løn er begrænset for især grupper af ufaglærte, selv om ledigheden i 1992 var ganske høj. Tabet for de langvarigt uddannede var ofte 25 pct. eller mere, men til gengæld var ledigheden mindre for disse grupper. Derfor er reduktionen i livsindkomst for gruppen med fuld arbejdsmarkedstilknytning inklusive de ledige kun mellem nul og 8 pct.point. Ledighed har størst betydning for ufaglærte grupper, så som specialarbejdere, tekstilarbejdere mv. Visse undergrupper med en relativt høj løn og høj ledighed vil dog have et større tab end de nævnte 8 pct.⁴

Figur IV.7 Indeks for gennemsnitlige livsindkomster og betydningen af ledighed, 1992

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

4) Der er her tale om gennemsnitlige indkomster for forskellige grupper. I analysen tages således ikke hensyn til spredningen i indkomster inden for grupperne. Dette emne diskuteres i afsnit IV.4.

Positioner i indkomstfordeling stabile

Der synes generelt at være næsten uændrede relative lønninger mellem grupperne i årene 1988 og 1992. De fleste grupper af offentligt ansatte med lange eller mellemlange uddannelser har dog en lavere livsindkomst i 1992, jf. tabel IV.4. Betydningen af ledighed for den forventede gennemsnitlige livsindkomst var også mindre i 1988, hvilket harmonerer med, at ledigheden var lavere i 1988 end i 1992.

Pensionsbetalinger vigtige for offentligt ansatte og funktionærer

Medregnes bidragene til pensionsordninger fra både lønmodtagere og arbejdsgivere, forøges de relative indkomster for offentligt ansatte og funktionærer i den private sektor som eksempelvis bankassistenter, jf. søjle 4 og 5 i tabel IV.4, som viser betydningen af pensionsbidrag for livsindkomsterne i 1988.⁵ Pensionsbidrag øger således forskellen i livsindkomst mellem smede og personer med lange videregående uddannelser, uanset om de er offentligt eller privat ansat, jf. figur IV.8. For ansatte i den private sektor skyldes det, at pensionsordninger som en del af aflønningen var langt mere almindelige for funktionærer end for arbejdere i 1988. Efter 1988 er pensionsbidrag blevet en vigtigere del af aflønningen både for faglærte og ufaglærte, hvorfor forskellene mellem arbejdere og funktionærer må forventes at blive reduceret lidt i løbet af 1990'erne, hvor pensionsordningerne er under udbygning.

Indtjeningen i 1992 undervurderes

Manglende oplysninger om pensionsbidrag betyder, at livsindkomstberegningerne for 1992 undervurderer indkomsterne for langt de fleste lønmodtagere. Det betyder også, at positionen i indkomstfordelingen i 1992 for grupper med offentlig beskæftigelse eller funktionærstatus er undervurderet set i forhold til arbejdergrupper.

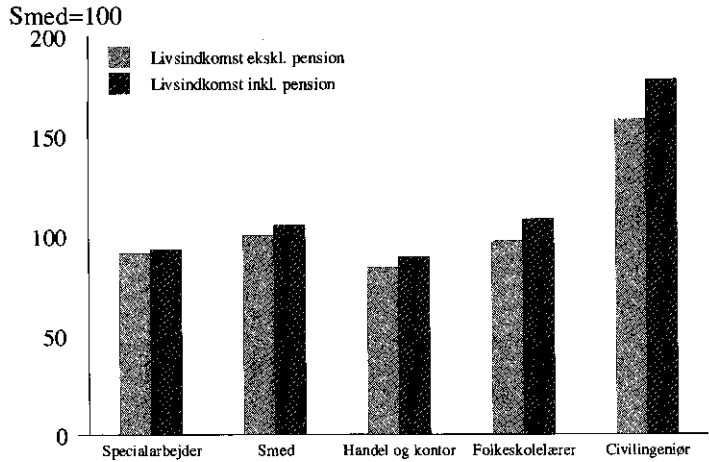
5) Der anvendes her oplysninger om pensionsbidrag for 1988, da der ikke foreligger nyere data.

Tabel IV.4 Betydning af pensionsbidrag og indkomst ved selvstændig virksomhed for livsindkomst

	1992		Fuldtids- beskæftigede og selvstændige	1988	
	Fuldtidsbeskæftigede lønmotagere	løn mv. samt indk. v. selv- stændig virks.		Fuldtidsbeskæftigede lønmotagere	løn mv. samt pensions- bidrag
----- Indeks: Beskæftiget smed=100 -----					
Ikke-erhvervsgivende					
Bygge og anlæg	86	86	82	88	90
Handel og kontor	85	85	85	84	89
Kvindelig arbejder	78	78	77	75	77
Metalarbejder	100	100	100	98	101
Nærings- og nydelsesmiddelarb.	99	99	98	99	102
Offentligt ansat	76	76	76	77	80
Specialarbejder	92	92	91	91	93
Tekstilarbejder mv.	77	77	73	77	79
Øvrige	101	102	84	99	108
Faglige uddannelser					
Bankassistent	120	121	115	121	142
Butik	95	96	91	98	105
Kontor	94	95	92	96	105
Elektriker	101	101	100	100	107
Murer	93	94	89	101	106
Bygge og anlæg i øvrigt	94	94	89	96	100
Mekaniker	98	98	94	96	102
Smed	100	100	98	100	105
Jern og metal i øvrigt	106	106	103	106	113
Øvrige faglært uddannede	94	95	86	95	103
Kort videregående					
Erhvervsprog	100	100	93	98	107
Politibetjent	103	107	105	107	119
Pædagog	81	81	79	79	89
Tekniker	107	107	100	106	115
Øvrige	98	99	95	94	105
Mellemlang videregående					
Civiløkonom	177	179	165	167	189
Folkeskolelærer	94	94	92	97	108
Sygeplejerske	85	85	85	96	106
Teknikumingeniør	139	140	138	139	153
Øvrige	113	114	110	114	127
Lang videregående					
Civilingeniør	159	160	156	158	178
Gymnasialærer	119	119	119	123	139
Jurist	146	148	167	148	166
Læge	166	172	181	170	188
Økonom	163	163	159	169	191
Øvrige	121	122	122	124	139

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur IV.8 Livsindkomster med og uden pensionsbidrag i forbindelse med løn, 1988

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Lønmodtagere med egen virksomhed

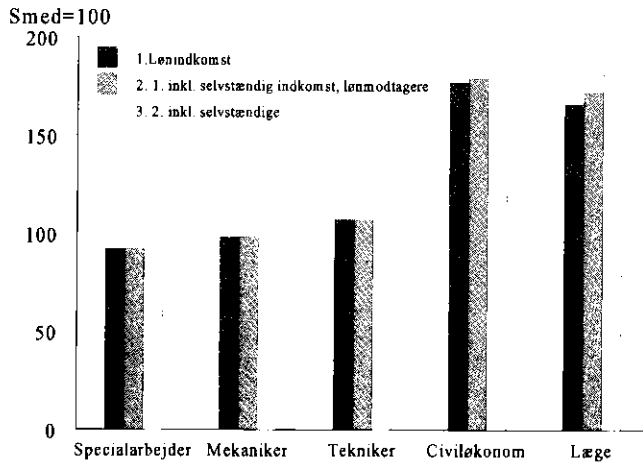
En del lønmodtagere driver selvstændig virksomhed som bibeskæftigelse. Det kan være inden for deres profession som f.eks. hospitalsansatte læger, der har en privat praksis ved siden af, eller det kan være inden for en helt anden profession, hvor eksempelvis en kontorassistent driver et landbrug. Sådanne former for bibeskæftigelse spiller kun en mindre rolle for den samlede erhvervsindkomst blandt lønmodtagere, men giver eksempelvis et bidrag på 3-6 pct. til den gennemsnitlige indkomst for læger og politibetjente, jf. søjle 1-2 i tabel IV.4 samt figur IV.9.

Selvstændige tjener ofte mindre end lønmodtagere...

Den gennemsnitlige indkomst for en uddannelsesgruppe er ofte større for gruppen af lønmodtagere end for gruppen af lønmodtagere og selvstændige, jf. figur IV.9. Dette gælder eksempelvis for teknikere og civiløkonomer. Derimod har selvstændige læger og jurister en højere indtægt end lønmodtagergruppen inden for de samme fag. Der er her tale om praktiserende læger og speciallæger samt selvstændige advokater, som ofte har en ganske betydelig indkomst fra egen virksomhed.

...bortset fra læger og jurister

Figur IV.9 Livsindkomster hvori indgår indtægter fra selvstændig virksomhed, 1992

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Selvstændige har ofte lang arbejdstid

Det er ikke muligt at vurdere om variationen i livsindkomsterne for selvstændige skyldes arbejdsomfanget, men ca. 75 pct. af de selvstændige vurderer selv, at de har en arbejdstid på over 40 timer om ugen.⁶ Den lave livsindkomst for de fleste grupper af selvstændige skal derfor næppe generelt tilskrives en lavere arbejdstid. Det må dog formodes, at selvstændige i højere grad end lønmodtagere har indflydelse på deres arbejdstid og arbejdsbetingelser.

6) Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked 1996:1.

IV.4 Den personlige indkomstfordeling 1988-92

Uligheden måles på årsindkomsterne

Livsindkomstberegningerne i de to forrige afsnit er baseret på den antagelse, at indkomsterne i de enkelte uddannelses- og stillingsgrupper kan beskrives dækkende ved et gennemsnit for gruppen. I den følgende analyse af årsindkomsterne fokuseres derimod på spredningen inden for forskellige befolkningsgrupper i 1992 og udviklingen i indkomstfordelingen fra 1988 til 1992. Perioden 1988-92 var præget af lavkonjunktur og en kraftig stigning i arbejdsløsheden. En analyse af årsindkomsterne i 1988 og 1992 kan således give et indtryk af betydningen af konjunkturændringer, arbejdsløshed mv. for samfundets ulighed. Fordelingen af indkomsterne beskrives vha. forskellige ulighedsmål, jf. boks IV.3.

Bruttoindkomsten viser ulighed før offentlig omfordeling

Indkomsten defineres i dette afsnit som bruttoindkomsten, der omfatter løn og honorarer, indkomst fra egen virksomhed, renteindtægter, stipendier, offentlige pensionsudbetalinger, dagpenge som følge af sygdom eller arbejdsløshed samt andre indkomsterstøttende sociale overførsler.⁷ Begrebet tager dermed ikke højde for skatternes omfordelende virkning. Beskatning og visse typer af transfereringer er afhængige af civilstand. En analyse af fordelingen af indkomster efter skat, boligsikring mv. kan derfor mest fyldestgørende gennemføres på husholdningsniveau, jf. afsnit IV.5.

Indkomstforskellen mellem 1. og 10. decil stor

Fordelingen af bruttoindkomster beskrives indledningsvis for den samlede befolkning over 18 år, jf. tabel IV.5. Mens de 10 pct. af den voksne befolkning med de højeste indkomster tjente knap 25 pct. af den samlede indkomstmasse i samfundet i både 1988 og 1992, rådede gruppen med de laveste indkomster over 1,4 hhv. 1,6 pct. af indkomsterne i de to år.

7) Bruttoindkomsten er her ekskl. negativ kapitalindkomst og lejeværdi. Sociale ydelser givet via bistanstloven var i både 1988 og 1992 skattefrie. De skattefrie ydelser er bruttoficeret i beregningerne.

I analyser af indkomstfordelingen anvendes en række forskellige mål for uligheden. Disse mål tjener til at beskrive forskellige aspekter af indkomstfordelingen.

Decilratioen

Fordelingen af indkomster kan bl.a. beskrives ved at rangordne befolkningen efter indkomst og derefter inddele den i et antal grupper med lige mange individer i hver. Et eksempel er en inddeling i deciler, som hver indeholder 10 pct. af befolkningen. I den 1. decil er individer eller husholdninger med de laveste indkomster placeret, i 2. decil de næstlaveste indkomster osv. I den 10. decil findes de 10 pct. af befolkningen, der har de højeste indkomster. Et almindeligt anvendt mål for uligheden er decilratioen (D_9/D_1), som er defineret som forholdet mellem maksimumindkomsten i det 9. decil og maksimumindkomsten i det 1. decil.

Medianen

Medianindkomsten er maksimumindkomsten i 5. decil, dvs. den midterste indkomst i befolkningen. Det er almindeligt at udtrykke individernes indkomster som en procentsats af medianindkomsten. F.eks. betegnes indkomster under 50 pct. af medianindkomsten ofte som lavindkomster.

Lorenz-kurven

Lorenz-kurven er en grafisk præsentation af informationerne fra decilfordelingen. Kurven konstrueres ved at kumulere indkomsterne over decilerne og sætte disse kumulerede indkomster i forhold til den samlede indkomstmasse i samfundet. Ved en fuldkommen lige fordeling af indkomsterne er kurven en ret linie. Afvigelser fra fuldkommen lighed i indkomsterne bevirker, at Lorenz-kurven overalt ligger under diagonalen. En Lorenz-kurve for befolkningen i 1992 er vist i figur IV.10. Ved sammenligninger af indkomstfordelingen over tid eller mellem lande kan det imidlertid ske, at Lorenz-kurver krydser hinanden et eller flere steder. En grafisk sammenligning af indkomstfordelinger vil da være vanskelig.

Gini-koefficienten

Gini-koefficienten anviser en løsning på ovenstående problem ved at omsætte informationerne fra Lorenz-kurven til et enkelt tal. Den beregnes som arealet mellem Lorenz-kurven og diagonalen, set i forhold til det samlede areal under diagonalen. Gini-koefficienten kan fortolkes som $\frac{1}{2}$ gange den forventede forskel mellem to tilfældigt udtrukne personers indkomster set i forhold til gennemsnittet for hele populationen. Dette mål kritiseres ofte for, at den implicit lægger lige megen vægt på ulighed over alt i indkomstfordelingen. Andre ulighedsmål forsøger at lægge mere vægt på ulighed i bunden eller i toppen af skalaen, jf. Atkinson (1983), men de er ikke anvendt i denne analyse.

Tabel IV.5 Fordelingen af bruttoindkomster for den samlede befolkning over 18 år

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10	Alle
	----- Maksimumindkomst i decilen, 1.000 kr. -----										Gns.indk.
1988	45	55	78	104	124	148	170	196	239	340	
1992	58	68	91	121	143	168	192	221	271	392	
	----- Indkomst i decilen i procent af samlet indkomstmasse -----										
1988	1,4	3,6	4,8	6,6	8,3	9,9	11,6	13,3	15,7	24,8	100,0
1992	1,6	4,1	5,0	6,7	8,4	9,8	11,4	13,0	15,3	24,7	100,0
	----- Befolkningen fordelt på decilerne i 1992, pct. -----										
Mænd	7,9	7,0	8,3	8,4	7,4	7,8	9,9	12,1	14,2	17,0	100,0
Kvinder	13,1	11,8	11,6	11,5	12,5	12,1	10,1	8,0	6,0	3,3	100,0

Anm.: Decilfordelingen er defineret i boks IV.3.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Kvinder har lavere indkomst end mænd

Kvindens bruttoindkomst er i reglen lavere end mænds. Kvinderne er således dominerende i de lave deciler, mens mændene omvendt udgør majoriteten i de høje deciler, jf. tabel IV.5.

Spændet mellem top og bund indsnævret

Spændet mellem top og bund i fordelingen af bruttoindkomster indsnævredes i perioden 1988-1992, idet decilratioen (D9/D1) faldt fra 5,3 i 1988 til 4,7 i 1992 for befolkningen som helhed, jf. tabel IV.6. Billedet af en højere lighed i indkomsterne bekræftes af, at Gini-koefficienten faldt fra 0,36 i 1988 til 0,35 i 1992.⁸

8) En Gini-koefficient på 0,35 og en gennemsnitsindkomst på 158.000 kr. i 1992 betyder, at den forventede indkomstforskel mellem tilfældigt udvalgte personer i 1992 var godt 110.000 kr. ($2 \cdot 0,35 \cdot 158.000$ kr.), jf. boks IV.3.

Tabel IV.6 Fordeling af bruttoindkomst for den samlede befolkning over 18 år

1988			1992		
Median	Decilratio	Gini	Median	Decilratio	Gini
1.000 kr.			1.000 kr.		
124	5,3	0,36	143	4,7	0,35

Anm.: De anvendte begreber er forklaret i boks IV.3.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Høj decilratio for hele befolkningen

Den forholdsvis høje decilratio skyldes for det første, at beregningerne er foretaget på bruttoindkomster, dvs. før omfordeling via bl.a. skattesystemet. For det andet er analysen udført på hele befolkningen over 18 år. Der vil imidlertid være store forskelle på folks indkomster afhængigt af, hvor i livet de befinder sig, jf. livsindkomstberegningerne i afsnit IV.3. Mange pensionister vil således have en lav indkomst, selv om deres forbrugsmuligheder kan være ganske gode pga. lav boligudgift og høj formue. En anden gruppe, hvis indkomster kan være lave, er gruppen af selvstændige erhvervsdrivende, som i højere grad end andre grupper påvirkes af konjunktursvingninger. Endelig har nogle mennesker i en vis udstrækning selv valgt at have en lav indkomst f.eks. deltidsarbejdende eller hjemmegående husmødre.

Decilerne beskrives ved stilling og indkomst

For at få et indtryk af baggrunden for den aktuelle indkomstfordeling beskrives i det følgende de grupper, der typisk findes i de enkelte deciler. En karakteristik af den samlede voksne befolkning over 18 år fordelt på de enkelte deciler er givet ud fra personernes stilling og indkomst, jf. tabel IV.7. Befolkningen er beskrevet ved 7 grundlæggende stillingstyper, og deres indkomster er opdelt på 6 indkomstkompener.

Pensionister og studerende i nedre deciler, i toppen de heltidsbeskæftigede

Gruppen af pensionister, uddannelsessøgende og øvrige uden for arbejdsstyrken dominerer - ikke overraskende - de første 4 deciler. Tilsvarende er de heltidsbeskæftigede dominerende i de 4 øverste deciler. Gruppen af ledighedsberørte omfatter alle, der i løbet af året har været berørt af ledighed, uanset ledighedens omfang. Dette forklarer, at gruppen af ledige er repræsenteret forholdsvis højt i indkomstfordelingen. De selvstændige er repræsenteret i alle deciler, men der er især mange selvstændige både i den nederste og i den øverste decil. Der er en høj spredning i indkomsterne inden for denne gruppe.

Lønindkomster dominerer i toppen, dagpenge i midten, pensioner i bunden

Opdelingen af indkomstmassen i de enkelte deciler bekræfter billedet beskrevet ved stillingsopdelingen. I de 3 laveste deciler udgør offentlige pensioner mv. en relativt stor andel af indkomsterne, mens især lønindkomster dominerer i toppen. Andelen af dagpenge og andre sociale ydelser er relativt høj i midten af fordelingen.⁹

9) Indkomsterne i 5. decil spænder mellem 121.000 kr. og 143.000 kr., jf. tabel IV.5, så personer på højeste dagpengesats, som i 1992 var ca. 130.000 kr., vil typisk befinde sig i 5. decil.

Tabel IV.7 Befolkningen over 18 år fordelt på stillinger og indkomstens fordeling på komponenter, 1992

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10	Alle
	----- Befolkningen over 18 år fordelt på stillinger, pct. -----										
Uddannelsessøgende	20	5	16	11	6	3	2	2	2	2	7
Pensionister mv.	24	88	58	38	19	13	8	5	3	3	26
Øvr. u.f. arb.styrke	32	2	6	8	7	2	1	1	1	1	6
Ledighedsberørte	5	2	8	19	39	34	18	11	7	4	15
Selvstændige uden ledighed	12	2	4	6	7	4	3	3	4	9	5
Deltidsbeskæftigede uden ledighed	6	2	7	16	14	17	15	11	10	6	10
Heltidsbeskæftigede uden ledighed	0	0	1	3	8	27	54	67	73	75	31
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	----- Indkomster fordelt på indkomstkomponenter, pct. -----										
Stipendier mv.	19	2	4	1	2	0	0	0	0	0	1
Off. pensioner mv.	35	84	51	32	15	10	6	3	2	1	13
Dagpenge og soc.yd.	10	3	12	22	36	15	6	3	1	1	8
Indk. v. egen virks.	7	1	4	5	7	4	3	3	4	12	6
Renteindtægter	8	3	6	5	3	3	2	2	2	6	4
Løn mv.	22	6	22	35	37	68	84	88	90	80	68
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Anm.: Decilfordelingen er defineret i boks IV.3. Bistandshjælp mv. er bruttoficeret, mens der ikke er korrigeret for skattebegunstigelsen for visse pensionister.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Analysen fokuserer på personer på arbejdsmarkedet

I det følgende fokuseres der på fordelingen af indkomster for de grupper, som har en tilknytning til arbejdsmarkedet. Formålet med denne indsnævring er at undersøge, i hvilken udstrækning personernes tilknytning til arbejdsmarkedet har konsekvenser for indkomstfordelingen. I første trin begrænses populationen til arbejdsstyrken i den normale erhvervsaktive alder, dvs. der ses bort fra mennesker over 67 år, studerende, øvrige pensionister, folk på efterløn samt "øvrige uden for arbejdsstyrken". Undersøgelsen viser som forventet, at uligheden mindskes, når den analyserede gruppe gøres mere homogen, jf. tabel IV.8, 2. række. Det førømtalte fald i uligheden mellem 1988 og 1992 er mest markant, når hele den voksne befolkning er medtaget i beregningerne, mens der for arbejdsstyrken kun er tale om et lille fald i decilratioen i samme periode. Analysen antyder dermed, at der mellem 1988 og 1992 er sket en forbedring af indkomstforholdene for især personer uden for arbejdsstyrken.¹⁰

Lønmodtagere er en homogen gruppe

Inden for gruppen af lønmodtagere er ligheden større end inden for hele arbejdsstyrken, jf. tabel IV.8, række 3. Dette kan forklares med, at den betydelige spredning i indkomsterne for de selvstændigt erhvervsdrivende bidrager stærkt til uligheden i arbejdsstyrkens indkomster, jf. tabel IV.7.

10) I perioden 1988-93 gennemførtes en gradvis lempelse af reglerne for regulering af diverse pensionstillæg mv. for pensionister, der har anden indtægt end pensionen. Desuden indførtes per 1. juli 1988 en ekstraordinær forhøjelse af grundbeløbet for gifte pensionister og af pensionstillægget for både enlige og gifte.

Tabel IV.8 Indkomstfordeling for grupper i befolkningen

	1988			1992		
	Median- indkomst	Decilratio	Gini	Median- indkomst	Decilratio	Gini
	1.000 kr.			1.000 kr.		
Alle over 18 år	124	5,3	0,36	143	4,7	0,35
I arbejdsstyrken, 19-66 år	163	3,2	0,27	185	3,0	0,26
Alle lønmodtagere, 19-66 år, faktiske indkomster	167	2,8	0,24	188	2,7	0,23
Alle lønmodtagere, 19-66 år, hypotetiske indkomster	189	2,4	0,22	213	2,3	0,21
Lønmodtagere, heltid, uden ledighed	193	2,1	0,19	218	2,1	0,19

Anm.. De anvendte begreber er beskrevet i boks IV.3.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Hypotetiske indkomster

Indkomsten for den enkelte person kan være et udslag af et frivilligt valg, f.eks. når det gælder spørgsmålet om valget mellem heltid eller deltid, men indkomsten kan også være betinget af ydre omstændigheder, som f.eks. arbejdsløshed. Det er derfor forsøgt at beskrive en "hypotetisk" indkomstfordeling, hvor indkomsterne for ledighedsberørte samt personer på deltid er blevet omregnet til indkomster for fuldtidsbeskæftigede med normal fuld arbejdstid i det pågældende år, jf. tabel IV.8, 4. række. For personer, der var ledige hele det pågældende år, er der indregnet en hypotetisk årsindkomst på 110 pct. af maksimal dagpengesats. Beregningen er kun gennemført for lønmodtagere, da selvstændiges arbejdsindsats ikke er oplyst i det anvendte datamateriale.

Fuld tid og ingen ledighed reducerer forskelle

"Tankeeksperimentet" viser, at en del af uligheden i indkomsterne kan henføres til arbejdsmarkedstilknytningen som arbejdsløshed og valg af deltid. Både Gini-koefficient og decilratio er således betydeligt lavere for de hypotetiske indkomster end for gruppen af samtlige lønmodtageres faktiske indkomster.

**Yderligere udligning
for faktiske
fuldtidsbeskæftigede**

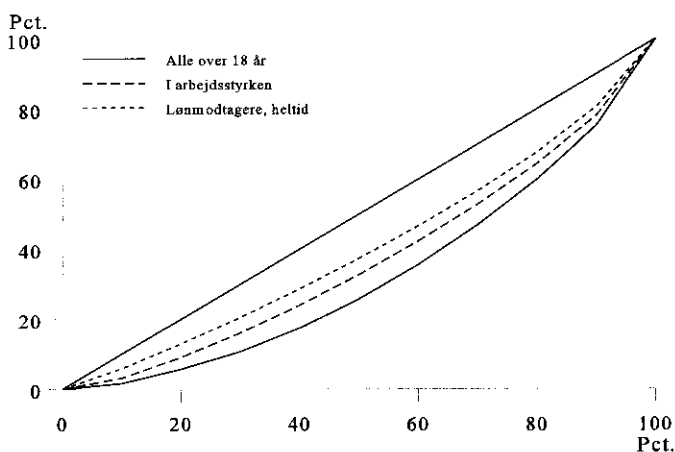
For at få et indtryk af den faktiske udvikling i uligheden for fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere med en fast tilknytning til arbejdsmarkedet, fratrækkes endelig de deltidsarbejdende samt personer, som på et eller andet tidspunkt i året har været berørt af ledighed, jf. tabel IV.8, række 5.¹¹ Ligheden inden for denne gruppe er betydeligt større end inden for hele lønmodtagergruppen, jf. tabel IV.8, række 3, idet både ledighed og deltidsarbejde påvirker indkomsterne. Endvidere er ligheden i faktisk indkomst blandt de faktisk heltidsbeskæftigede lønmodtagere større end ligheden målt på hypotetiske indkomster for samtlige lønmodtagere. Dette indikerer, at de personer, som var ledighedsberørte, på deltid eller måske fuldtidsarbejdsløse i løbet af året, havde en lavere timeløn end gruppen af heltidsbeskæftigede lønmodtagere uden ledighed.

**Lorenz-kurven
illustrerer
indkomstfordelingen**

Forskellene i fordelingen af indkomster for hhv. hele den voksne befolkning, personer i arbejdsstyrken og endelig de heltidsbeskæftigede lønmodtagere, der ikke har været berørt af ledighed, er illustreret grafisk i en Lorenz-kurve som beskrevet i boks IV.3. Lorenz-kurven ligger lavest for hele den voksne befolkning, men rykker nærmere mod diagonalen, som udtryk for stigende lighed, efterhånden som analysegruppen gøres mere homogen, jf. figur IV.10.

11) Knap 800.000 personer var i 1992 berørt af ledighed svarende til ca. 27 pct. af arbejdsstyrken.

Figur IV.10 Lorenz-kurver for hele befolkningen samt udvalgte grupper, 1992

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Stor spredning i indkomst for mange uddannelsesgrupper

Individernes position i indkomstfordelingen er tidligere belyst ud fra stilling og uddannelse, mens der blev set bort fra spredningen inden for stillings- og uddannelsesgrupperne. Beregninger på den samlede arbejdsstyrke viser som ventet, at den gennemsnitlige årsindkomst stiger med uddannelsesniveaet, men at der er en betydelig spredning for en stor del af uddannelsesgrupperne, jf. tabel IV.9. En høj spredning i indkomst kan være forårsaget af høj arbejdsløshed eller høj deltidsfrekvens, det ses f.eks. i handels- og kontorerhvervet. En høj spredning kan også være forårsaget af karrieremuligheder i både den private og den offentlige sektor og en høj andel af selvstændige, det ses hos bl.a. civiløkonomer og jurister. Spredningen i indkomster inden for en uddannelsesgruppe kan også afhænge af, hvor snævert uddannelsesgruppen defineres. Eksempelvis er grupperne af "øvrige" meget heterogene og relativt store kategorier, der alle har en høj spredning. Der er dog på alle uddannelsesniveauer grupper med meget stor spredning og grupper med lav spredning.

Tabel IV.9 Gennemsnit og spredning af indkomster inden for uddannelserne, 1992

	Andel af	Gennemsnits-	Spredning	
	arbejdsstyrke	indkomst	i indkomst	
	pct.	1.000 kr.	1.000 kr.	pct. af gns.
Ikke-erhvervskomp.givende				
Bygge og anlæg	1,0	171	64	37
Handel og kontor	3,6	172	263	154
Kvindelig arbejder	2,8	145	39	27
Metalarbejder	0,8	208	57	28
Nærings- og nydelsesmiddel	0,9	193	66	34
Offentligt ansat	4,6	155	40	26
Specialarbejder	8,6	181	56	31
Tekstilarbejder mv.	0,6	149	43	29
Øvrige	15,3	185	162	87
Faglige uddannelser				
Bankassistent	1,0	255	134	52
Butik	7,1	192	184	96
Kontor	7,4	196	89	45
Elektriker	1,0	237	79	33
Murer	0,7	204	77	38
Bygge og anlæg i øvrigt	3,8	206	81	40
Mekaniker	2,5	212	78	37
Smed	3,3	223	85	38
Jern og metal i øvrigt	1,5	237	93	39
Øvrige faglært uddannede	12,9	187	109	58
Kort videregående				
Erhvervsprog	0,5	218	94	43
Politibetjent	0,4	249	42	17
Pædagog	2,5	185	63	34
Tekniker	1,4	239	106	44
Øvrige	1,6	219	204	93
Mellemlang videregående				
Civiløkonom	0,5	379	324	85
Folkeskolelærer	2,9	236	66	28
Sygeplejerske	2,0	197	58	29
Teknikumingeniør	1,5	334	238	71
Øvrige	2,2	259	156	60
Lang videregående				
Civilingeniør	0,6	387	208	54
Gymnasielærer	0,7	295	118	40
Jurist	0,4	411	389	95
Læge	0,6	465	212	46
Økonom	0,6	371	282	76
Øvrige	1,8	307	217	71

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik samt egne beregninger.

IV.5 Indkomstfordeling på husholdningsniveau

Indkomst udlignes inden for husholdninger

Inden for husholdningerne foregår der en betydelig udjævning af indkomster og forbrugsmuligheder. Derfor er fordelingen af indkomster på personer, som beskrevet i afsnit IV.4, mere ulige end fordelingen af indkomster på husholdningsniveau. Antallet af børn i en husholdning påvirker også forbrugsmulighederne per individ. Det er derfor naturligt at analysere husholdningernes samlede indkomst under ét frem for som flere personers individuelle indkomster. En stor andel af husholdningerne med to voksne består f.eks. af en heltidsarbejdende og en deltidsarbejdende, jf. tabel IV.10. Denne arbejdsdeling er medvirkende til, at der sker en udjævning af indkomsterne inden for husholdningen.

Tabel IV.10 Husholdninger og personer fordelt efter aktivitet på arbejdsmarkedet, 1992

	Husholdninger pct.	Personer pct.
To heltidsarbejdende	16	21
To deltidsarbejdende	2	2
En heltids- og en deltidsarbejdende	11	15
En heltidsarbejdende og en uden for arb.mar.	6	8
En deltidsarbejdende og en uden for arb. mar.	2	3
To uden for arbejdsmarkedet	10	13
Enlig heltidsarbejdende	17	11
Enlig deltidsarbejdende	8	5
Enlig uden for arbejdsmarkedet	29	20
I alt	100	100

Anm.: Kategorien "uden for arbejdsmarkedet" omfatter uddannelsessøgende, pensionister, personer på efterløn samt personer uden for arbejdsmarkedet i øvrigt. Selvstændige indgår som heltidsarbejdende. De ledighedsberørte er fordelt efter arbejdsudbud. Grundet afrunding summer procenterne ikke til 100.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Husstandsforhold afgørende for beskatning og transfereringer

En anden årsag til at analysere husholdningen som én enhed er, at visse offentlige transfereringer, som eksempelvis boligsikring og børnetilskud, ydes til husholdningen og i nogle tilfælde er afhængige af husholdningens samlede indtægt. Endvidere er beskatningen afhængig af civilstand. Indledningsvis er det valgt at undersøge fordelingen af bruttoindkomster for personer efter udligning inden for husholdningen.

Billigere at leve i større husstande

Ved beregningen af husstandens indkomst per person skal det overvejes, om der skal tages højde for, at det er billigere at leve i en større husholdning med f.eks. to voksne end i en mindre med én voksen. En række udgifter, som f.eks. boligudgifter, må forventes at være mindre per person for to voksne end for en enlig. En metode til udligning af indkomster er at dividere husholdningens indkomst med antallet af voksne i husholdningen. Der kan også argumenteres for, at der ved udligning skal tages højde for udgifterne ved at have børn.¹² En anden metode er derfor at korrigere husstandens indkomst med en faktor, også kaldet en ækvivalensskala, hvor den første person i husholdningen (altid en voksen) har vægten 1, og efterfølgende personer har vægte mindre end 1. I denne undersøgelse er det valgt at lade yderligere personer i husholdningen indgå med aftagende vægte; der er konkret anvendt vægtene 0,41, 0,32, 0,27 og 0,24 for hhv. 2., 3., 4. og 5. person, uanset om der er tale om en voksen eller et barn.¹³

- 12) Ved beregningen af den disponible indkomst per individ i *Dansk økonomi, november 1991* blev der ikke taget højde for antallet af børn i husholdningen. Børn er både en omkostning og et gode.
- 13) Den anvendte ækvivalensskala beregner husholdningens korrigerede størrelse som kvadratroden af antallet af personer i husholdningen, jf. Atkinson et al. (1995). Den anvendte definition af en husholdning svarer til Danmarks Statistiks C-type familie, der indebærer, at alle enlige over 18 år udgør en husholdning, og at der højst er to voksne i en husholdning.

**Større lighed efter
fordeling inden for
husholdninger**

Udlignes bruttoindkomsterne mellem de voksne personer i en husholdning, reduceres uligheden i indkomstfordelingen i forhold til uligheden i den personlige indkomstfordeling, jf. tabel IV.11, søjle 1-2. Omfordelingen af indkomst inden for husholdningerne viser sig ved, at både decilratioen og Gini-koefficienten falder. Tilsvarende er Gini-koefficienten for fordelingen af bruttoindkomster korrigeret for det samlede antal personer i husholdningen vha. en ækvivalensskala mindre end for fordelingen af bruttoindkomster mellem individer, jf. tabel IV.11, søjle 1 og 3.

Tabel IV.11 Højeste indkomst for personer i deciler beregnet for forskellige indkomstbegreber, 1992

Fordelingsniveau Indkomst	Individer	Husholdninger		
	Bruttoindk.	Bruttoindk. pr. voksen ^b	Bruttoindk. pr. ækvival. ^c	Disp. indk. pr. ækvival. ^c
Deciler		1.000 kr.		
1. decil	58	58	61	56
2. decil	68	75	86	69
3. decil	91	99	111	79
4. decil	121	125	140	89
5. decil	143	149	168	98
6. decil	168	171	194	107
7. decil	192	191	221	118
8. decil	221	215	253	131
9. decil	271	256	307	150
10. decil ^a	392	344	414	181
Decilratio	4,7	4,4	5,0	2,6
Gini-koefficient	0,35	0,31	0,32	0,22

a) For 10. decil er angivet gennemsnittet.

b) Husholdningens indkomst divideret med antallet af voksne.

c) Husholdningens indkomst divideret med kvadratroden af antallet af personer (voksne og børn), jf. Atkinson et al. (1995).

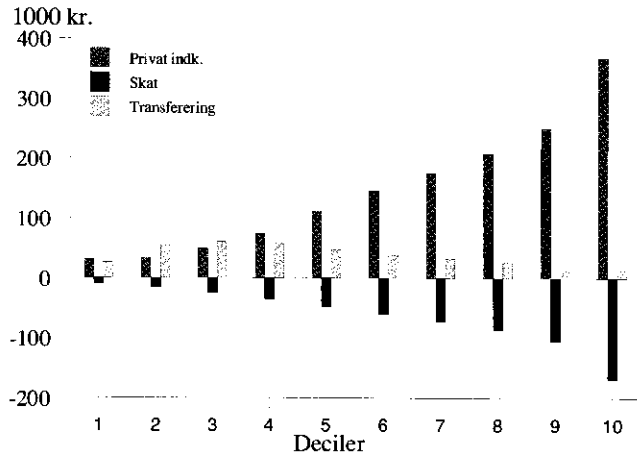
Anm.: De anvendte begreber (decilratio og Gini-koefficient) er defineret i boks IV.3.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

**Disponibel indkomst
bedre mål for
forbrugsmuligheder**

Disponibel indkomst efter skat og transfereringer er imidlertid et bedre mål for forbrugsmulighederne end bruttoindkomsten, som ikke tager højde for især skattebetalinger og ikke-indkomsterstøttende transfereringer. Sammenligningen mellem husstandene besværliggøres dog af, at størrelsen af den disponible indkomst er afhængig af valget af bl.a. boligform.¹⁴

Figur IV.11 Betydningen af privat indkomst, skatter og transfereringer for disponible indkomst, 1992

Anm.: Privat indkomst omfatter løn- og erhvervsindkomst, renteindtægter, tjenestemandspensioner og private pensioner. Transfereringer indeholder offentlige pensioner, indkomsterstøttende ydelser som arbejdsløshedsunderstøttelse samt ikke-indkomsterstøttende overførsler som boligsikring og børnefamilieydelse. Bistandshjælp, boligsikring, børnefamilieydelse mv. er ikke bruttoficeret. Personerne er inddelt i deciler efter disponible indkomst.

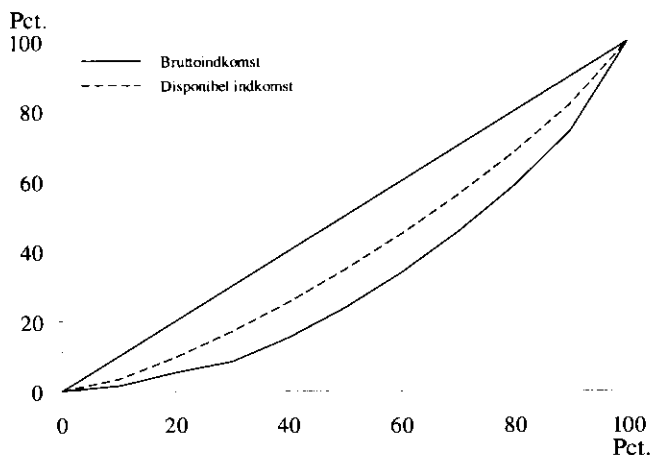
Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

14) Boligejere indregner renteudgifter i nettokapitalindkomsten, mens lejere muligvis har modtaget boligsikring eller boligydelse til nedbringelse af nettoboligudgiften. Indbetalinger til selvpensioneringsordninger med fradragsret mv. kan ligeledes påvirke størrelsen af den disponible indkomst.

Skatter og transferinger reducerer ulighed

Progressionen i skattesystemet bevirker, at individerne med de højeste disponible indkomster betaler relativt mere i indkomst- og formueskat, jf. figur IV.11. Et andet vigtigt led i den offentlige fordelingspolitik er de indkomsterstøttende overførsler som arbejdsløshedsunderstøttelse, pensioner og uddannelsesstøtte, der har en væsentlig betydning for størrelsen af indkomsterne i de nederste deciler. Derimod har de ikke-indkomsterstøttende ydelser som boligsikring og børnefamilieydelse ikke nogen væsentlig betydning for omfordelingen. Den offentlige omfordeling betyder, at uligheden i fordelingen af disponible indkomster er væsentligt mindre end for bruttoindkomster, jf. figur IV.12. Således falder Gini-koefficienten fra 0,32 for bruttoindkomster til 0,22 for disponible indkomster, jf. tabel IV.11, søjle 3 og 4.

Figur IV.12 Lorenz-kurve for fordelingen af den personlige bruttoindkomst og den disponible indkomst, 1992

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Uligheden er uændret fra 1988 til 1992

Den øgede lighed på bruttoindkomster for individer fra 1988 til 1992 slår ikke igennem på fordelingen af disponibel indkomst opgjort på husholdningsniveau og korrigeret for antal personer i husholdningerne, jf. tabel IV.12. Både decilratioer og Gini-koefficienter er stort set uændrede. Dette illustrerer forskellen mellem individuelle bruttoindkomster og husholdningsudjævnedes disponible indkomster.

Lavindkomster defineres her som relativ indkomst

En anden måde at karakterisere indkomstfordelingen på er ved andelen af lavindkomster, hvor lavindkomsten per person er beregnet ved hjælp af den tidligere nævnte ækvivalensskala. En definition af lavindkomster kan være absolut, dvs. dække over den disponible indkomst, som er nødvendig for at købe en fastsat mængde nødvendighedsvarer. En sådan afgrænsning ville imidlertid hurtigt føre til en kraftig reduktion af antallet af personer med lavindkomst som følge af den generelle reale vækst i indkomsterne i økonomien. Alternativet er en relativ definition, hvor indkomster under en given andel af gennemsnittet af indkomsterne eller medianindkomsten defineres som lavindkomster.

Tabel IV.12 Decilratio og Gini-koefficient for 1988 og 1992 opgjort på personer

	1988		1992	
	Decilratio	Gini	Decilratio	Gini
Bruttoindkomst, individer	5,3	0,36	4,7	0,35
Bruttoindkomst, husholdningsfordelt ^a	4,5	0,31	4,4	0,31
Disponibel indkomst, hush.fordelt ^b	2,6	0,22	2,6	0,22

a) Husholdningernes bruttoindkomst er divideret med antallet af voksne.

b) Disponibel indkomst på husholdningerne er divideret med kvadratroden af antallet af personer i husholdningerne, jf. Atkinson et al. (1995).

Anm.: De anvendte begreber (decilratio og Gini-koefficient) er forklaret i boks IV.3. Personerne i den individuelle fordeling og i husholdningerne er ens i 1988. De to persongrupper er derimod ikke helt sammenfaldende i 1992, idet husholdninger ikke er en stabil enhed som følge af etablering og opløsning af parforhold.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Lavindkomst betyder ikke fattigdom

Andelen af befolkningen med lavindkomster kan ikke uden videre fortolkes som et mål for fattigdom. Dels inddrages en eventuel formue ikke i lavindkomstbegrebet. Dels opfattes begrebet fattigdom almindeligvis betydeligt bredere og omfatter også andre begrænsninger i udfoldelsesmulighederne end dem, der er snævert relateret til den disponible indkomst i et givet år.

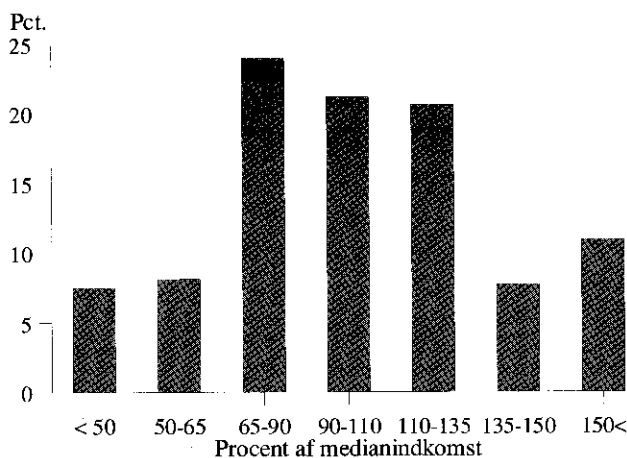
Lavindkomstgrænse ved halvdelen af medianindkomsten

En hyppigt anvendt grænse for lavindkomster er halvdelen af medianindkomsten i befolkningen, jf. Pedersen og Smith (1996). Denne definition vil blive anvendt i det følgende.¹⁵ Indkomsten opgøres som den husholdningsfordelte disponible indkomst korrigeret for størrelsen af husholdningen.

Lille gruppe med lavindkomster

Andelen af personer med en disponibel indkomst under 50 pct. af medianindkomsten, svarende til knap 50.000 1992-kr., var i 1992 7,5 pct. af befolkningen, jf. figur IV.13. Dette er en lille andel set i internationalt perspektiv.

Figur IV.13 Personers fordeling efter størrelsen af husholdningsfordelt disponibel indkomst som procent af medianindkomsten, 1992

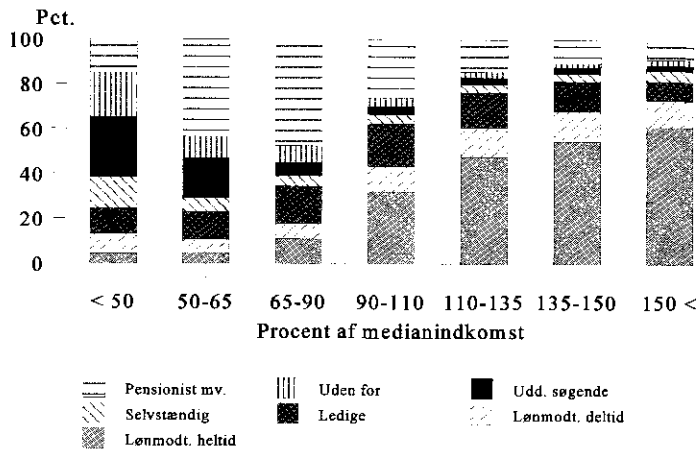
Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

15) En anden grænse er en disponibel indkomst på 65 pct. af medianen, jf. OECD (1996).

Heterogen lavindkomstgruppe

Gruppen af individer med lavindkomster er heterogen, idet individernes hovedaktivitet varierer mellem uddannelsessøgende, selvstændige, lønmodtagere, modtagere af overførselsindkomst og uden for arbejdsstyrken i øvrigt, jf. figur IV.14. I forbindelse med kategorien "uden for arbejdsstyrken i øvrigt" er det væsentligt at nævne, at alle personer over 18 år, som har bopæl i landet, opfattes som en husstand. Det betyder, at kategorien "uden for arbejdsstyrken i øvrigt" omfatter bl.a. unge uden erhvervsindtægt, som ikke er i gang med en uddannelse og bor hos forældre, familie eller på kollegium.

Figur IV.14 Hovedaktivitet for personer i de enkelte indkomstgrupper, 1992

Anm.: Kategorien "Ledige" omfatter alle ledighedsberørte i perioden, herunder også kontanthjælpsmodtagere registreret som ledige. Kategorien "Uden for" omfatter bl.a. hjemmegående husmødre, unge uden erhvervsindtægt, som ikke er i gang med en uddannelse og kontanthjælpsmodtagere, der ikke er registreret som ledige. Indkomsten opgøres som den husholdningsfordelte disponible indkomst korrigeret for størrelsen af husholdningen.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks statistik og egne beregninger.

Pensioner og efterløn under medianindkomsten

Blandt personerne med lavindkomster er en mindre gruppe af pensionister på plejehjem, som modtog lommepenge. Pensionister og modtagere af efterløn har dog typisk disponible indkomster over lavindkomstgrænsen, men under medianindkomsten, hvilket afspejler niveauet for de offentlige pensioner. Der er dog en ikke ubetydelig andel over medianindkomsten, hvilket afspejler, at nogle pensionister mv. har væsentlige indkomster ud over de offentlige pensioner eller lever sammen med en person med væsentlige indkomster. De to sidste faktorer gælder også for personer uden for arbejdsstyrken, som lever i en husholdning med disponible indkomster over medianindkomsten.

Selvstændiges indkomst varierer

En relativt stor andel af de selvstændige har meget små indkomster og falder derfor i gruppen med lavindkomster. Dette kan skyldes, at selvstændige ofte har meget små indkomster de første år med egen virksomhed, ligesom konjunktursvingninger påvirker selvstændiges indkomster mere end lønindkomster. Gruppen af selvstændige er meget heterogen. Der er selvstændige, som har høje indkomster og ligger mere end 50 pct. over medianindkomsten.

Meget få heltidsbeskæftigede med lavindkomster

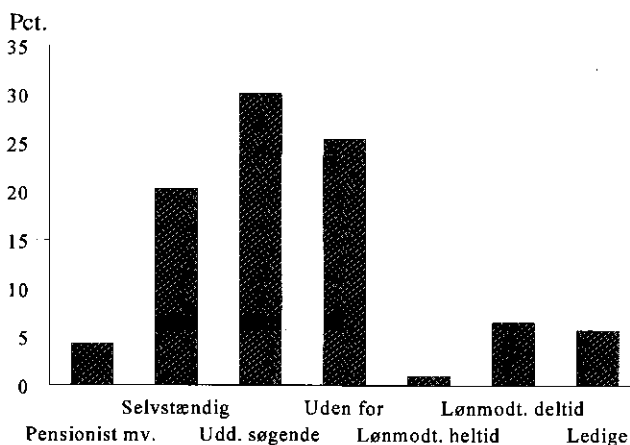
Der er meget få heltidsbeskæftigede lønmodtagere med lavindkomster. Dette skyldes, at grænsen for lavindkomsterne ligger på knap 50.000 kr. i disponibel indkomst, hvilket eksempelvis er mindre end en enlig heltidsbeskæftiget på mindsteløn ville have i disponibel indkomst efter skat og øvrige transfereringer. Langt de fleste lønmodtagere med fuld tilknytning til arbejdsmarkedet har således en indkomst lige omkring eller over medianindkomsten. De heltidsbeskæftigede lønmodtagere i lavindkomstgruppen er derfor enten voksne i husholdninger med mange børn eller husholdninger med kun en udearbejdende voksen herunder enlige forsørgere, som næsten alle har en indkomst under medianindkomsten.¹⁶

16) En anden gruppe, som er registreret som heltidsbeskæftigede, men har lave indkomster, er voksne personer i gang med en uddannelse, som ikke er registreret.

Selvstændige og uddannelsessøgende stor risiko for lavindkomster i 1992

Lavindkomstandelen i de forskellige grupper er en indikator for risikoen for at få lavindkomster. Ca. 20 pct. af de selvstændige havde lavindkomster i 1992, mens ca. 25 pct. af gruppen uden for arbejdsmarkedet og ca. 30 pct. af de uddannelsessøgende havde lavindkomster i det pågældende år, jf. figur IV.15. I gruppen af ledighedsberørte og pensionister mv. er der en andel på ca. 5 pct., der havde lavindkomster i 1992.

Figur IV.15 Andelen af personer med lavindkomster i forskellige hovedaktivitetsgrupper, 1992

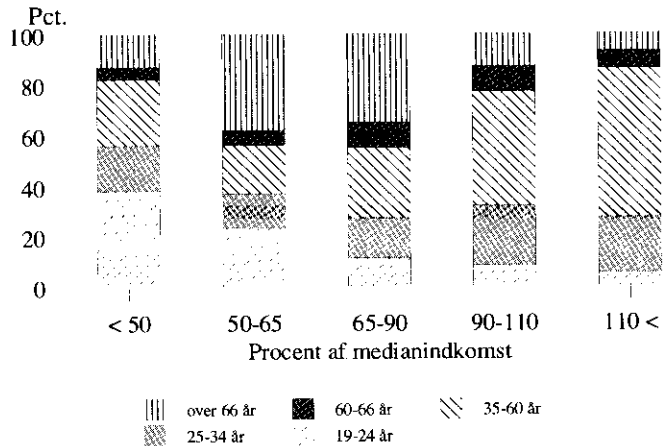
Anm: For alle grupper under ét er andelen af lavindkomster 7,5 pct. Se endvidere anmærkningen til figur IV.14.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Mange unge med lavindkomster

Knap 40 pct. af personerne i lavindkomstgruppen i 1992 er i alderen 19-24 år, jf. figur IV.16. En stor del af disse unge er uddannelsessøgende, som lever af Statens Uddannelsesstøtte og ikke har væsentligt erhvervsarbejde eller kapitalindkomst. De vil derfor have en disponibel indkomst under 50.000 kr. Det samme kan gælde for elever og lærlinge i starten af deres uddannelsestid. Derimod har kernegruppen på arbejdsmarkedet, som ligger i alderen 35-60 år, typisk en indkomst omkring eller over medianindkomsten. Dette understreger betydningen af at se fordelingen af indkomster i sammenhæng med livsindkomstberegningerne i afsnit IV.3.

Figur IV.16 Aldersfordelingen i indkomstfordelingen, 1992

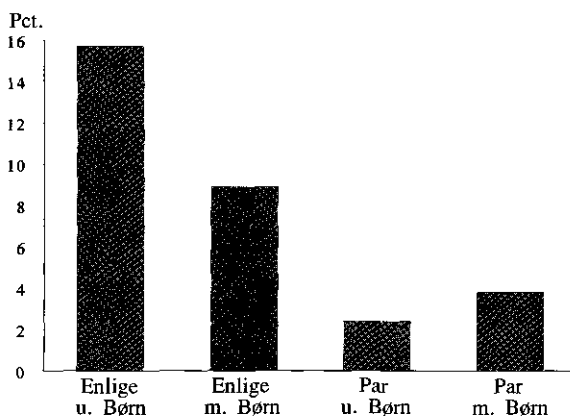
Anm.: Indkomstbegrebet er defineret i anmærkningen til figur IV.14.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Enlige har ofte lavindkomster

De fleste personer med lavindkomster er enlige, og gruppen af enlige har også den største andel med lavindkomster, jf. figur IV.17. Dette harmonerer med, at en stor del af personerne i gruppen af enlige er unge, ældre eller indvandrere. Andelen af enlige forældre med lavindkomster er mindre end for de enlige uden børn, hvilket er bemærkelsesværdigt, idet denne gruppe ofte opfattes som særligt udsat, fordi husstanden kun har en indkomst og dermed en relativ stor forsørgerbyrde. Der er dog også par i lavindkomstgruppen, hvoraf en del har mere end 2 børn. Til trods for, at kvinder generelt har lavere indkomster end mænd, består lavindkomstgruppen af næsten lige mange mænd og kvinder.

Figur IV.17 Andelen af personer med lavindkomster opdelt efter husstandstype, 1992

Ann: For alle grupper under ét er andelen af lavindkomster 7,5 pct. Indkomstbegræbet er defineret i anmærkningen til figur IV.14.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Hver anden i lavindkomstgruppen stiger i indkomst

Lavindkomstgruppen er ikke stabil, idet der er en betydelig mobilitet ind og ud af gruppen, jf. tabel IV.13. Mobiliteten i den nederste del af indkomstfordelingen er stor i forhold til den samlede mobilitet. Sammenlignes gruppen af individer med lavindkomster i 1988 og i 1992, viser det sig, at ca. hver anden person i lavindkomstgruppen i 1988 er steget i indkomst og har dermed forladt gruppen i 1992. Endelig har ca. en fjerdedel forladt stikprøven, jf. anmærkning til tabel IV.13.

Høje indkomster mere stabile

Stabiliteten er størst for de højeste indkomster, idet halvdelen af de personer, der i 1988 var i gruppen med de højeste indkomster, fortsat havde høje indkomster i 1992. Der er ligeledes en høj stabilitet i intervallet 65-90 pct. af medianindkomsten, hvilket hænger sammen med en høj andel af pensionister i denne gruppe.

Mange nye i lavindkomstgruppen

Lavindkomstgruppen er omtrent lige stor i 1988 og 1992, idet den i begge år udgjorde ca. 7½ pct. af befolkningen over 18 år. Den største tilgang kommer fra gruppen af unge, som ikke indgik i beregningerne i 1988.

Mange indvandrere starter med lavindkomster

Endelig er ca. 8 pct. af personerne i lavindkomstgruppen i 1992 indvandret siden 1988. Denne andel er beskeden, men indvandrere med lavindkomster udgør næsten en tredjedel af alle de indvandrede i perioden. Mange af disse er uden for arbejdsstyrken.

Ingen forskel mellem kønnene

Lavindkomstgruppen bestod endvidere af omtrent lige mange kvinder og mænd i både 1988 og 1992, idet tilgang og afgang er lige stor for begge køn. Der er således ingen forskel mellem mænd og kvinder med hensyn til at have lavindkomster i en længere periode.

Tabel IV.13 Mobiliteten i den husholdningsfordelte disponible indkomst for personer mellem 1988 og 1992

	----- Procent af medianindkomst i 1992 -----								I alt
	Under 50	50-65	65-90	90-110	110-135	135-150	Over 150	Udgående	
Procent af medianindkomst i 1988	----- Procent -----								
Under 50	25	12	18	10	7	2	3	23	100
50-65	8	29	28	9	5	1	1	19	100
65-90	4	7	46	17	8	2	2	14	100
90-110	2	3	21	37	21	4	3	9	100
110-135	1	2	10	22	38	11	9	7	100
135-150	1	1	6	12	30	22	22	6	100
Over 150	2	1	4	7	16	14	50	6	100
Nytilkomne									
Unge	34	21	24	12	7	1	1	0	100
Partnere	2	4	14	21	28	13	18	0	100
Indvandrere	36	15	32	7	5	1	4	0	100

Anm.: Mobiliteten er analyseret på baggrund af en repræsentativ stikprøve af husholdninger. Husholdninger er dog ikke en stabil enhed, idet der etableres nye forhold. Partnere er individer, som i den mellemliggende periode er blevet gift eller flyttet sammen med en i 1988-stikprøven. Der er udgået et tilsvarende antal personer af stikprøven.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Flere årsager til mobilitet

Gruppen med lavindkomster i 1988 er meget heterogen, og de personer, der forlod gruppen frem til 1992, er vanskelige at beskrive med få karakteristika.

Uddannelsessøgende stiger i indkomst efter uddannelse

Uddannelsessøgende, som afslutter deres studie eller læretid, stiger i indkomst og forlader lavindkomstgruppen, mens de, som fortsat er under uddannelse, i reglen forbliver i gruppen. Gruppen af uddannelsessøgende med lavindkomster i både 1988 og 1992 er derfor væsentlig mindre end gruppen med lavindkomster i 1988, jf. tabel IV.14. Ca. 12.000 uddannelsessøgende personer har lavindkomster i både 1988 og 1992.

Tabel IV.14 Mobiliteten for 1988-lavindkomstgruppe opdelt på hovedaktivitet

	---- Procent af medianindkomst 1992 ----							I alt
	Under 50	50-65	65-90	90-110	110-150	Over 150	Udgående	
Hovedaktivitet i 1988	----- Procent -----							
Lønmodtager, heltid	25	8	16	14	17	11	8	100
Lønmodtager, deltid	25	12	19	13	13	4	14	100
Ledighedsberørt	19	14	24	15	9	3	16	100
Selvstændig	37	14	19	10	9	5	6	100
Uddannelsessøgende	18	11	18	12	14	4	22	100
Pensionister mv.	22	13	12	4	2	1	46	100
Uden for arbejdsstyrken i øvrigt	28	12	22	9	5	2	22	100

Anm.: Tabellens tal er afrundede, hvorfor sammenregning kan udvise små differencer. Se endvidere anmærkninger til figur IV.14.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik samt egne beregninger.

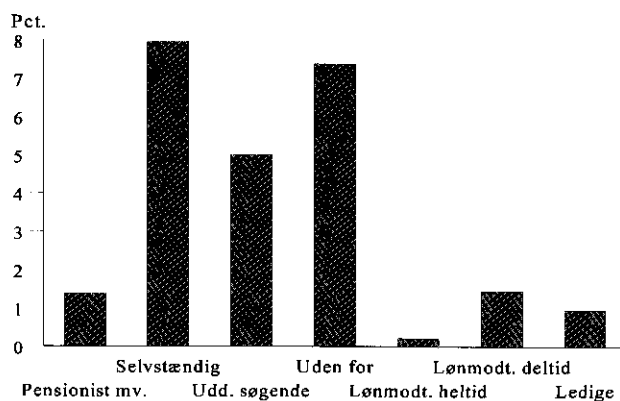
Selvstændige har svingende indkomst

37 pct. af de selvstændigt erhvervsdrivende med lavindkomst i 1988 forbliver i lavindkomstgruppen, og ca. 8 pct. af alle selvstændige har lavindkomster i begge år svarende til knap 20.000 personer. De fleste er endvidere fortsat selvstændige trods den lave indkomst. Det er velkendt, at selvstændige har mere varierende indkomster end lønmodtagere, men det er en bemærkelsesværdig stor andel, som både i 1988 og i 1992 har lavindkomster.

2 pct. har lavindkomst i både 1988 og 1992

Der er ca. 2 pct. af befolkningen over 18 år, som tilhører lavindkomstgruppen i både 1988 og 1992. Dette svarer til ca. 80.000 personer. Selvstændige er den gruppe, som har størst risiko for at være i lavindkomstgruppen i både 1988 og 1992, jf. figur IV.18. I gruppen af uddannelsessøgende er der knap 5 pct., som tilhørte lavindkomstgruppen i begge år, men som tidligere nævnt, skyldes det, at en del af de uddannelsessøgende i 1988 endnu ikke har afsluttet deres uddannelse i 1992. Lønmodtagere, ledighedsberørte og pensionister mv. har mindre risiko for at tilhøre lavindkomstgruppen end alle grupper set under et.

Figur IV.18 Andelen af personer med lavindkomst i både 1988 og 1992 fordelt efter hovedaktivitet i 1988

Anm.: Eksempelvis havde 8 pct. af de selvstændige i 1988 lavindkomst i både 1988 og 1992. For alle grupper under ét er andelen med lavindkomster i både 1988 og 1992 ca. 2 pct. Se endvidere anmærkningen til figur IV.14.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Indkomstmobilitet modificerer ulighedsberegninger

Den betydelige mobilitet ud af lavindkomstgruppen inden for en begrænset tidsperiode på 4 år understreger behovet for at analysere lavindkomstgruppen over en længere tidsperiode. I et socialpolitisk perspektiv er det gruppen med vedvarende lavindkomster, som er særligt interessant.

IV.6 Dansk indkomstfordeling og indkomstmobilitet i international belysning

Fordeling af lønindkomst i skandinaviske lande mest lige

I de foregående afsnit er forskellige problemstillinger knyttet til den danske indkomstfordeling analyseret. Som led i en vurdering af resultaterne er det imidlertid relevant at sætte dem i et internationalt perspektiv. Spredningen i de heltidsbeskæftigedes lønindkomst i Norge, Sverige og Danmark er lille set i forhold til andre OECD-lande, jf. tabel IV.15.¹⁷ Uligheden i fordelingen af lønindkomsterne er størst i Frankrig, Storbritannien og USA. Det er interessant, at ligheden i fordelingen af lønindkomsterne kun er øget i Norge, Danmark og Tyskland i perioden 1986-91, mens ligheden i de øvrige lande enten er uændret eller faldet. Ligheden er faldet stærkest i Storbritannien og USA.

Tabel IV.15 Lighed i heltidsbeskæftigedes lønindkomst, 1991 og udvikling 1986-91

Land	Decilratio	Udvikling 1986-91
Norge	1,98	Stigende lighed
Sverige	2,11	Uændret lighed
Danmark	2,15	Stigende lighed
Finland	2,47	Uændret lighed
Tyskland	2,52	Stigende lighed
Italien	2,64	Uændret lighed
Frankrig	3,26	Faldende lighed
Storbritannien	3,28	Faldende lighed
USA	3,66	Faldende lighed

Anm.: Landene er ordnet efter stigende decilratio og dermed faldende lighed. Decilratioen er defineret i boks IV.3.

Kilde: OECD (1996).

17) Den internationale sammenligning er baseret på OECD (1996). Fordelingsmålet for Danmark i tabel IV.15 kan ikke sammenlignes med målene præsenteret i afsnit IV.4. Indkomstbegrebet i afsnit IV.4 er bruttoindkomst, som er et bredere indkomstbegreb end lønindkomst. Endvidere afgrænses analyseenheden i tabel IV.15 til heltidsbeskæftigede.

Høj lønmobilitet afbøder stor spredning i aktuel lønindkomst

Et væsentligt aspekt i en vurdering af indkomstfordelingen er omfanget af indkomståndringer for de enkelte personer over tid. En stor spredning i de aktuelle lønindkomster har således færre konsekvenser for fordelingen i et længere tidsperspektiv (f.eks. livsindkomst), hvis der er en høj lønmobilitet. Det vil f.eks. ofte være tilfældet, at personer befinder sig nederst i lønfordelingen i de unge år, men stiger i indkomst i løbet af deres arbejdsliv som følge af videreuddannelse og mere erfaring. I det følgende sammenlignes lønmobiliteten for heltidsbeskæftigede i Danmark og andre OECD-lande med speciel fokus på forholdene for de lavtlønnede.

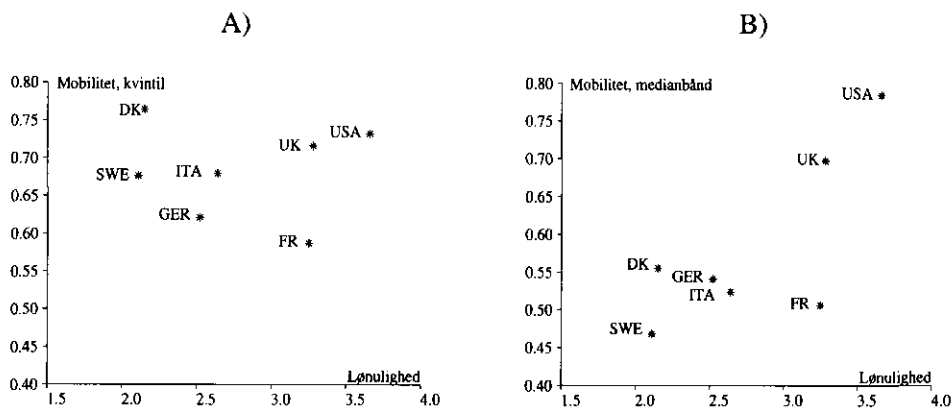
Lønmobilitet høj i Danmark

Lønmobiliteten for danske lønmodtagere er stor i international sammenhæng, når analysen foretages på basis af lønmodtagernes bevægelse mellem forskellige lønkvintiler.¹⁸ Beregninger foretaget på repræsentative stikprøver af heltidsbeskæftigede i Danmark, Sverige, Italien, Tyskland, Frankrig, USA og Storbritannien for perioden 1986-91 viser, at den gennemsnitlige kvintilmobilitet er størst i Danmark, jf. OECD (1996). Sammenholdes den gennemsnitlige kvintilbevægelse med spredningen i lønninger, er der ingen tendens til, at lande med stor spredning har større mobilitet, jf. figur IV.19 A). USA, som har den største spredning i lønningerne, har mindre lønmobilitet målt ved den gennemsnitlige kvintilbevægelse end Danmark, der har en væsentlig lavere spredning i lønningerne.¹⁹ Dette forhold betyder, at internationale sammenligninger af lønspredningen over en længere tidshorisont, fordi en høj aktuel ulighed ikke er ensbetydende med en høj lønmobilitet målt ved kvintilbevægelser. Dette bekræftes af andre undersøgelser, jf. Aaberge et al. (1996).

18) Hver lønmodtager er placeret i en lønkvintil i både 1991 og 1986. Mobiliteten for den enkelte er således forskellen målt i kvintiler mellem placeringen i lønkvintilen i 1991 og 1986. Mobiliteten for hele gruppen er det gennemsnitlige antal kvintilspring.

19) At den danske lønmobilitet målt ved den gennemsnitlige kvintilbevægelse er større end den amerikanske lønmobilitet, belyser kun et enkelt aspekt af forskellene mellem det danske og amerikanske arbejdsmarked.

Figur IV.19 Uligheden i lønfordelingen sammenholdt med lønmobilitet målt ved kvintil- og medianbåndbevægelse for heltidsbeskæftigede lønmodtagere, 1986-91

Anm.: "Lønmobilitet, kvintil" er opgjort som den gennemsnitlige bevægelse mellem lønkvintiler i perioden 1986-91. "Lønmobilitet, medianbånd" er opgjort som den gennemsnitlige bevægelse mellem lønbånd i perioden 1986-91. Der er defineret 5 lønbånd: mindre end 65 pct. af medianlønnen, 65-95 pct. af medianlønnen, 95-125 pct. af medianlønnen, 125-155 pct. af medianlønnen og over 155 pct. af medianlønnen. Lønulighed er defineret ved decilratioen, jf. boks IV.3.

Kilde: OECD (1996).

Bevægelse i lønbånd

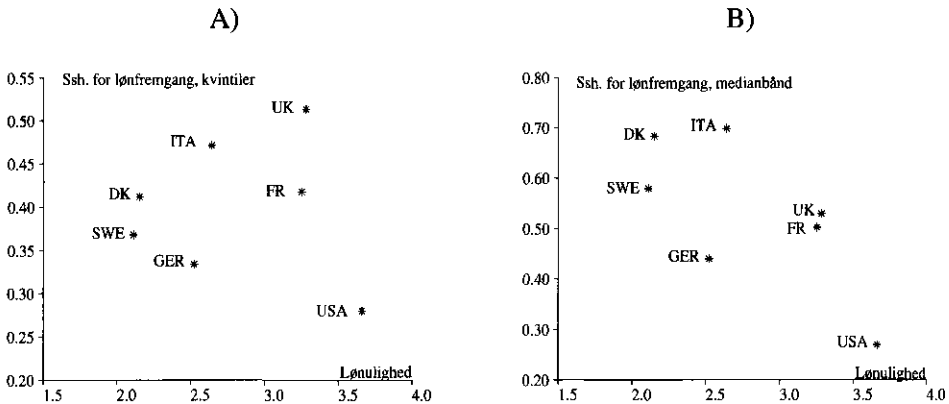
Det præsenterede mål for lønmobilitet (gennemsnitlig kvintilbevægelse) afhænger af lønfordelingen. I lande med en lille spredning i lønningerne (Sverige og Danmark) kræves der en begrænset lønændring for at skifte kvintil i forhold til lande med større spredning i lønningerne (USA og Storbritannien). Derfor er det relevant at supplere mål for den gennemsnitlige kvintilbevægelse med mål for den gennemsnitlige bevægelse i lønbånd, hvor der er defineret 5 lønbånd.²⁰ Opgjort på denne måde er den danske lønmobilitet mindre i international sammenhæng end opgjort ved bevægelser i kvintilbånd. Der er en tendens til, at lande med stor spredning i lønningerne også har stor gennemsnitlig bevægelse mellem lønbåndene, jf. figur IV.19 B).

20) Der er ikke lige mange personer i lønbåndene. I lavtlønsbåndet var der således 6,5 pct. af de heltidsbeskæftigede i Danmark, 5,0 pct. i Sverige og 27,5 pct. i USA. En lavere lønspredning vil normalt resultere i lavere mobilitet målt ved bevægelser mellem medianbånd.

Mobilitet for lavtlønnede er vigtig

Graden af lønmobilitet for de lavtlønnede afspejler, om der er en tendens til, at de med tiden slipper ud af lavtlønsjob. For danske heltidsbeskæftigede lønmodtagere, der i 1986 havde en løn i 1. kvintil, var der en sandsynlighed på godt 40 pct. for i 1991 at have en løn i 2. kvintil eller højere, jf. figur IV.20 A). Lønmobiliteten for danske lavtlønnede svarer til gennemsnittet af de betragtede lande. I Storbritannien er sandsynligheden for lønavancement størst (over 50 pct.), mens den er mindst i USA (under 30 pct.). Da disse to lande også har de største spredninger i lønningerne (opgjort for alle heltidsbeskæftigede), understreger det som tidligere nævnt, at der ikke er sammenhæng mellem lønspredning og lønmobilitet.

Figur IV.20 Lønulighed for alle heltidsbeskæftigede sammenholdt med lønmobilitet målt ved sandsynlighed for at skifte kvintil hhv. lønbånd for lavtlønnede, heltidsbeskæftigede lønmodtagere, 1986-91

Anm.: Der er defineret 5 lønbånd: mindre end 65 pct. af medianlønnen, 65-95 pct. af medianlønnen, 95-125 pct. af medianlønnen, 125-155 pct. af medianlønnen og over 155 pct. af medianlønnen. Lønulighed er defineret som decilratioen, jf. boks IV.3.

Kilde: OECD (1996).

Mobilitet for danske lavtlønnede høj målt ved bevægelse mellem lønbånd

Måles lønmobiliteten for de lavtlønnede i stedet for ved sandsynligheden for at skifte fra lønbåndet med de laveste lønninger (under 65 pct. af medianlønnen) til et bånd med højere løn (over 65 pct. af medianlønnen), så viser den danske mobilitet sig at være blandt den højeste. Knap 70 pct. af de danske lavtlønnede, der i 1986 tjente under 65 pct. af medianlønnen, tjente i 1991 mere end lavtlønsgrænsen, jf. figur IV.20 B). Mobiliteten blandt USA's lavtlønnede er også lav ved denne opgørelsesform: Kun godt 25 pct. af de lavtlønnede kunne forvente at avancere fra indkomstbåndet i bunden af fordelingen, mens knap 75 pct. fortsat var beskæftiget til lav løn.

20 pct. gik ud af heltidsbeskæftigelse

Et andet interessant aspekt er bevægelsen ud af heltidsbeskæftigelse. OECD's analyse viser, at knap 20 pct. af de heltidsbeskæftigede danske lønmodtagere i 1986 ikke var heltidsbeskæftigede i 1991. Den danske "afgangsrate" er på niveau med den svenske og tyske, men væsentligt lavere end den amerikanske. OECD's analyse fortæller ikke hvilken skæbne, som overgik de personer, der forlod heltidsbeskæftigelse.

Knap ¾ var fortsat heltidsbeskæftigede i 1992

I det følgende er OECD's analyser af lønmobilitet uddybet vha. registerdatabasen på 10 pct. af den danske befolkning.²¹ Resultaterne er, at blandt de personer, der var heltidsbeskæftigede lønmodtagere i hele 1988, var godt 72 pct. (summen af søjle 1-5) stadig heltidsbeskæftigede i hele 1992, mens knap 20 pct. (summen af søjle 6-8) stadig tilhørte arbejdsstyrken, men uden at de var beskæftiget på fuld tid, jf. tabel IV.16.²² Heraf var knap halvdelen berørt af ledighed i 1992, mens en del af de øvrige var overgået til deltidsbeskæftigelse, og en mindre gruppe var blevet selvstændige. Endelig var der en gruppe på godt 8 pct. (summen af søjle 9-12), der i perioden mellem 1988 og 1992 var udgået af arbejdsstyrken.

21) De to analyser er ikke fuldstændig sammenlignelige. I denne analyse ses der på perioden 1988-92, mens OECD behandler perioden 1986-91. Desuden er stikprøven betydeligt større, end det af OECD anvendte datamateriale.

22) Der har været en tilgang til gruppen af heltidsbeskæftigede i 1992, som ikke tilhørte de heltidsbeskæftigede i 1988. Disse personer var i 1988 f.eks. deltidsarbejdende, studerende, under 18 år eller de er indvandret i den mellemliggende periode.

Tabel IV.16 Heltidsbeskæftigede lønmodtagere i 1988 fordelt efter arbejdsmarkeds tilknytning i 1992, pct.

	Heltidsbeskæftigede i 1992					Øvrige i arb.styrke i 1992		Uden for arb.styrke i 1992			I alt		
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	Deltid	Selv- stændige	Ledigheds- berørte	Stud.	Pens.		Efterløn Øvrige	
Heltids.besk. i 1988													
Q1	36,4	16,2	5,3	2,0	0,8	11,1	1,9	15,1	2,7	2,6	4,1	1,9	100,0
Q2	9,1	37,3	18,1	4,9	1,1	8,6	1,2	10,3	1,2	2,3	4,4	1,5	100,0
Q3	2,1	12,2	37,9	18,7	3,1	7,6	1,6	8,6	1,2	1,9	3,5	1,6	100,0
Q4	1,0	3,1	13,0	44,4	15,4	7,0	1,8	7,2	1,1	1,7	2,5	1,9	100,0
Q5	0,5	0,7	1,8	10,5	66,6	5,8	3,4	4,9	0,8	1,8	1,3	1,8	100,0
I alt	9,9	13,9	15,2	16,1	17,3	8,0	2,0	9,2	1,4	2,0	3,2	1,7	100,0

Anm.: Q1 - Q5 står for 1. - 5. kvartil, hvor en kvartil udgør 1/5 af de heltidsbeskæftigede, svarende til summen af to deciler. Fordelingen indeholder ikke personer, der i løbet af perioden er døde eller udvandrede.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Afgangen størst fra nederste del af indkomstfordelingen

Afgangen fra heltidsbeskæftigelse var størst i den nederste del af indkomstfordelingen. Der er først og fremmest en større andel, som bliver berørt af ledighed, men også en større afgang til deltidsarbejde. Afgangen ud af arbejdsstyrken var kun lidt højere for de lavtlønnede end for andre grupper. Godt 60 pct. i nederste kvartil i 1988 var fortsat heltidsbeskæftigede i 1992. Heraf befandt størstedelen sig fortsat i den nederste kvartil. Endelig var knap en fjerdedel af den oprindelige gruppe rykket mindst en kvartil op i lønfordelingen og havde stadig et heltidsjob uden arbejdsløshed i 1992.

Indkomstmobilitet høj i bunden...

Størrelsesordenen af den lønfremgang, som mobiliteten er udtryk for, kan f.eks. vises ved den procentvise lønstigning i forhold til medianindkomsten, jf. tabel IV.17. Afgrænses lavtlønsgruppen til personer med en lønindkomst under 65 pct. af medianindkomsten, hørte godt 3 pct. af de heltidsbeskæftigede i 1988 til lavtlønsgruppen. Denne gruppe var domineret af kvinder; godt 6 pct. af de heltidsbeskæftigede kvinder var lavtlønnede, mens det tilsvarende tal for mænd var 1,5 pct. Mobilitet ud af lavtlønsjobs var endvidere betydeligt større for mænd end for kvinder, og mændenes lønfremgang i forhold til medianindkomsten var generelt større end kvindernes lønfremgang.²³ For kvinder og mænd under et opnåede ca. hver tredje lavtlønnede lønstigninger på over 30 pct. af medianlønnen fra 1988 til 1992. Til sammenligning gjaldt dette kun for 7 pct. af den samlede gruppe heltidsbeskæftigede i 1988.

...især for mænd

23) Dette stemmer overens med resultaterne i afsnit IV.3, hvor det er vist, at lønprofilen over livet er fladere for kvinder end for mænd.

Tabel IV.17 Fordeling af heltidsbeskæftigede efter stigning i lønindkomst som andel af medianindkomsten, 1988-92

Pct. af medianindkomst, 1988	Fordeling i medianbånd	---- Stigning i andel af medianindkomst, pct.point ----					I alt
		Under -30	-30 til -10	-10 til +10	+10 til +30	Over 30	
Alle							
Under 65 pct.	3,2	0,3	1,3	34,8	32,4	31,2	100,0
65-95 pct.	35,0	0,2	3,6	73,8	18,5	3,8	100,0
Over 95 pct.	61,8	5,5	14,6	54,7	17,3	7,9	100,0
I alt	100,0	3,5	10,4	60,8	18,2	7,2	100,0
Mænd							
Under 65 pct.	1,5	0,4	2,0	19,5	24,1	54,1	100,0
65-95 pct.	23,8	0,2	3,1	71,8	19,0	5,8	100,0
Over 95 pct.	74,7	6,3	15,5	52,0	17,5	8,8	100,0
I alt mænd	100,0	4,8	12,3	56,2	18,0	8,7	100,0
Kvinder							
Under 65 pct.	6,1	0,2	1,1	41,1	35,8	21,8	100,0
65-95 pct.	53,5	0,1	4,0	75,3	18,2	2,3	100,0
Over 95 pct.	40,4	3,0	12,1	63,2	16,5	5,2	100,0
I alt kvinder	100,0	1,3	7,1	68,3	18,6	4,7	100,0

Anm.: "Stigning i andel af medianindkomst, pct.point" er beregnet som personens indkomst i 1992 i pct. af medianindkomsten i 1992 fratrukket personens indkomst i 1988 i pct. af medianindkomsten i 1988.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Fordeling af disponibel indkomst

I det følgende præsenteres ulighedsmål for disponibel indkomst beregnet med udgangspunkt i data fra det såkaldte Luxembourg Indkomst Studie (LIS), jf. Smeeding (1996). Målene er sammenlignelige for en bred kreds af lande, der omfatter hovedparten af OECD-landene, flere østeuropæiske lande samt Rusland og Taiwan. Oplysningerne for de østeuropæiske lande og Rusland er behæftet med stor usikkerhed. Det valgte indkomstmål er disponibel indkomst i husholdningerne, hvor indkomsterne ved brug af en ækvivalensskala er delt ud på individer.²⁴

Dansk lighed høj i international sammenhæng

Danmark hører sammen med de øvrige nordiske lande til i gruppen af lande, der i begyndelsen af 1990'erne havde den relativt højeste grad af lighed målt på disponibel indkomst, jf. tabel IV.18. Listen toppes af Slovakiet og Tjekkiet, som er de to lande i undersøgelsen, der har den højeste målte lighed.²⁵ De nordiske landes placering skyldes bl.a., at disse lande er små og homogene med et udbygget velfærdssystem og relativ lav lønspredning. Uligheden i Sverige og Finland er øget fra begyndelsen af 1990'erne og frem til i dag, da arbejdsløsheden i disse lande steg kraftigt i første halvdel af 1990'erne.

Rusland og USA er mest ulige

Målt på såvel decilratio som Gini-koefficient er Rusland og USA de mest ulige lande i undersøgelsen. Dernæst følger Australien og andre lande med en forholdsvis decentral løndannelse, lave mindstelønninger og et stormasket socialt sikkerhedsnet.

24) Den af OECD anvendte ækvivalensskala svarer til den, der er anvendt andre steder i kapitlet. Disponibel indkomst og husholdningsbegrebet er afgrænset anderledes end i afsnit IV.5. Dette er årsagen til, at de præsenterede ulighedsmål for Danmark i dette afsnit og afsnit IV.5 afviger marginalt fra hinanden.

25) Ligheden i det tidligere Tjekkoslovakiet er mindre end i de to nye nationer hver for sig, da der er betydelige forskelle mellem de gennemsnitlige indkomster i Tjekkiet og Slovakiet.

Tabel IV.18 Mål for indkomstulighed opgjort ved disponibel indkomst

Land	Decilratio	Gini
Slovakiet (1992)	2,25	0,19
Tjekkiet (1992)	2,36	0,21
Finland (1991)	2,71	0,22
Belgien (1992)	2,76	0,23
Sverige (1992)	2,77	0,23
Norge (1991)	2,79	0,23
Danmark (1992)	2,84	0,24
Holland (1991)	2,94	0,25
Vesttyskland (1984)	2,98	0,26
Luxemborg (1985)	3,12	0,24
Italien (1991)	3,14	0,26
Østrig (1987)	3,34	0,23
Schweiz (1982)	3,43	0,31
Ungarn (1991)	3,46	0,29
New Zealand (1987/88)	3,46	-
Frankrig (1984)	3,51	0,29
Polen (1992)	3,76	0,29
Storbritannien (1986)	3,80	0,30
Canada (1991)	3,86	0,29
Taiwan (1991)	3,90	0,30
Spanien (1990)	4,04	0,31
Irland (1987)	4,18	0,33
Australien (1989)	4,26	0,31
USA (1991)	5,67	0,34
Rusland (1992)	6,84	0,39

Anm.: Landene er ordnet efter stigende decilratio og dermed faldende lighed. De anvendte begreber er defineret i boks IV.3..

Kilde: Smeeding (1996).

IV.7 Vurderinger og anbefalinger

Lige fordeling i Danmark som følge af lav lønspredning og velfærdssystem

Danmark hører sammen med de øvrige nordiske lande til i gruppen af lande med den mest lige fordeling af såvel lønindkomster som disponible indkomster. Et bemærkelsesværdigt træk ved den danske indkomstfordeling er, at ligheden i bruttoindkomster har været svagt stigende fra slutningen af 1980'erne og frem til begyndelsen af 1990'erne, som er en periode med lavkonjunktur. I både Sverige og Finland er der samtidig med de senere års kraftige stigning i ledigheden sket et fald i lighed. Den lige danske indkomstfordeling skyldes en, i forhold til mange andre industrilande, forholdsvis lav lønspredning og omfordeling i kraft af et udbygget velfærdssystem med høje skatter og transfereringer, herunder en stor dækningsgrad ved ledighed for lavtlønnede.

Ulige fordeling af ledighed og lille tilskyndelse til uddannelse

Den store rolle, som arbejdsmarkedet og det sociale sikkerhedsnet spiller for den danske fordelingspolitik, er ikke uden omkostninger. En sammenpresset lønstruktur i kraft af en høj kompensationsgrad ved ledighed for lavtlønnede og høje minimumslønninger reducerer spredningen i indtjeningen for de beskæftigede. Dette betyder, at ledigheden bliver ulige fordelt, og at de ufaglærte bærer en relativt stor andel af ledighedsbyrden, jf. *Dansk økonomi, maj 1994*. En anden effekt af den lave danske lønspredning er, at den privatøkonomiske tilskyndelse til at uddanne sig er forholdsvis lille. Dette er en medvirkende årsag til, at andelen af unge i Danmark, der ikke får en erhvervs-kompetencegivende uddannelse, er over 1/3. Denne andel er stor sammenlignet med andre OECD-lande, jf. *Dansk økonomi, forår 1995*.

Høj velstand og lige fordeling er en udfordring

Udfordringen for det danske samfund er at sikre fortsat økonomisk vækst og samtidig opretholde en forholdsvis lige fordeling af indkomsterne. En forholdsvis lige indkomstfordeling er ønskværdig både ud fra et retfærdighedssynspunkt, og fordi det er med til at sikre et socialt stabilt og trygt samfund. En høj velstand og en relativt lige indkomstfordeling opnås bedst ved, at flest mulige personer i den erhvervsaktive alder er i beskæftigelse. I et dynamisk perspektiv er det vigtigere at få etableret en fast tilknytning til arbejdsmarkedet for brede grupper og bruge dette som løftestang for langsigtet indkomstfremgang fremfor at fokusere på spredningen i de aktuelle indkomster. En fordelingspolitik, der alene fokuserer på en lige fordeling af indkomsterne her og nu, kan give langvarige beskæftigelsesproblemer for nogle befolkningsgrupper og belaste statsfinanserne i betydeligt omfang.

Velstand og lighed kan øges ved uddannelse

Det er nødvendigt, at arbejdsstyrkens kvalifikationer er forholdsvis lige fordelt, hvis det skal være muligt at opretholde en høj beskæftigelse for alle grupper og samtidig en høj indkomsthed. Et væsentligt instrument til at sikre begge mål er derfor at forøge arbejdskraftens kvalifikationer gennem både formel uddannelse og videreuddannelse og erfaring erhvervet på arbejdsmarkedet. Specielt er det væsentligt, at flest muligt unge får en kompetencegivende uddannelse.

Uddannelse alene dyr løsning

Den aktuelle og planlagte fremtidige indsats af offentligt finansieret grunduddannelse og efteruddannelse er betydelig. Selvom uddannelsespolitikken er et vigtigt fordelingspolitisk instrument, er det usikkert, hvor langt det er muligt at nå alene med en generel opkvalifikation af de dårligst uddannede, før omkostningerne herved bliver uforholdsmæssigt store. Der er grupper, som er meget vanskelige at opkvalificere via uddannelsessystemet i tilstrækkelig grad til, at deres arbejdskraft efterspørges til det gældende lønniveau. For disse personer bør der sikres en indgang til arbejdsmarkedet, som med tiden muliggør, at de får erhvervs erfaring og dermed en større indkomst. Dette kan opnås med en højere lønspredning, som svarer til spredningen i kvalifikationerne.

Højere lønspredning sikrer tilknytning til arbejdsmarkedet

**Højere
lønspredning giver
ikke altid
større ulighed**

I et dynamisk perspektiv behøver en lavere løn i en kortere periode ikke nødvendigvis at være i modstrid med målsætningen om en lige indkomstfordeling. Undersøgelser i redegørelsen viser, at indkomstmobiliteten for lavtlønnede i Danmark er en af de højeste blandt OECD-landene. Det betyder, at personer, der får fodfæste på arbejdsmarkedet i kraft af et lavtlønsjob, med stor sandsynlighed vil stige i løn i løbet af en årrække og derved opnå en rimelig livsindkomst. Evt. uønskede virkninger på indkomstfordelingen af højere lønspredning kan kompenseres via skatte- og overførselssystemerne. Fordelingspolitikens succes skal måles ved ligheden i fordelingen af disponible indkomster. Analyserne viser, at skatte- og overførselssystemerne spiller en meget stor rolle i den sammenhæng, og uligheden i disponible indkomster er derfor langt mindre end i løn- og erhvervsindkomster.

**Mange
instrumenter er
nødvendige**

Målsætningen om en lige indkomstfordeling og samtidig en høj velstand er ambitiøs og stiller store krav til effektiviteten og fleksibiliteten af især arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet. Det er nødvendigt at tage alle instrumenter i brug for at sikre en høj beskæftigelsesgrad og et højt kvalifikationsniveau.

Litteraturliste

Atkinson, A. B. (1983): *The Economics of Inequality*. Clarendon Press, Oxford.

Atkinson, A. B., L. Rainwater and T. M. Smeeding (1995): *Income Distribution in OECD Countries. Evidence from the Luxembourg Income Study*. OECD, Paris.

Bénabou, R. (1996): Inequality and Growth. *Working Paper No. 5658*, National Bureau of Economic Research, Cambridge MA.

OECD (1996): *Employment Outlook, July 1996*, Paris.

Pedersen, P. og N. Smith (1996): *Den nordiska fattigdomen, utveckling och struktur*, Tema Nord 1996: 583, Social- och hälsovård, Nordisk Ministerråd.

Pedersen, P. and N. Smith (1995): Taxed and Non-taxed Labour Supply, in G. V. Mogensen (ed.): *Work Incentives in the Danish Welfare State*, Århus Universitets Forlag, Århus.

Rosholm, M. and N. Smith (1996): The Danish Gender Wage Gap in the 1980s: A Panel Data Study. *Oxford Economic Papers*, 48, p. 254-279.

Sen, A. (1992): *Inequality Reexamined*. Oxford University Press, New York.

Sinn, H.-W. (1995): A Theory of the Welfare State, in Andersen, T. M., K.O. Moene and A. Sandmo (eds.): *The Future of the Welfare State*, Blackwell, Oxford.

Smeeding, T. (1996): America's Income Inequality: Where Do We Stand? *Challenge Sep.-Oct. 1996*, p. 45-53.

Aaberge, R., A. Björklund, M. Jäntti, M. Palme, P. Pedersen, N. Smith and T. Wennemo (1996): Income Inequality and Income Mobility in the Scandinavian Countries Compared to the United States, *Discussion Paper No. 168*, Statistisk Sentralbyrå, Oslo.

ENGLISH SUMMARY

Chapter I: International Outlook

Economic growth in Europe is expected to recover in the second half of 1996. An easier monetary policy and the appreciation of the dollar against the European currencies will contribute to the improved growth performance. In USA and Japan economic growth will be higher in 1996 than in 1995, and the overall rate of growth in the OECD-area will be around 2¼ per cent in 1996. Growth is anticipated to remain at this level in 1997 and 1998, with increasing growth rates in Europe and a somewhat slower growth in USA and Japan. In Europe fiscal policy is expected to be tightened in 1997 in order to meet the Maastricht budget-criteria of 3 per cent of GDP. Yet, despite higher growth rates and tighter fiscal policies, it is uncertain how many countries in the European Union that will actually meet the criteria in 1997.

Chapter II: The Domestic Economy

Following moderate growth of 2 per cent in 1996, Danish GDP is expected to increase by almost 3 per cent in 1997. Thus, the growth rate of the Danish economy will be above that of its trading partners. One reason for this is that the production of North Sea oil and gas is projected to expand markedly and contribute significantly to the overall growth in 1996 as well as 1997. A growth rate of around 2¼ per cent is expected in 1998.

Private consumption will increase by 2 per cent in 1996 despite a decrease in disposable income. The increase in consumption is therefore associated with a higher propensity to consume, caused partly by rising house prices. Private consumption is expected to increase by 3 per cent in 1997 and nearly 3½ per cent in 1998. The strong growth in 1998 will mainly be caused by a higher disposable income as personal taxation will be reduced according to the planned implementation of the latest tax reform.

Table 1: Short-term prospects for the Danish economy

	1995	1995	Percentage changes in volume terms			
	Current prices DKK bn.	Per cent of GDP	1995	1996	1997	1998
Private consumption	520.0	53.3	2.3	2.1	3.0	3.3
Public consumption	243.4	25.0	0.8	1.6	1.0	-0.5
Gross fixed capital formation of which:	154.9	15.9	10.0	4.9	5.0	4.0
Residential investments	31.0	3.2	8.8	5.6	11.2	7.3
Fixed business investments	104.5	10.7	12.5	5.5	4.3	3.9
Public investments	19.4	2.0	-1.6	0.2	0.4	-0.9
Stock building ^a	12.3	1.3	1.3	-1.6	0.4	0.2
Total domestic demand	930.6	95.4	4.6	0.7	3.4	2.7
Exports of goods and services	339.4	34.8	3.7	3.4	3.5	2.8
Imports of goods and services	294.9	30.2	8.2	0.5	4.8	4.0
GDP	975.0	100.0	2.8	2.0	2.9	2.2
Key indicators						
Consumer prices, percentage change ^b			2.1	2.2	2.6	2.7
Unemployment, per cent ^c			10.3	8.8	8.5	8.8
Current account, DKK bn. ^d			8.8	13.8	6.3	0.1
Current account, per cent of GDP			0.9	1.4	0.6	0.0
General government financial balance, DKK bn. ^d			-15.9	-13.4	-4.1	-4.2
Gen. government financial balance, per cent of GDP			-1.6	-1.3	-0.4	-0.4
Hourly wage costs, percentage change			3.9	4.1	4.5	4.7
Terms of trade, percentage change			-1.8	-1.0	-1.8	-0.8

- a) The percentage changes are calculated as the real changes in stock building relative to GDP in the previous year.
b) Implicit private consumption deflator.
c) In per cent of the total labour force.
d) The DKK/USD exchange rate is taken as 5.61 in 1995 and 5.78, 5.72 and 5.72 in 1996-98.

Sources: Statistics Denmark, 1996, *National Accounts*, and own estimates.

Fixed business investments are expected to expand substantially during the entire forecast period. However, the rate of growth will decrease from 1996 to 1997 as investments in the transport and energy sectors have been extraordinarily high in 1995-96.

The volume of exported manufacturing goods will drop by ½ per cent in 1996. This is due to the slowdown in the international economy and the appreciation of the Danish krone in 1995, which caused a deterioration of competitiveness. Although exports of manufacturing goods decline in 1996, total exports will grow by 3½ per cent mainly because of large increases in the export of services and energy. Exports will grow by the same rate in 1997. In 1998 the rate of growth is expected to decline because of the deteriorating competitiveness and slower growth in energy exports. Due to the slow growth in domestic demand, imports will only increase by ½ per cent in 1996, and the current account will improve compared with 1995. Expanding domestic demand will cause imports to grow rapidly in 1997-98. As a result the current account surplus is projected to be close to zero in 1998.

Danish labour costs will increase by 4 per cent in 1996 and around 4½ per cent annually in 1997-98. Thus, the wage inflation will exceed that of our competitors and so reduce competitiveness. Due to higher wages and higher indirect taxation, the inflation rate, as measured by the implicit price deflator for private consumption, is expected to rise. However, inflation is not anticipated to exceed 2¾ per cent in the forecast period.

Employment will increase by 20,000 full-time employees annually in 1996 and 1997 and remain approximately unchanged in 1998. The higher employment in 1996 is primarily due to increased public sector employment, while private sector employment will expand only slightly in 1996 and 1997.

Despite improved employment opportunities, the labour force contracts by 20,000 persons from 1995 to 1996. This is mainly caused by a large number of persons taking early retirement in the late 1995 and the beginning of 1996. The labour force is expected to increase slightly in 1997-98, primarily because of people returning from paid-leave schemes.

The reduced labour force and the increased employment will lead to a significant drop in unemployment in 1996. In 1997 the unemployment rate will fall even further, while it is expected to increase slightly in 1998.

Fiscal policy is expected to be only moderately tight in the forecast period. In both 1997 and 1998 the budget deficit will correspond to approximately 0.4 per cent of GDP as compared with a deficit of 1.3 per cent in 1996. The announced tightening of fiscal policy has not taken place in 1996, and the budget for 1997 contains only a modest tightening. Fiscal policy is assumed to be neutral in 1998. This assumption requires that the easing of fiscal policy included in the latest tax reform is neutralised on the expenditure side.

Policy Recommendations

Danish unemployment has been reduced by 100,000 persons since 1993. A decrease in the labour force due to labour market policies is the primary reason for this fall. Thus, more than 100,000 persons have transferred to schemes for early retirement and paid leave. The drop in unemployment has been particularly pronounced for persons under the age of 25. This can primarily be attributed to the latest labour market reform, which pays special attention to uneducated young unemployed. After six months of unemployment they must now accept an offer of education for 18 months on reduced unemployment benefits. Another reason for the reduction of unemployment is an increase in private sector employment of 50,000 persons since 1993. During the last year, however, employment in manufacturing has been decreasing, while employment in trade and services has continued to increase.

In many districts unemployment levels are very low for several types of skilled labour, and the risk of bottleneck problems has become serious, especially in construction. Labour force shortages in local areas are likely to lead to wage increases, and experience shows that this usually leads to an upward pressure on the general wage level.

Danish wage inflation will exceed that of our competitors. Consequently, competitiveness is expected to be reduced by 1½ per cent in the period 1996-98. The deteriorating competitiveness is the main reason for the decreasing exports of manufactured goods in 1996. The collective wage bargaining, which will take place in 1997, will only involve the domestic trade and service sectors in which employment has been growing substantially. Consequently, there is a pronounced risk of agreements being reached, which will imply wage increases well above that of Denmark's trading partners.

In recent years, surpluses on the Danish current account have reduced the external debt, and the fiscal balance of the public sector has improved markedly. Yet these developments have been influenced by factors concealing some more fundamental problems of the Danish economy, which must be dealt with in the longer term. Thus, despite large increases in energy exports, the current account surplus is expected to approach zero in 1998 because of deteriorating competitiveness and growth exceeding that of the Danish trading partners. Moreover, the positive contribution to the balance of payments from oil and gas will inevitably disappear as a gradual fall in production is anticipated to start in the beginning of the next century.

Similarly, the improvement of public sector finances is mainly due to the higher overall growth in the Danish economy, and the actual budget deficit is therefore not a good indicator of underlying structural problems. A large public debt and the fixed exchange rate policy dictate strong fiscal discipline. The need for structural improvements of public finances will, moreover, be more pronounced in the future as the ageing population will put public expenditures under pressure.

Altogether, fundamental structural problems concerning public and external balances remain to be solved, and this demands decisive action. The current positive developments in Danish economy should therefore be used to develop a long-term strategy for improving the dual balance problem. Such a strategy should include labour market policies, which can reduce structural unemployment further, and a reform of the pension system. This reform must aim at a higher age of retirement and

a greater reliance on funded pension schemes. In absence of such measures, fiscal policy must be tightened more than assumed in this forecast. This need may even become urgent if wage pressures increase further or if domestic demand rises more than expected.

In the economic debate in Denmark it has been proposed to lower taxation on houses and land. Pressures on the tax system arising from increased internationalisation as well as a general wish to lower labour taxation makes it important to collect revenue from immobile tax sources. An easing of taxation on land or houses is therefore undesirable. Since such tax cuts will stimulate the housing sector, the idea is even worse in the present situation with increasing house prices and labour shortages in construction.

Chapter III: The Current Account: From Deficit to Surplus

Following more than 25 years with deficits on the current account, Denmark has had surpluses in every year since 1990. One result is a substantial reduction in foreign debt, which has increased the degrees of freedom in economic policy. However, the way in which the surplus has been achieved also matters, and from this perspective the surplus is not an unconditional success. Although the Danish savings rate increased significantly in the 1980's, lower growth than abroad, falling investments and increasing oil revenues from the North Sea were also important factors in the turnaround in 1990. Subsequently, lower interest payments because of a smaller external debt have also contributed to the maintained current account surplus.

Current account improvements through lower investments are hardly appropriate in the longer term. Investments are important means for raising productivity growth and thereby the overall standard of living. Danish investment shares have been significantly lower than those of other European OECD-countries, and this has mirrored either too few profitable investment opportunities or a low propensity to invest. Both explanations suggest the presence of structural problems.

Revenues from oil and gas activities in the North Sea have also been very important for the development in the current account. The analysis suggests that the surplus would have come later, been smaller and eventually disappeared in 1994-95, had Denmark not had any revenues (and investment outlays) from oil and gas.

Having only partly solved the structural problems indicated by the current account deficits before 1990, the present surplus could disappear very soon. Yet the balance-of-payments problem is not acute, but concerns are warranted in the longer term. The problems will be increased by an ageing population that will put public finances under pressure around the same time as oil reserves are expected to have been fully exploited. If structural reforms improving Danish competitiveness and increasing savings are not implemented, there will be a risk that an accelerating foreign debt could trigger acute measures, for example a tightening of fiscal policy.

Chapter IV: Income Inequality and Income Mobility

In analyses of welfare, it is important to consider both the level and distribution of income in a society. Thus, distributional effects of economic policy often feature prominently in public debate. This report contains an analysis of the Danish income distribution based on expected lifetime incomes and the actual distribution of annual income. Moreover, analyses of income mobility between 1988 and 1992 are presented.

Denmark and the other Nordic countries have relatively equal distributions of both wage incomes and disposable incomes. Moreover, despite low economic growth and increasing unemployment in Denmark, the distribution of gross incomes became even more equal from the end of the 1980's to the beginning of the 1990's. By contrast, when unemployment rose rapidly in Finland and Sweden in the beginning of the 1990's inequality increased.

Calculations of lifetime income show that income differences between men and women with equal or corresponding educations are still large. Thus, within almost every educational group, the income of men is more than 15 per cent higher than the income of women. The income differences between men and women are, moreover, reinforced by the fact that incomes are generally lower in professions with relatively many women. Lifetime incomes for most groups of public sector employees have grown less during the last 20 years than for corresponding groups in the private sector.

Analyses of the gross income distribution show that the decile ratio was around 5 in both 1988 and 1992, indicating that the tenth of the total grown-up population having the highest incomes earns more than 5 times as much as the tenth having the lowest incomes, cf. table 2, line 1.¹ Students and pensioners generally have lower incomes than individuals in the labour force. However, students can expect a considerable gain in income following the completion of their education. Similarly, because of low housing expenses and possibilities for using previously accumulated assets, the potential consumption of pensioners is often larger than their actual income suggests. Measured by both decile ratios and Gini-coefficients, inequality in the labour force is therefore smaller than inequality in the total grown-up population, cf. table 2, line 2. Equality among wage and salary earners is even larger, since the incomes of self-employed fluctuate substantially, cf. table 2, line 3.

- 1) The decile ratio is calculated as the minimum income in the highest income decile divided by the highest income in the lowest income decile.

Table 2: Gross income distribution for different groups of the population

	1988			1992		
	Median income	Decile ratio	Gini	Median income	Decile ratio	Gini
	DKK '000			DKK '000		
Total population above 18	124	5.3	0.36	143	4.7	0.35
In labour force, 19-66 years	163	3.2	0.27	185	3.0	0.26
Wage earners, 19-66 years, actual income	167	2.8	0.24	188	2.7	0.23
Wage earners, 19-66 years, hypothetical income	189	2.4	0.22	213	2.3	0.21
Wage earners, full-time, without unemployment	193	2.1	0.19	218	2.1	0.19

Note: DKK/USD exchange rate is around 5.78 in 1996.

Source: Information from Statistics Denmark and own calculations.

Some of the inequality among individuals belonging to the labour force can be attributed to unemployment and the choice of part-time employment. This is shown by calculating a hypothetical income for all wage and salary earners, neutralising the effects of unemployment and part-time employment, cf. table 2, line 4. Considering only the group of full-time employed, whom unemployment have not affected, both the decile ratio and the Gini-coefficient are smaller, cf. table 2, line 5. Moreover, the median income of the full-time employed exceeds the hypothetical median income of all wage earners. This reflects that individuals affected by unemployment or in part-time employment receive relatively low hourly wages.

The analyses discussed above focus on individual income, but they may exacerbate actual inequalities if incomes are equalised within households, cf. table 3. Moreover, since the dispersion of disposable incomes is much smaller than the dispersion of gross incomes, it is clearly demonstrated that the welfare system and progressive income taxes equalise differences in income.

Table 3: Decile ratios and Gini-coefficients for 1988 and 1992

	1988		1992	
	Decile ratio	Gini	Decile ratio	Gini
Gross income, individual level	5.3	0.36	4.7	0.35
Gross income, household level ^a	4.5	0.31	4.4	0.31
Disposable income, household level ^b	2.6	0.22	2.6	0.22

a) Household gross income is divided by the number of grown-up members of the household.

b) Disposable income at household level is divided by the square root of the number of individuals in the household.

Source: Information from Statistics Denmark and own calculations.

Individuals with low incomes are of particular interest in an overall assessment of the income distribution. Therefore, the analyses focus on the share of the population with disposable incomes of less than 50,000 DKK, corresponding to half the median income. In 1992 this group comprised 7½ per cent of the population. Approximately 40 per cent of this group were individuals of the age of 19-24 years, and most of these were students. Another large group with low incomes are self-employed. One important characteristic of the low income group is that there is much mobility into and out of the group. Only one out of four with low incomes in 1988 was still in the low income group in 1992. It is particularly these individuals having low incomes for extended periods, which should be targeted by distributional policies.

The extent by which individual incomes change over time is important when analysing distributional issues. In an international context, the wage mobility of Danish wage and salary earners is large. Mobility is largest for the fifth of the full-time employed who have the smallest wages; 40 per cent of this group moved out of low-wage employment between 1988 and 1992. The analysis of mobility also shows that the frequency of moving from full-time to part-time employment or unemployment was largest for the low-wage groups. On average 8 per cent of the full-time employed in 1988 were not to be found in

the labour force in 1992. Many among these had retired, while others had started an education. Mobility out of the labour force was largest for individuals found in the lowest quintile in 1988.

In Denmark the challenge is to ensure continuous economic growth and at the same time sustain a relatively equal distribution of income. This is best achieved through a high level of employment. Thus, in a dynamic perspective, enabling everybody to gain a firm foothold on the labour market, and thereby increasing their chances of higher incomes in the future, is more important than to focus on the dispersion of annual incomes. A compressed wage distribution leads to an unequal distribution of unemployment and reduces economic incentives for achieving higher qualifications through education. Therefore, a policy focusing on an equal income distribution here and now may result in permanent employment problems for certain groups and strain public finances.

The distribution of qualifications must be relatively equal if both a high rate of employment and an equal income distribution are to be obtained. One way of reaching both goals is to increase qualifications within the labour force by means of education and job-experience for especially the less qualified. Although educational policy in this way becomes an important key to a more equal income distribution, increasing qualifications of all groups sufficiently through formal education may be difficult. For certain unskilled groups it must be ensured that they can enter the labour market and obtain the necessary job-experience and, by that, higher incomes in the long run.

By international standards, the income mobility of individuals with low wages is relatively high in Denmark. An individual in a low-paid job is likely to get a higher income within a few years and, thus, achieve a reasonable lifetime income. Low wages are in a dynamic perspective therefore not necessarily contradicting a wish of an equal income distribution. Moreover, if a larger dispersion of wages has undesirable side effects on the overall income distribution, compensation can be made through the tax and transfer systems. The analysis shows that the tax and transfer systems significantly affect the distribution of disposable income, which is much more equal than the distribution of wage and factor income.

FORMANDSKABETS REDEGØRELSER

56. Dansk økonomi, december 1989. Konjunktursituationen. Den økonomiske politik: Foran betalingsbalanceligevægt? Den økonomiske krise i Østlandene. English Summary. 80 kr.
57. Dansk økonomi, juni 1990. Konjunktursituationen. Tysk genforening. Løndannelsen i Danmark. Den økonomiske politiks muligheder og begrænsninger. English Summary. 90 kr.
58. Dansk økonomi, december 1990. Konjunktursituationen. Virkninger af olieprisændringer. Den sociale dimension i EF. English Summary. 90 kr.
59. Dansk økonomi, maj 1991. Konjunktursituationen. Arbejdsløshed, lønfleksibilitet og finanspolitik. Produktivitet i private byerhverv. Finanspolitisk koordination i ØMU. English Summary. 110 kr.
60. Dansk økonomi, november 1991. Usikre internationale konjunkturer. Vækst i Danmark - men forsat høj ledighed. Indkomstfordeling, offentlig omfordeling og beskæftigelse. English Summary. 110 kr.
61. Dansk økonomi, maj 1992. Konjunktursituationen. Arbejdsmarkedspolitik i udlandet. Lettelse i Danmarks balanceproblemer, men ingen klare strukturændringer. Østeuropas integration i verdensøkonomien. Handel og støtteforanstaltninger. Krisen i international handelspolitik - GATT, EF og landbrugspolitikken. Nyorientering i U-landene. English Summary. 120 kr.
62. Dansk økonomi, november 1992. Konjunktursituationen. Konjunkturstimulerende finanspolitik - muligheder og begrænsninger. Maastricht og Danmark: De økonomiske aspekter. Uddannels, løn og mobilitet. English Summary. 110 kr.
63. Dansk økonomi, maj 1993. Konjunktursituationen. Internationale strømninger i den økonomiske politik. Finanspolitisk råderum. Miljøpolitik. English Summary. 110 kr.
64. Dansk økonomi, november 1993. Konjunktursituationen. Opbruddet i valutakurspolitikken. Dansk landbrug og liberaliseringer i GATT-regi. English Summary. 110 kr.
65. Dansk økonomi, juni 1994. Konjunktursituationen. Konjunkturopgangen nu og i midten af 1980'erne. Mindsteløn og beskæftigelse. English Summary. 110 kr.
66. Dansk økonomi, december 1994. Konjunktursituationen. Tilskud til service? De finansielle markeder og økonomisk stabilitet. English Summary. 110 kr.
67. Dansk økonomi, forår 1995. Konjunkturvurdering. Instrumenter mod strukturledighed. Uddannelse. Økonomi og natur. English Summary. 110 kr.
68. Dansk økonomi, efterår 1995. Konjunkturvurdering. Den tyske genforening. Miljøpolitik og konkurrenceevne. Priser og konkurrenceforhold. English Summary. 110 kr.
69. Dansk økonomi, forår 1996. Konjunkturvurdering. Offentlig gældsopbygning i OECD. Finanspolitik og stabilisering. Transport. English Summary. 110 kr.
70. Dansk økonomi, efterår 1996. Konjunkturvurdering. Betalingsbalancen - fra underskud til overskud. Indkomstulighed og indkomstmobilitet. English Summary. 110 kr.

